คืนชีวิต
ลุ่มน้ำปากพนัง

“ควรเร่งก่อสร้างประตูระบายน้ำปากพนังให้เสร็จโดยเร็ว ให้ถือเป็นจุดเริ่มต้นรวมในการแก้ไขปัญหา
ขาดแคลนน้ำจืดสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำทะเลหนุนในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำท่วม
ทำความเสียหายแก่พื้นที่ทำกินของราษฎรในฤดูฝน และเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ทำกิน
ของราษฎรให้ได้ผล ควรพิจารณาขุดคลองระบายน้ำฉุกเฉิน ต่อจากแม่น้ำปากพนัง
ที่บริเวณทำนบดินปิดลำน้ำเดิม พร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำในคลองระบายน้ำเพื่อช่วยส่งน้ำ
ออกจากพื้นที่โครงการลงสู่ทะเลได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนั้นควรเร่งปรับปรุงขุดลอกและขยายคลองท่าพญา
พร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำท่าพญา เพื่อช่วยระบายน้ำออกจากพื้นที่ได้เร็วขึ้น”

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่ นายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรี ในฐานะประธานกรรมการบริหารโครงการ
พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และคณะที่มาเฝ้า ฯ กราบบังคมทูลรายงานผลความก้าวหน้าของโครงการ ฯ
เมื่อวันเสาร์ที่ 2 ตุลาคม 2536 ณ พระตำหนัก ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส

ที่มา: หนังสือพระราชกรณียกิจ เดือนตุลาคม 2536 - กันยายน 2537.สำนักราชเลขาธิการ

คืนชีวิต
ลุ่มน้ำปากพนัง

คำนำ

"ปากพนัง เมืองแห่งอู่ข้าวอู่น้ำ" ถ้าจะกล่าวคำนี้เพื่ออธิบายวิวัฒนาการของพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำปากพนังคงไม่ผิดนัก หากแต่ด้วยภัยธรรมชาติและน้ำมือมนุษย์ ทำให้พื้นที่ที่เคยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำต้องผ่านทั้งความเจริญรุ่งเรืองและความเสื่อมโทรมมาอย่างมากมายหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการประสบกับพายุแฮเรียต จนทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลันในปี 2505 การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรกลุ่มใหม่ แนวโน้มการปรับเปลี่ยนอาชีพของผู้คนในพื้นที่ รวมทั้งความขัดแย้งจากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงก่อให้เกิดปัญหา 4 น้ำ 3 รส ขึ้นในที่สุด คือ ต้องพบกับภาวะน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเค็ม น้ำเปรี้ยว และรสเค็ม รสเปรี้ยว รสจืด จากการขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม กลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่ดังกล่าว

การปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ **พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร** ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ดังกล่าวมาโดยตลอด นับแต่นั้นเป็นต้นมาทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมกันขับเคลื่อนผลักดันจนก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี เพื่อสนองพระราชดำริที่ทรงมีพระราชปณิธานให้ประชาชนในพื้นที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เกิดเป็น **โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** อันมี**ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ** เป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งความสำเร็จสมดังพระราชประสงค์ จวบจนปัจจุบัน พื้นที่แห่งนี้ได้รับการฟื้นฟูให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ผู้คนกลับมามีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไปพร้อมๆ กับการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้คงอยู่สืบไป

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือเพื่อสนองพระราชดำริ จึงได้รวบรวมคำบอกเล่าจากประสบการณ์จริง และองค์ความรู้ที่ก่อเกิดจากการริเริ่ม ดำเนินการ และการได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไว้ในหนังสือ **“คืนชีวิต ลุ่มน้ำปากพนัง”** เล่มนี้ เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนแก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาและใช้ประโยชน์ต่อไป

สำนักงาน กปร.
กันยายน 2565

สารบัญ

ประวัติการณ์
ลุ่มน้ำปากพนัง
6

วันวานเมืองแห่ง
อู่ข้าว อู่น้ำ
8

จุดพลิกผัน
ความเปลี่ยนแปลง
10

ปัญหาที่ถาโถม
ความขัดแย้งที่ไม่ลงรอย
11

เหมือนฝน
หลั่งจากฟ้าชโลมใจ
16

มรรควิธี
แห่งวิทยาศาสตร์
20

กุญแจไขปัญหา
30

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล
ธรรมชาติมีชีวิต
32

สมพล พันธุ์มณี
คิด Macro ทำ Micro
42

กฤษฎา สุทธิพิศาล
ฟื้นมิตรภาพด้วยประตู (ระบายน้ำ)
54

สานต่อ ต่อยอด
การพัฒนา
66

แยกน้ำ รวมคน
80

ลลิต ถนอมสิงห์
คืนชีวิต คน 3 ลุ่มน้ำ
82

สมพร ภู่ศิริ
ต้องพัฒนาตามภูมิสังคม
98

ปัญญพงษ์ สงพะโยม
สร้างนวัตกรรมในครัวเรือน
101

คืนชีวิต คืนวิถี คนลุ่มน้ำนัง
106

มูฮัมหมัดยูซุฟ บุญผล
การเดินทางของกระวาน
จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ
108

ช่วง สิงโหพล
ชีวิตใหม่
ตามแนวพระราชดำริ
118

อัมพร สวัสดิ์สุข
ทับทิมสยาม
ก้าวย่างแห่งความสำเร็จ
126

สมพงศ์ เจษฎารมย์
คนลุ่มน้ำ
กับการสืบสานภูมิปัญญา
136

รักชาติ ช่วยเกลี้ยง
ความหวังใหม่
ของชุมชน
144

ศุภชัย มีปลอด
ฝันเป็นจริง
ในพื้นที่น้ำ 3 รส
156

กวี จันทษี
พืชพันธุ์พื้นบ้าน
ในโลกยุคใหม่
164

สนั่น คงแก้ว
สินทรัพย์
ในป่าพรุควนเคร็ง
174

มนต์เสน่ห์ปากพนัง
182

ประวัติการณ์
ลุ่มน้ำปากพนัง

ภาพท้องฟ้าเรื่อเรืองยามรุ่งอรุณ และแสงสีทองสะท้อนผิวน้ำเป็นวงกว้างก่อนอาทิตย์อัสดง ณ ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ ที่บ้านบางปี้ อำเภอปากพนัง นับเป็นแรงดึงดูดให้ทั้งคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวต่างต้องแวะเวียนมาชมความงามของวิวทิวทัศน์ และวิถีสงบงามของชีวิตริมสายน้ำ มิใช่เพียงเพื่อความรื่นรมย์ แต่ยังเป็นความอิ่มใจที่ได้ย้อนรำลึกถึงความรักความห่วงใยที่**พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร** ทรงมีต่อพสกนิกร

พ่อผู้พลิกฟื้นผืนดิน ป่าไม้ และสายน้ำบริเวณลุ่มน้ำปากพนังที่ขาดสมดุลมานานจนคนต้องหนีห่างจากบ้านเกิด สู่การเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำดังเดิมเหมือนที่**พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** เคยมีพระราชหัตถเลขาเมื่อคราวเสด็จประพาสปากพนังเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2448 เอาไว้ว่า

“วันที่ 8 เวลา 3 โมง ได้ลงเรือมาต ไม่ใช่เพราะน้ำตื้น
เพราะเพื่อจะหาความสุขถึงปากพนัง แม่น้ำโตราวสักแม่น้ำเจ้าพระยากรุงเทพฯ...
ถึงโรงสีไฟจีนโก๊หักหงีซึ่งตั้งใหม่ มีความปรารถนาจะให้ไปเปิดโรงสีนั้น
เมื่อไปถึงจีนหักหงีน้องแลบุตรหลายคน และราษฎรซึ่งอยู่ในคลองริมโรงสีนั้นเปนอันมาก
ได้ต้อนรับโดยแขงแรง เวลาบ่าย 3 โมงครึ่ง จึงได้ลงเรือกลับมาถึงเรือมหาจักรี
อำเภอปากพนังนี้ โดยทราบอยู่แล้วว่าเปนที่สำคัญอย่างไร
แต่เมื่อไปถึงที่ยังรู้สึกว่า ตามที่คาดคะเนนั้นผิดไปมาก...
ในลำน้ำนั้น มีเรือกำปั่นแขก สำเภาจีนค้าขาย ทอดอยู่กลางน้ำเกือบ 31 ลำ
แต่เปนเรือตรังกานู 18 ลำ สินค้าไม่มีอื่นเท่าข้าว”

(ที่มา : “บันทึกการเดินทางที่ปากพนัง”, ศิลปวัฒนธรรม สิงหาคม 2548)

แต่เมื่อเวลาผ่านไป ภาพปากพนังกลับเปลี่ยนแปลงไปราวพลิกฝ่ามือ...

จากเมืองอู่ข้าวอู่น้ำในสมัยรัชกาลที่ 5 กลับกลายเป็นเมืองที่ผู้คนยากจนข้นแค้น ทำมาหากินลำบากอยู่นานปี จนกระทั่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นจากพ่อผู้ไม่เคยมองข้ามความทุกข์ของประชาชน ก่อเกิดเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เป็นเสมือนหยาดฝนหลั่งลงมาชโลมดวงใจของทุกชีวิตในลุ่มน้ำปากพนังให้กลับมาอยู่ดีกินดี พบความสุข สงบได้อีกครั้ง...

วันวาน

เมืองแห่งอู่ข้าวอู่น้ำ

ย้อนกลับไปเมื่อ 100 กว่าปีก่อน อำเภอปากพนังเคยเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรือง เพราะอยู่ติดทะเลอ่าวไทย และมีแม่น้ำปากพนังซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมากถึง 3 จังหวัด 13 อำเภอ รวมพื้นที่กว้างไกลเกือบ 2,000,000 ไร่ ทั้งปากพนัง เชียรใหญ่ หัวไทร เฉลิมพระเกียรติ ชะอวด ร่อนพิบูลย์ จุฬาภรณ์ พระพรหม พื้นที่บางส่วนของอำเภอลานสกา และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช รวมทั้งพื้นที่บางส่วนของอำเภอควนขนุน อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

โดยมีอาชีพที่คนในชุมชนริมสายน้ำทำสืบต่อกันมาอย่างเป็นล่ำเป็นสัน คือ การทำนาซึ่งให้ผลผลิตดี จนทำให้ปากพนังเป็นเมืองปลูกข้าวได้มากที่สุดในภาคใต้ โดยเฉพาะข้าวพันธุ์พื้นเมืองอย่างนางพญา ซึ่งขึ้นชื่อจนส่งไปขายไกลถึงมาเลเซีย, สิงคโปร์, อังกฤษ ฯลฯ เมื่อประมาณปี 2448 จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่อำเภอเล็กๆ แห่งนี้จะมีโรงสีไฟเรียงรายตามริมแม่น้ำมากถึง 14 โรง ยังไม่นับรวมโรงสีด้วยมืออีกนับ 10 แห่ง อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกๆ ด้าน จนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและได้รับการขนานนามว่าเป็น**เมืองแห่งอู่ข้าวอู่น้ำ**

จุดพลิกผันความเปลี่ยนแปลง

แต่แล้วความมั่งคั่ง สุขสมบูรณ์ของผู้คนก็ต้องพบความเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อรัฐบาลเริ่มผูกขาดการค้าข้าวของประเทศในปี 2482 พร้อมกับการกำหนดกฎเกณฑ์การค้าอื่นๆ ในขณะที่การสัญจรทางน้ำก็ค่อยๆ ลดความสำคัญลงเมื่อมีการสร้างทางหลวงหมายเลข 4 และการขนส่งทางรถไฟสายใต้ ทำให้ศูนย์กลางการคมนาคมต้องเปลี่ยนจากอำเภอปากพนังไปเป็นอำเภอทุ่งสง

จะว่าไปการเปลี่ยนแปลงเพียงเท่านี้ คงไม่ถึงขั้นทำให้ปากพนังคลายมนต์ขลังจากการเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำแบบพลิกฝ่ามือ เพราะยังมีอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลให้เมืองเล็กๆ แห่งนี้คล้ายจะพบจุดจบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อครั้งต้องประสบมหาวาตภัย แฮเรียต พัดเข้าถล่มแหลมตะลุมพุก และบริเวณใกล้เคียง เกิดลมกระโชกแรง ทะเลมีคลื่นสูง ฝนตกหนัก และน้ำท่วมฉับพลันเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2505 จนทำลายบ้านเรือน เรือกสวนไร่นา กวาดทุกสิ่งทุกอย่างบนแหลมตะลุมพุก และบริเวณใกล้เคียงเกือบหมดสิ้น ไม่เว้นแม้แต่ชีวิตผู้คนที่ถูกคร่าไปมากกว่า 900 สูญหายเกิน 100 กับอีกนับ 10,000 คน ต้องไร้ที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะชาวแหลมตะลุมพุกราว 4,000 คน กลายเป็นคนไร้บ้านในชั่วข้ามคืน พายุใหญ่ในครั้งนั้นจึงกลายเป็นตำนานเล่าขานจากรุ่นสู่รุ่นที่ชาวปากพนังและคนนครศรีธรรมราชยากจะลืมเลือน

ปัญหาที่ถาโถม

ความขัดแย้งที่ไม่ลงรอย

แม้มหาวาตภัยร้ายจะผ่านพ้นไปแล้ว แต่ร่องรอยความสูญเสียยังคงอยู่ และหยาดน้ำตาของผู้ประสบภัยยังไม่เหือดแห้ง พ่อผู้มองเห็นทุกข์ของราษฎรไม่ต่างจากทุกข์ของพระองค์ จึงได้มีพระบรมราชานุเคราะห์โปรดเกล้าฯ ให้อธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2506 พร้อมพระราชทานเงินจำนวน 3 ล้านบาท และกระจายข่าวให้ประชาชนร่วมบริจาคผ่านทางวิทยุ อ.ส.พระราชวังดุสิต อีกทั้งยังมีมิตรจากนานาประเทศทั้ง อังกฤษ, อิตาลี, เวียดนาม, สวีเดน และสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยอีกด้วย

แต่ถึงที่สุด แม้ภัยธรรมชาติจะยิ่งใหญ่ปานใด ก็ดูจะยังไม่สู้ภัยจากน้ำมือมนุษย์ซึ่งมีส่วนกระหน่ำซ้ำเติมให้เมืองอู่ข้าวอู่น้ำอย่างปากพนังถึงคราวต้องล่มสลายลงจริงๆ เพราะเมื่อกาลเวลาผ่านเลย จำนวนผู้คนเพิ่มมากขึ้นและเกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่เห็นคุณค่า มีการบุกรุกแผ้วถางป่าต้นน้ำลำธารเพื่อทำสวนยางพาราจนภูสูงซึ่งเคยอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยต้นไม้นานาพันธุ์ กลับกลายเป็นเขาหัวโล้น ส่งผลให้ไม่มีป่าไม้ช่วยดูดซับน้ำฝนเก็บไว้ในดิน ก่อนจะปล่อยน้ำลงสู่แม่น้ำปากพนัง และลำน้ำสาขาต่อไป เป็นเหตุให้น้ำในแม่น้ำปากพนัง และลำคลองธรรมชาติต่างๆ เหือดแห้งลงเรื่อยๆ ทำให้ชุมชนขาดแคลนน้ำกิน น้ำใช้ จากเคยมีน้ำจืดใช้ปีละ 9 เดือน ก็ลดเหลือแค่ปีละ 3 เดือน และยังทำให้เกิดน้ำท่วมใหญ่หลายครั้ง โดยเฉพาะที่รุนแรงมากๆ คือเมื่อปี 2518, 2531 และ 2536

อีกทั้งยังทำให้เกิดปัญหาน้ำเค็ม น้ำเปรี้ยวตามมาอีกด้วย เพราะสภาพพื้นที่ และลักษณะของแม่น้ำปากพนัง มีความลาดชันน้อย และมีท้องน้ำต่ำกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง ทำให้น้ำทะเลสามารถไหลเข้าไปในแม่น้ำได้ไกลเกือบ 100 กิโลเมตร ส่งผลให้น้ำจืดกลายเป็นน้ำเค็มจนไม่สามารถใช้ดื่มกิน และทำการเกษตรต่างๆ ได้อีกต่อไป แถมในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังยังมี **ป่าพรุ** มีพื้นที่กว้างไกลกว่าแสนไร่ และในชั้นใต้ดินของป่าพรุจะมีสารไพไรท์ ซึ่งถ้าได้สัมผัสอากาศในเวลาน้ำแห้งมากๆ จะทำให้เกิด**ดินเปรี้ยว** และหากมีน้ำไหลผ่านจะทำให้เกิดปัญหา**น้ำเปรี้ยว** ตามมาทันที

• ไฟไหม้ป่าพรุ •

ชุมชนในลุ่มน้ำปากพนัง จึงไม่เพียงต้องเผชิญกับปัญหาขาดแคลนน้ำจืดในการอุปโภค บริโภค และประกอบอาชีพ หากยังต้องประสบภาวะน้ำเค็ม น้ำเปรี้ยวซ้ำเติม ส่งผลเสียต่อการทำนา ปลูกข้าว โดยเฉพาะในพื้นที่รอบๆ ป่าพรุ จากเคยผลิตข้าวได้ประมาณ 20 ถัง ต่อไร่ ก็ลดเหลือไร่ละไม่ถึง 10 ถัง บ้างได้น้อยกว่านี้ ทำให้ชาวนาทนแบกรับผลผลิตตกต่ำไม่ไหว ต้องเปลี่ยนอาชีพไปทำนากุ้งแทน โดยเฉพาะชาวบ้านในเขตอำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ และอำเภอปากพนังซึ่งหันไปเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เพราะทำรายได้ดีกว่าการปลูกข้าวในเวลานั้น

"ภาพท้องนาเขียวขจี ซึ่งเคยมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล มากกว่า 500,000 ไร่ในลุ่มน้ำปากพนังจึงคล้ายจะกลายเป็นตำนานให้คนได้บอกกล่าวเล่าขาน และทุ่งรวงทองของเมล็ดข้าวช่วงรอการเก็บเกี่ยวก็เหลือเพียงภาพในความทรงจำของคนที่เคยทันเห็นความเจริญร่วมยุค ซึ่งถูกทดแทนด้วยภาพนากุ้งที่ชาวชุมชนเชื่อว่าจะนำพาชีวิตที่ดีกว่ามาให้"

• สภาพพื้นที่นากุ้งในปี 2541 •

แต่ภาพฝันของคนปากพนังและอำเภอใกล้เคียงซึ่งหวังจะกลับไปมีชีวิตที่ดีขึ้นดูจะไม่เป็นจริง เพราะเมื่อหันมาทำนากุ้งแบบไร้ระบบการจัดการที่ดี ก็ต้องพบปัญหากุ้งเกิดโรคระบาดจากการเลี้ยงซ้ำๆ ในบ่อเดิม และยังถ่ายเทน้ำเสียลงแม่น้ำ ลำคลอง ทำให้เกิดผลกระทบกับคุณภาพน้ำชายฝั่ง และส่งผลให้น้ำเค็มรุกล้ำเข้าไปในนาข้าว เกิดสภาพดินเค็มแพร่กระจาย จนชาวนาไม่สามารถปลูกข้าว และพืชพันธุ์อื่นๆ ได้

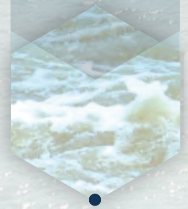

น้ำท่วม

น้ำแล้ง

น้ำเค็ม

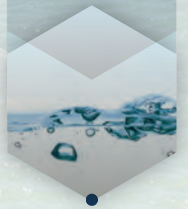

น้ำเปรี้ยว

~ • ปัญหา 4 น้ำ 3 รส • ~

รสเค็ม

รสเปรี้ยว

รสจืด

เมื่อทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย เป็นผลให้ระบบนิเวศแหล่งน้ำขาดสมดุล หน้าฝน**น้ำท่วม** หน้าแล้ง**น้ำแห้ง** เกิดปัญหา**น้ำเค็มรุก** **น้ำจืดขาดแคลน** **น้ำเปรี้ยวทะลัก** **น้ำเสียเข้าทำลาย**พื้นที่เกษตรและแหล่งชุมชนผู้คนมี**ความขัดแย้ง** สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงจนเกินเยียวยา **ลุ่มน้ำปากพนัง** เหลือแค่ **ตำนาน**ความอุดมสมบูรณ์

ภาวะเช่นนี้เหมือนเป็นการซ้ำเติมคนทำนาข้าวที่ยากจนอยู่แล้วให้เดือดร้อนมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นความขัดแย้งรุนแรง และเกิดปัญหายืดเยื้อระหว่างคนทำนากุ้งที่ต้องใช้น้ำเค็ม และคนทำนาข้าวที่ต้องอาศัยน้ำจืดอย่างยากเกินเยียวยา

ด้วยเรื่องราวต่างๆ ที่พากันรุมเร้า ทำให้พื้นที่ในลุ่มน้ำปากพนังต้องเผชิญกับปัญหา 4 น้ำ 3 รส ในที่สุด คือ ต้องพบกับภาวะน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเค็ม น้ำเปรี้ยว และรสเค็ม รสเปรี้ยว รสจืดมาตลอดปีแล้วปีเล่า จนกลายเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน โดยเฉพาะข้าวที่เคยเป็นสินค้าส่งออกสำคัญ ทำรายได้งดงามก็เหลือเพียงแค่จะปลูกให้พอกินในครอบครัวยังเป็นเรื่องยาก เศรษฐกิจฝืดเคืองขึ้นเรื่อยๆ และเมื่อความยากจนคืบคลานสู่หมู่บ้านผู้คนจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะคนหนุ่มคนสาวก็ต้องระเห็จจากบ้านไปหางานทำที่อื่น ปัญหาโจรผู้ร้ายเกิดตามมาจนเกินกำลังชาวบ้านจะรับมือไหว

ดูเหมือนว่าภาพปากพนังที่เคยเป็นดินแดนสุขสงบ และเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำในอดีตจะห่างไกลจากวิถีชีวิตชุมชนในห้วงเวลานั้นออกไปทุกทีๆ ...

เหมือนฝน
หลั่งจากฟ้าชโลมใจ

อาจเรียกได้ว่า... บนผืนแผ่นดินเกือบทุกตารางเมตรในดินแดนขวานทองของประเทศไทย คงไม่มีที่ใดเลยที่กษัตริย์นักพัฒนาอย่างในหลวงรัชกาลที่ 9 จะไม่เคยย่ำรอยพระบาทไปเยี่ยมเยียน ดูแล ทุกข์สุขของประชาชนตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัติยาวนานถึง 70 ปี

... พ่อผู้เป็นเสมือนร่มเงาไม้ใหญ่
ที่ปกแผ่ ห่มคลุม
ให้ความอบอุ่นแก่ทุกชีวิต ...

ทุกป่าเขา ทุกดงดอย และทุกพื้นที่ที่ยังคงมีความยากไร้ ห่างไกลความเจริญที่ยากจะได้รับความช่วยเหลืออย่างทันท่วงทีจากทางการ ล้วนอยู่ในสายพระเนตร และอยู่ในพระราชหฤทัยที่ต้องการจะช่วยขจัดปัดเป่าความทุกข์ของพสกนิกรทุกคนให้เบาบาง จึงไม่มีวันใดเลยตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ที่พระองค์จะไม่ทรงงาน เพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีให้ประชาชนทั่วประเทศ โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ว่าเชื้อชาติใด ศาสนาใด หากอยู่บนผืนแผ่นดินนี้ ทุกคนคือลูกที่พ่อจะต้องปกป้อง ดูแลเสมอเหมือนกัน

ในทุกๆ ปี พระองค์ท่านจะเสด็จแปรพระราชฐานไปทรงงานในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทุกภาคของประเทศ ทั้งเหนือ อีสาน ใต้ และกลาง ภาคละประมาณ 3 เดือนเป็นประจำ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพื้นที่และความทุกข์ร้อนของประชาชนอย่างละเอียด จนก่อเกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ต่างๆ

แต่เนื่องจากโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ เป็นโครงการใหญ่ มีขนาดพื้นที่ถึงประมาณ 1,937,500 ไร่ และมีปัญหาที่ต้องจัดการแก้ไขอย่างหลากหลาย ทั้งในเรื่องสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และที่ทำกินของราษฎรซึ่งมีความขัดแย้งสูงมาก จนหลอมรวมกลายเป็นปัญหา 4 น้ำ 3 รส จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐหลายหน่วยงาน รวมถึงภาคประชาชนที่ต้องผนึกกำลังเพื่อช่วยพลิกฟื้นทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ และป่าไม้ ให้กลับมามีสมดุล เพื่อให้คนในท้องถิ่นกลับมามีวิถีชีวิตที่มีความสุขดังที่เคยเป็นมา

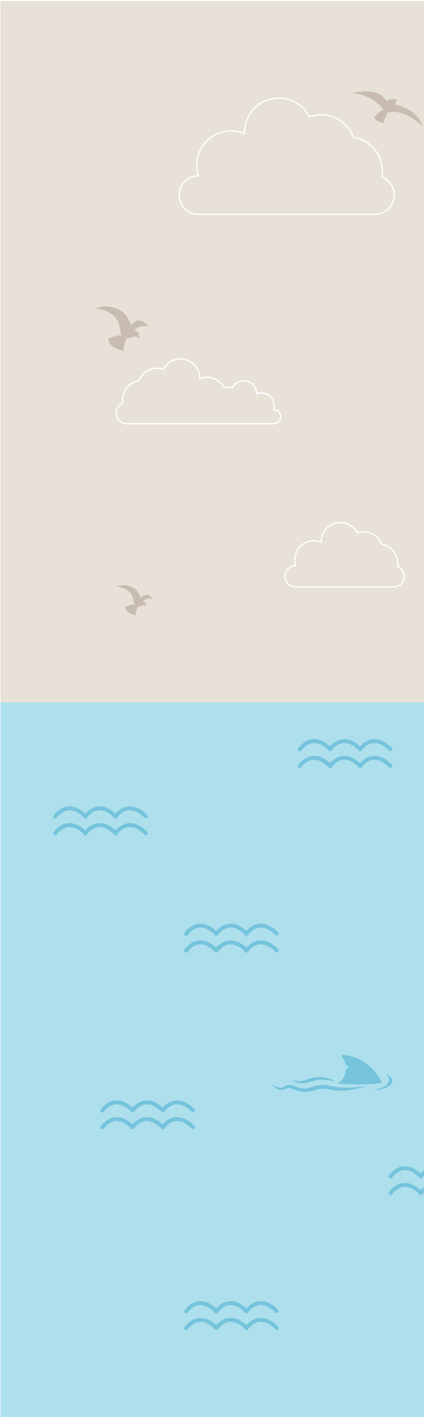

5,151

โครงการ

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม 2565
สำนักงาน กปร.

มรรควิธี แห่งวิทยาศาสตร์

การดำเนินโครงการในพื้นที่ขนาดใหญ่และมีความเห็นที่หลากหลายของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำที่แตกต่างกัน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงใช้**มรรควิธีแห่งวิทยาศาสตร์** กล่าวคือ ทรงศึกษาข้อมูลอย่างลึกซึ้งครอบคลุมทุกด้าน วิเคราะห์ถึงเบื้องลึกของปัญหา จนมีบทสรุปออกมาใช้ตอบโจทย์ตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ ดังพระราชดำริและพระราชดำรัส ที่ได้พระราชทานไว้ ดังนี้

พระราชดำรัส / แนวพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร

มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

วันพุธที่ 13 กันยายน 2521

“ให้พัฒนาลุ่มน้ำคลองชะอวด โดยการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส
เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ในเขตอำเภอชะอวด
และป้องกันบรรเทาปัญหาน้ำเค็มในฤดูแล้งและเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค
ในพื้นที่บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส แต่เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาก่อสร้างไม่น้อยกว่า 5 ปี
ให้พิจารณาฝายทดน้ำคลองไม้เสียบที่ตำบลเกาะขันธ์ อำเภอชะอวด
พร้อมระบบส่งน้ำ โดยเร่งด่วน เพื่อใช้ประโยชน์ก่อนต่อไป
เมื่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใสขึ้นแล้วก็ช่วยพัฒนาโครงการชลประทานดังกล่าว ให้ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่ผู้อำนวยการสำนักงานชลประทานที่ 11 ที่มาเฝ้า ฯ
รับพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการชลประทานในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
ณ ที่ประทับแรมโรงปูนซีเมนต์ทุ่งสง ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันเสาร์ที่ 24 ธันวาคม 2531

“บริเวณลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมในฤดูฝน และขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้ง ควรพิจารณาดำเนินการกักเก็บน้ำไว้ในพรุควนเคร็ง เพื่อชะลอปริมาณน้ำท่วมตอนล่าง และกักเก็บน้ำไว้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูแล้ง โดยการก่อสร้างอาคารบังคับน้ำที่คลองชะอวด บริเวณบ้านสองห้อง สร้างคันป้องกันน้ำออกไปทั้ง 2 ด้าน และผันน้ำจากคลองชะอวดไปลงอ่าวไทยทางด้านตะวันออก โดยการพิจารณาขุดคลองเชื่อมต่อขุดลอกคลองเดิม พร้อมกับสร้างอาคารบังคับน้ำตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้พิจารณานำเอาตัวอย่างของโครงการพัฒนาพรุโต๊ะแดงกับโครงการพัฒนาพรุบาเจาะ เพราะทั้ง 2 โครงการนี้ มีบางส่วนที่พัฒนาคล้าย ๆ กับโครงการพัฒนาพรุควนเคร็ง เมื่อโครงการเสร็จ จะได้พื้นที่เพาะปลูกตลอดทั้งปีเพิ่มขึ้นในพื้นที่อำเภอชะอวดและอำเภอหัวไทร ขณะเดียวกันควรจะได้มีการจัดรูปที่ดินควบคู่กันไปด้วย โครงการนี้ควรจะทำให้แล้วเสร็จ ภายในปี พ.ศ.2532 สำหรับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำตอนบนของลุ่มน้ำ ควรจะดำเนินการก่อสร้างอย่างน้อย 2 อ่าง เพื่อเป็นต้นทุนเก็บน้ำอีกขั้นหนึ่ง”

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ และคณะที่มาเฝ้า ฯ
รับพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันศุกร์ที่ 9 ตุลาคม 2535

“ควรพิจารณาก่อสร้างประตูระบายน้ำพร้อมอาคารประกอบที่บริเวณปากแม่น้ำปากพนัง ห่างจากอำเภอปากพนังไปทางทิศใต้ประมาณ 3 กิโลเมตร เพื่อป้องกันน้ำทะเลมิให้ไหลเข้าแม่น้ำปากพนัง และเก็บกักน้ำจืดไว้ในแม่น้ำ และตามลำน้ำต่าง ๆ สำหรับราษฎรใช้ทำการเกษตร และอุปโภคบริโภคตลอดปี สำหรับในการบรรเทาน้ำท่วม ควรพิจารณาขุดคลองระบายน้ำแยกจากแม่น้ำปากพนังเพิ่มเติม ตามความเหมาะสม ซึ่งการดำเนินงานในเรื่องนี้ จะเกิดประโยชน์กับราษฎรเป็นจำนวนมาก”

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปทอดพระเนตรอาคารระบายน้ำเปรี้ยวปลายคลองแยกคลองลาน
ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันอาทิตย์ที่ 11 ตุลาคม 2535

"ควรพิจารณาวางโครงการและก่อสร้างเขื่อนทดน้ำใน แม่น้ำปากพนัง
เพื่อป้องกันน้ำเค็มบุกรุกและเก็บกักน้ำจืดไว้ให้ราษฎรใช้อุปโภคบริโภคและทำการเกษตร
รวมทั้งเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับทำการผลิตน้ำประปาของอำเภอปากพนัง
พร้อมทั้งก่อสร้างระบบระบายน้ำเพื่อระบายน้ำออกจากพื้นที่น้ำท่วมให้ลงทะเลโดยเร็วที่สุด"

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานในโอกาสที่เสด็จ ฯ ไปทอดพระเนตรสภาพพื้นที่โครงการพัฒนา
พื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางนราอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส
ที่มา: หนังสือพระราชกรณียกิจ เดือนตุลาคม 2535 - กันยายน 2536.สำนักราชเลขาธิการ

วันพุธที่ 23 ธันวาคม 2535

"การทำเขื่อนหรือประตูบังคับน้ำ ห่างจากอำเภอปากพนังประมาณ 3-5 กิโลเมตรนี้
จะต้องทำอาคารบังคับน้ำขนาดใหญ่ 1 ตัวและขนาดเล็ก 2 ตัว รวมทั้งขุดคลองเชื่อมและทำคลองน้ำแบ่ง
(เหมือนโครงการ บางนรา) ถ้าทำแล้ว นากุ้งจะอยู่ส่วนนากุ้ง นาข้าวอยู่ส่วนนาข้าว และคลองน้ำแบ่งนี้
เมื่อเวลาน้ำลงมาถึงระดับพอสมควรก็ปิดไว้ใช้น้ำจืด พื้นที่จะได้ประโยชน์ถึงสองแสนไร่ และจะไม่ไปทำลายนากุ้ง
การแบ่งอย่างนี้ ผู้ต้องการน้ำกร่อยและน้ำจืด ผลประโยชน์จะไม่ขัดกัน
พวกเลี้ยงกุ้งที่เคยคัดค้านโครงการชลประทานน้ำจืดก็จะหยุด วิธีนี้จะได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย"

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่ เลขาธิการ กปร. และคณะที่มาเฝ้า ฯ
รับพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันเสาร์ที่ 2 ตุลาคม 2536

"ควรเร่งก่อสร้างประตูระบายน้ำปากพนังให้เสร็จโดยเร็ว ให้ถือเป็นจุดเริ่มต้นรวมในการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำจืดสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำทะเลหนุนในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำท่วมทำความเสียหายแก่พื้นที่ทำกินของราษฎรในฤดูฝน และเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ทำกินของราษฎรให้ได้ผล ควรพิจารณาขุดคลองระบายน้ำฉุกเฉิน ต่อจากแม่น้ำปากพนังที่บริเวณทำนบดินปิดลำน้ำเดิม พร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำในคลองระบายน้ำเพื่อช่วยส่งน้ำออกจากพื้นที่โครงการลงสู่ทะเลได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนั้นควรเร่งปรับปรุงขุดลอกและขยายคลองท่าพญาพร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำท่าพญา เพื่อช่วยระบายน้ำออกจากพื้นที่ได้เร็วขึ้น"

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่ นายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรี ในฐานะประธานกรรมการบริหารโครงการ
พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และคณะที่มาเฝ้า ฯ กราบบังคมทูลรายงานผล
ความก้าวหน้าของโครงการ ฯ ณ พระตำหนัก ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส
ที่มา: หนังสือพระราชกรณียกิจ เดือนตุลาคม 2536 - กันยายน 2537.สำนักราชเลขาธิการ

วันพฤหัสบดีที่ 7 ตุลาคม 2536

"ควรพิจารณาวางโครงการ และก่อสร้างระบบแยกน้ำ 3 รส ออกจากกัน ได้แก่ การก่อสร้างระบบป้องกันน้ำเปรี้ยวจากพรุที่ทำให้พื้นที่เพาะปลูกเป็นดินกรด ระบบป้องกันน้ำเค็มบุกรุก และระบบส่งน้ำจืดช่วยเหลือการเพาะปลูก และการอุปโภค-บริโภค ของราษฎรบ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช"

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานในโอกาสที่เสด็จ ฯ ไปทอดพระเนตรบริเวณพื้นที่
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองน้ำจืด-คลองแฆแฆอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลน้ำบ่อ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันเสาร์ที่ 4 ธันวาคม 2536

“...ส่วนหนึ่งที่จะแจ้งให้ทราบได้ว่ากำลังทำอยู่ คือโครงการที่ปากพนัง.
เมื่อ 2-3 ปีนี่ทางราชการ ทั้งทหารและพลเรือน ต้องไปช่วยปากพนัง.
แม้น้ำบริโภคของอำเภอปากพนังนั้น ก็ต้องบรรทุกรถไปให้.
การบรรทุกน้ำด้วยรถไปให้นี่ ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ
ก็ย่อมต้องทราบดีว่ามันขาดทุนแค่ไหน. การสร้างเขื่อน หรืออ่างเก็บน้ำ
จะสิ้นเงินเป็นสิบ ๆ ล้าน หรือร้อย ๆ ล้าน แต่ถ้าสร้างแล้ว
จะสามารถที่จะบริการประชาชนได้โดยไม่ต้องใช้รถบรรทุก.
การบรรทุกด้วยรถ จะต้องใช้เงินงบประมาณเป็นร้อย ๆ ล้าน. ไม่มีใครได้คิด
เมื่อครั้งที่มีผู้อพยพเขมรที่เขาอีด่าง ครั้งนั้นต้องบรรทุกน้ำมาจากห้วยซัน
ใช้รถบรรทุกมาทุกวันหลาย ๆ คันรถ. ซึ่งคำนวณดูแล้ว ค่าน้ำมัน ค่าบริการ
ค่าสึกหรอนั้นเป็นล้าน ๆ บาท จึงได้ขอให้สร้างอ่างเก็บน้ำใกล้ ๆ กับเขาอีด่าง
แล้วก็ให้ขอทางสหประชาชาติช่วยด้วย. เขาก็ช่วย. ลงท้ายสร้าง
เท่ากับได้น้ำฟรีเลย ไม่ต้องบรรทุก. ต่อท่อมาแล้วก็อยู่สบาย
ประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่งมากมายเป็นล้าน ๆ บาท.
เช่นเดียวกัน ที่ภาคใต้ ที่ปากพนัง ทำโครงการ.
เดี๋ยวนี้กำลังดำเนินอยู่ แล้วก็หวังว่าจะเสร็จภายในสามปี. ...”

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

วันอาทิตย์ที่ 4 ธันวาคม 2537

"...ยังมีโครงการที่ภาคใต้ ที่ปากพนัง ที่ต้องทำความเข้าใจต่อไป.
ซึ่งโครงการปากพนังนี้ ทางราชการ และทางราชการทหาร ก็ได้ช่วยกันเต็มกำลัง.
แต่จะต้องอธิบายอีกมาก เพราะมีคนที่บอกว่า ถ้าทำโครงการปากพนัง สิ่งแวดล้อมจะเสีย.
เขาบอกว่าน้ำในคลองชะอวดนั้นเป็นน้ำกร่อย มีประโยชน์สำหรับสิ่งแวดล้อม.
ขอชี้แจง ว่า ไม่จริง. สมัยก่อนนี้คลองชะอวดเป็นน้ำจืด กลายมาเป็นน้ำกร่อยตอนนี้
เพราะว่าตื้นเขิน และเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป.
จนกระทั่งทำให้ประชาชนในอำเภอเชียรใหญ่ ซึ่งมีจำนวนมากต้องอพยพไป.
ไปพัทลุงบ้าง ไปอำเภอทุ่งสง ทุ่งใหญ่บ้าง ทำให้เกิดปัญหาอย่างมาก
เพราะว่าคนเชียรใหญ่เท่ากับไปกินที่เขา แล้วก็เกิดทะเลาะกัน ยุ่งกัน.
แล้วก็ไม่มีทางแก้ไข. ส่วนผู้ที่เหลือที่เชียรใหญ่นั้น
ในหน้าแล้งเขาปลูกผัก ก็ยังไม่ได้ เพราะว่าน้ำกร่อย น้ำเค็ม. ..."

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

วันศุกร์ที่ 27 ตุลาคม 2543

"เมื่อมีการสร้างประตูระบายน้ำปากพนังฯ ช่วงที่น้ำทะเลหนุน
ผนวกกับน้ำฝนและน้ำจากตอนบน ทำให้น้ำมีระดับสูง แนวทางแก้ไขจำเป็นต้องมีการบริหารน้ำ
สรุปได้คือ ประการแรกเมื่อน้ำทะเลขึ้นให้ผันน้ำไปทางคลองปากพนังฯ
ประการที่สองปล่อยน้ำจากคลองชะอวดตอนบนผ่านพรุควนเคร็งระบายสู่คลองธรรมชาติลงทะเลโดยตรง
และประการที่สามในช่วงน้ำทะเลขึ้นสูงให้ควบคุมการปล่อยน้ำลงในปริมาณที่น้อย
เมื่อน้ำทะเลลงให้เร่งระบายน้ำจำนวนมากลงสู่ทะเล"

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่ นายสุเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา และคณะที่มาเฝ้า ฯ
รับพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ณ พลับพลาริมทะเลน้อย วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ที่มา: หนังสือพระราชกรณียกิจ เดือนตุลาคม 2543 - กันยายน 2544.สำนักราชเลขาธิการ

~ • แนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง • ~

ปี 2521

วันพุธที่ 13 กันยายน 2521
ณ ที่ประทับแรม
โรงปูนซีเมนต์ทุ่งสง
ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปี 2531

วันเสาร์ที่ 24 ธันวาคม 2531
ณ อาคารชัยพัฒนา
สวนจิตรลดา
พระราชวังดุสิต

ปี 2535

วันศุกร์ที่ 9 ตุลาคม 2535
ณ อาคารระบายน้ำเปรี้ยว
ปลายคลองแยกคลองลาน
ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ
จังหวัดนราธิวาส

วันอาทิตย์ที่ 11 ตุลาคม 2535
ณ โครงการพัฒนา
พื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางนรา
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
จังหวัดนราธิวาส

วันพุธที่ 23 ธันวาคม 2535
ณ พระตำหนัก
จิตรลดารโหฐาน
สวนจิตรลดา
พระราชวังดุสิต

ปี 2536

วันเสาร์ที่ 2 ตุลาคม 2536
ณ พระตำหนัก
ทักษิณราชนิเวศน์
อำเภอเมือง
จังหวัดนราธิวาส

วันพฤหัสบดีที่ 7 ตุลาคม 2536
ณ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำ
คลองน้ำจืด คลองแมแซ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลน้ำบ่อ อำเภอปะนาเระ
จังหวัดปัตตานี

วันเสาร์ที่ 4 ธันวาคม 2536
ณ ศาลาดุสิดาลัย
สวนจิตรลดา
พระราชวังดุสิต

ปี 2537

วันอาทิตย์ที่ 4 ธันวาคม 2537
ณ ศาลาดุสิดาลัย
สวนจิตรลดา
พระราชวังดุสิต

ปี 2543

วันศุกร์ที่ 27 ตุลาคม 2543
ณ วังไกลกังวล
อำเภอหัวหิน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กุญแจ
ไขปัญหา

... พระองค์ท่านเคยเปรียบเทียบไว้ว่างานของเราเหมือนรถพยาบาล หมายความว่ามีหน้าที่ปฐมพยาบาลเบื้องต้น อย่างเวลามีคนเจ็บหนักก็ต้องเรียกรถพยาบาลมารับคนป่วย ซึ่งในรถสามารถทำได้แค่การปฐมพยาบาลก่อนนำคนป่วยไปเข้าระบบ คือส่งให้ถึงมือหมอเพื่อทำการรักษาต่อ เหมือนโครงการพระราชดำริที่มักอยู่ในที่ทุรกันดารเพราะระบบราชการไปไม่ถึง พระองค์ท่านก็ไปทำเรื่องไว้ก่อน เหมือนไปปฐมพยาบาลเบื้องต้น เสร็จแล้วค่อยวางมือให้ระบบราชการทำงานต่อไป ...

เพราะฉะนั้นตั้งแต่วันที่ผมรับตำแหน่ง พระองค์ท่านจะบอกว่า
“ระวังนะอย่าไปทำงานซ้ำซ้อนกับหน่วยงานราชการ”

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา และอดีตเลขาธิการ กปร.(คนแรก) ได้กล่าวถึงวิธีคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9 ต่อการทำงานในโครงการพระราชดำริทั่วประเทศซึ่งล้วนอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกลความเจริญ รวมถึงโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริก็เช่นกัน ที่ทรงมองเห็นปัญหาซึ่งประชาชนต้องใช้ชีวิตท่ามกลางความขัดแย้ง และสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมทั้งดิน น้ำ และป่าไม้มาเนิ่นนานแบบไม่รู้ชะตากรรม หากพระองค์ไม่ทรงให้แนวคิด วางรากฐาน และผลักดันให้เกิดโครงการดังกล่าวก็ยากที่คนในพื้นที่ในลุ่มน้ำปากพนังจะกลับมาจะลืมตาอ้าปากได้เหมือนปัจจุบัน

“ผมจำได้ว่าวันแรกที่ตามเสด็จไป พระองค์ท่านชี้ให้ดูร่องรอยความเจริญ คำว่าอู่ข้าวอู่น้ำไม่ได้เป็นการพูดเรื่อยเปื่อย แต่มีหลักฐานคือ ผมได้เห็นปล่องโรงสียาวเหยียดสองข้างลำน้ำเลย ซึ่งความจริงถ้ามีโรงสีต้องมีนา มีข้าวให้เห็น แต่กลับกลายเป็นโรงสีร้างหมด เหลือแต่ปล่องไฟแสดงให้เห็นว่าที่นี่เคยเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เคยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ แต่ในเวลานั้นคนนครศรีธรรมราชกลับต้องซื้อข้าวกินจากที่อื่น”

ท่านอดีตเลขาฯ ย้อนอดีตที่ทำให้ลุ่มน้ำปากพนังเปลี่ยนแปลงไปว่าเป็นเพราะมีการตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มมากขึ้น ไม่ใช่เฉพาะในประเทศไทย แต่เป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นทั่วโลก โดยเฉพาะในพื้นที่อุดมสมสมบูรณ์จะได้รับผลกระทบเยอะ เพราะมีคนเข้าไปบุกรุกมากทั้งจากคนในพื้นที่ และคนต่างถิ่นที่อพยพเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ไม่ต่างจากป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำปากพนังซึ่งถูกถากถางจนกลายเป็นสวนยางพารา และปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ไม่มีป่าคอยกักเก็บน้ำ จนเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำจืด และเพราะเป็นพื้นที่ติดทะเล เมื่อมีน้ำจืดน้อยก็ทำให้น้ำเค็มรุกเข้าไปในที่นาของชาวบ้าน จนหลายคนต้องเปลี่ยนอาชีพไปเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่ที่เคยทำนามาก่อน สุดท้ายกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวนากุ้ง และชาวนาข้าวที่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ และนี่คือเหตุผลสำคัญทำให้เกิดโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อปี 2536

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา
อดีตเลขาธิการ กปร. คนที่ 1

ธรรมชาติมีชีวิต

“การลงไปทำงานในพื้นที่เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก ต้องรู้ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ สังคม และผู้คนว่าเขาอยู่กันอย่างไร อย่างที่ปากพนังนอกจากมีคนหากินใน**น้ำจืด น้ำเค็ม**แล้ว ยังมีคนหากินใน**น้ำกร่อย**ด้วย คือกลุ่มคนทำสวนจาก มีรายได้จากการเอาลูกจากไปขายเป็นลูกจากใส่น้ำเชื่อม หรือนำไปแปรรูป ถ้ามีแต่น้ำจืด คนทำสวนจากก็อยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้นก่อนจะทำโครงการ คนใช้ชีวิตทำมาหากินใน 3 โซนนี้ทะเลาะเบาะแว้งกันทั่ว และความขัดแย้งทางด้านสังคมทำให้ระบบการผลิตเสียไป อุทกภัยก็เกิดขึ้นเพราะไม่มีการบริหารจัดการที่ดี จึงทรงให้แนวทาง ถ้าเจอปัญหาแบบนี้ หลักการสำคัญในการแก้ปัญหาคือ **การทำโซนนิ่ง พูดง่ายๆ คือทำให้น้ำจืดไปทาง น้ำกร่อยไปทาง และน้ำทะเลไปอีกทางหนึ่ง**

“พระองค์ท่านทรงมีความเฉียบแหลมในการบริหารจัดการ ทั้งเรื่องทางกายภาพและบริหารระบบทั้งสามส่วนนี้ คือต้องเวิร์คทั้งภูมิประเทศ ทั้งคน ทั้งสิ่งก่อสร้าง รวมถึงต้องปรับอาชีพของคนด้วย ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ต้องทำ เพราะถ้าไม่ทำ สังคมที่นั่นจะมีแต่ความขัดแย้ง”

สิ่งสำคัญที่สุดในการทำโครงการเพื่อช่วยลดความขัดแย้งคือ การแยกพื้นที่น้ำจืด น้ำเค็มออกจากกัน ด้วยการก่อสร้างประตูระบายน้ำ ซึ่งในหลวงได้มีพระราชดำริครั้งสำคัญแก่คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ **เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2536** สรุปความตอนหนึ่งว่า

“ควรเร่งก่อสร้างประตูระบายน้ำปากพนังให้เสร็จโดยเร็ว
ให้ถือเป็นจุดเริ่มต้นรวมในการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำจืด
สำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำทะเลหนุนในฤดูแล้ง
ปัญหาน้ำท่วมทำความเสียหายแก่พื้นที่ทำกินของราษฎรในฤดูฝน”

การก่อสร้างประตูระบายน้ำซึ่งเป็นเสมือนประตูบานแรกที่จะช่วยพลิกฟื้นคืนชีวิตที่ผาสุกให้ประชาชนในลุ่มน้ำปากพนังจึงเริ่มต้นขึ้นในปี 2536 ที่บ้านบางปี้ ตำบลหูล่อง อำเภอปากพนัง โดยมีกรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลัก ในระหว่างทำงานก็ต้องพบอุปสรรค ปัญหาต่างๆ มากมายทั้งเรื่องการปรับพื้นที่ การออกแบบก่อสร้าง ความไม่เข้าใจของคนในท้องถิ่นซึ่งมีเข้ามาทั้งในรูปแบบการเขียนจดหมายใส่ชื่อเสียงเรียงนาม การเขียนบัตรสนเท่ห์ ฯลฯ ซึ่งก็เป็นบทบาทของเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานภาครัฐที่ต้องเข้าไปสร้างความเข้าใจกับคนในพื้นที่ เพื่อให้โครงการเดินหน้าต่อไปได้

“

เราต้องอยู่ ต้องปรับตัวตามธรรมชาติ ไม่ใช่ให้ธรรมชาติปรับเข้าหาเรา และธรรมชาติเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต เพราะฉะนั้นความมีชีวิตจะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เราต้องตามให้ทัน และต้องอาศัยประโยชน์จากมันให้ได้

”

“ผมจำได้ว่า 5 ปีแรกมีปัญหามากเลย และแน่นอนคือเรื่องผลประโยชน์ของบางคนหายไป เพราะงานของเราจะเกลี่ยประโยชน์ให้ทุกคน พองานเราไปกระทบกลุ่มที่เสียประโยชน์เขาก็ต่อต้าน อย่างป่าเสม็ดเราอยากสงวน แต่เขาอยากโค่น ก็ต้องปะทะกัน ซึ่งจะว่าไปถือเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเขามองแต่ประโยชน์เฉพาะหน้า ในขณะที่เรามองประโยชน์ส่วนรวม ก็จะมีความขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา

“เมื่อมีการแบ่งแยกน้ำก็เกิดความยุ่งยากตามมา เพราะคนมีพื้นที่ทำกินเหลื่อมๆ กันอยู่ พอทำประตูระบายน้ำแล้วต้องมีการปรับอาชีพคนให้สอดคล้องกับโครงสร้าง เพราะจะมีพื้นที่ที่เคยเป็นน้ำกร่อยกลายเป็นพื้นที่น้ำจืด คนตรงนั้นต้องเปลี่ยนอาชีพ เพราะทำอย่างเดิมต่อไปไม่ได้ เราต้องมีอาชีพอื่นมาทดแทนให้เลยต้องมีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยหน่วยราชการต่างๆ เข้ามาช่วยกันดูแลเรื่องอาชีพเพื่อช่วยให้ชาวบ้านปรับตัวได้ง่ายขึ้น

“อีกอย่างหนึ่งคือ สิ่งที่สูญสลายไป พอจะเอากลับคืนมาลำบากเหมือนกัน อย่างคนปลูกข้าวพอปลูกไม่ได้ เขาอาจย้ายถิ่นฐานไปที่อื่น เราก็ต้องค่อยๆ ปรับเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และให้เขาอยู่ได้

“เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ย่อมมีปัญหาตามมา เพราะฉะนั้นโครงการแต่ละโครงการโดยมากเราจะเห็นแต่ที่สำเร็จแล้ว ซึ่งจริงๆ กว่าจะสำเร็จได้เลือดตาแทบกระเด็นเหมือนกัน” ท่านอดีตเลขา กปร. เล่าย้อนอดีตช่วงเริ่มโครงการด้วยเสียงหัวเราะเบาๆ

~ • ศาลหลวงต้นไทร • ~

"สิ่งที่ประทับใจคือ เมื่อทุกปัญหาทรงทราบถึงพระเนตรพระกรรณ จะทรงแนะนำทางออกให้ และที่ประทับใจกว่านั้นคือ บางทีเป็นทางออกง่ายๆ แต่เราไม่ฉุกคิด เหมือนทรงกำลังสอนศิลปะการบริหารจัดการชีวิตโดยใช้ธรรมชาติ ทรงเคยรับสั่งว่า **เราต้องอยู่ต้องปรับตัวตามธรรมชาติ ไม่ใช่ให้ธรรมชาติปรับเข้าหาเรา และธรรมชาติเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต เพราะฉะนั้นความมีชีวิตจะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เราต้องตามให้ทัน และต้องอาศัยประโยชน์จากมันให้ได้**"

การทำงานในโครงการฯ จึงเน้นการฟื้นฟูธรรมชาติทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างป่าไม้ สายน้ำให้กลับคืนพร้อมๆ กับวิถีของผู้คนที่จะอยู่อย่างสอดคล้อง กลมกลืนกับธรรมชาติในท้องถิ่นทั้งในด้านการใช้ชีวิต และการทำอาชีพซึ่งจะทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

แม้กระทั่งเรื่องความคิด ความเชื่อของชาวบ้านในหลวงก็ไม่ทรงมองข้าม แต่กลับให้ความเคารพ และพยายามปรับเปลี่ยนการทำงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนในท้องถิ่นได้อย่างน่าอัศจรรย์ เหมือนเรื่อง**ศาลหลวงต้นไทร**ที่คล้ายจะกลายเป็นตำนานของผู้ร่วมทำงานในโครงการฯ เพราะขณะกรมชลประทานต้องปรับพื้นที่ เพื่อทำการขุดคลองชะอวด-แพรกเมือง ในตำบลการะเกด อำเภอเชียรใหญ่ ก็พบต้นไทรขวางเส้นทางน้ำ จึงพยายามจะตัด แต่เพราะไทรต้นนี้เป็นที่เคารพ ศรัทธาของคนในท้องถิ่นมานาน ชาวบ้านจึงร้องขอให้เก็บเอาไว้ ซึ่งแน่นอนว่า ถ้าไม่ใช่เพราะในหลวงทรงมีความละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของผู้คน และเคารพในความเป็นมนุษย์ที่ต่างก็มีวัฒนธรรม ความเชื่อของตนเอง ก็ยากที่ต้นไทรจะได้อยู่คู่ชุมชนมาจนถึงวันนี้ **อีกทั้งยังมีพระราชดำริให้จัดสร้างศาลหลวงอย่างสวยงาม**ตรงหน้าต้นไทรใหญ่ให้คนได้กราบไหว้ บูชา ซึ่ง ดร.สุเมธได้เล่าเรื่องศาลหลวงต้นไทรอย่างออกรสคล้ายจะบอกว่า สิ่งที่มองไม่เห็นใช่ว่าจะไม่มีอยู่... และเรื่องบางเรื่องแม้ไม่เชื่อก็อย่าลบหลู่

"ตอนเจ้าหน้าที่กรมชลฯ จะทำการขุดคลอง แถวอำเภอเชียรใหญ่ ก็ไปเจอต้นไทรใหญ่มากยื่นเลยริมคลองออกมา เขาพยายามจะตัดเพื่อขุดคลองให้เป็นเส้นตรง แต่ปรากฏว่าตัดเท่าไหร่ไม่สำเร็จเพราะเจอเรื่องให้ต้องหยุด อย่างตอนเอารถแทรกเตอร์ไปขุด คนขับรถแทรกเตอร์ตกลงมาชัก พอจะเอาเรือไปลาก เรือก็ดับ สรุปคือทำไม่ได้

"หลังจากนั้นชาวบ้านมาบอกว่า มีเทพสถิตอยู่ในต้นไทร ขออย่าตัดเลย พระองค์ท่านก็ให้ไปดู พอผมไปเห็น คิดว่าไม่จำเป็นต้องตัด เพราะต้นไทรอยู่ริมๆ คลอง มีต้นไม้ยื่นออกไปบ้างน่าจะดูสวย ไม่อย่างนั้นจะเป็นคลองโล่งๆ แต่ตอนไปดูเจอเรื่องเหลือเชื่อจริงๆ วันนั้นเราไปกัน 8 คน มีทั้งเจ้าหน้าที่กรมชลฯ และคนอื่นๆ พอไปถึงเราจอดรถไว้บนถนน แล้วเดินลงไปริมแม่น้ำ เห็นคนมาจากหลายที่กำลังถูต้นไทรกันใหญ่ จากปราจีน ระยองก็มี คงจะมาขอเลข (หัวเราะ) แล้วตรงใต้ต้นไทรมีฤาษีหนวดยาวนั่งอยู่ด้วยตนหนึ่ง และมีกองกระดูกเหมือนกระดูกแขน กระดูกขาคนใส่ถาดตั้งอยู่ ฤาษีบอกว่าเป็นของคนตายที่เรือมาล่มแถวนั้นเมื่อ 800 ปีมาแล้ว เราก็แค่ฟังๆ เพราะเป็นสิ่งมองไม่เห็น

"แต่ที่แปลกคือตอนเดินลงไป ระหว่างจะข้ามสะพานแผ่นไม้ที่เจ้าหน้าที่เอามาพาดไว้ชั่วคราว ผมเห็นพระภิกษุเดินสวนมา 4 รูป เลยยกมือไหว้ และเบี่ยงตัวให้ท่านเดินขึ้นไปก่อน ท่านหันมายิ้ม ทุกคนก็ไหว้กันหมด หลังจากนั้นเราเดินสำรวจพื้นที่จนใกล้เพล ผมเคยบวชเรียนมาก่อนรู้ว่า เดี๋ยวเพลพระจะไม่มีอะไรฉัน เพราะแถวนั้นไม่มีคน ไม่มีร้านอาหาร เลยบอกทีมงานให้เอาข้าวในรถไปถวายพระก่อน ทางทีมงานก็ถามว่า "พระที่ไหน" คือไม่มีใครเห็น แต่ที่ไหว้ตามเพราะคิดว่าผมไหว้ต้นไทร หรือไหว้เจ้าที่เจ้าทาง สรุปว่ามีผมเห็นพระอยู่คนเดียวตอนกลางวันแสกๆ นี่คือเจอครั้งที่ 1

"พอนำความเรื่องต้นไทรไปกราบบังคมทูลพระองค์ท่านก็รับสั่งว่า **นี่เป็นเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อ ต้องให้ความเคารพ เมื่อชาวบ้านเขาเชื่ออย่างนั้น อย่าไปตัด และไม่ได้กระทบกับโครงการเลย เพราะคลองยังขุดได้อยู่ เพียงแต่เลี่ยง ให้เว้าเสียหน่อย** และพระองค์ท่านก็ให้ตั้งศาล เราจึงออกแบบอย่างสวยงาม กลายเป็นศาลมูลนิธิชัยพัฒนา และทรงมอบให้ผมไปทำพิธิเปิด มี**พระครูวาม (เทพมุนี)** ไปทำพิธีด้วยตัวเองเลย

"เรื่องแปลกครั้งที่ 2 คือวันทำพิธีมีฝนตกเหมือนฟ้ารั่ว เจ้าหน้าที่ก็เตรียมตั้งเต็นท์เพราะต้องเจอฝนตกแน่ๆ และตอนไปถึงยังเห็นทุกคนหลบฝนอยู่ในเต็นท์ แต่พอประตูรถเปิดเท่านั้น ฝนหยุดตกทันทีทั้งที่ปกติเวลาฝนจะหยุด ต้องค่อยๆ ซา แต่นี่หยุดแบบปิดก๊อกเลย แล้วแดดก็เริ่มออก เราจึงได้ทำพิธีตั้งศาลท่ามกลางแสงแดดอ่อนๆ แทงทะลุเมฆลงมา เหมือนเป็นสัญลักษณ์ของความร่มเย็นจนเสร็จ แต่พอเดินทางกลับมีพายุไล่หลังตามมาส่งเหมือนขามา ในขณะตอนทำพิธีฝนหยุดตกเสียเฉยๆ ก็เป็นเรื่องที่ไม่รู้จะอธิบายยังไงเหมือนกัน"

เรียกได้ว่า บนเส้นทางการทำโครงการฯ ที่ทุกคนตั้งมั่นว่า จะต้องพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังให้กลับมาเป็นอู่ข้าวอู่น้ำอีกครั้งนี้ ดูจะมีเรื่องราวให้ได้เรียนรู้ และรำลึกนึกถึงมากมาย โดยเฉพาะความปลื้มปิติที่ได้เห็นประตูระบายน้ำซึ่งเป็นเสมือนประตูบานแรกของงานในโครงการฯ สำเร็จเสร็จสิ้น จนสามารถทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542 โดยได้พระราชทานนามว่า **ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการแบ่งแยกน้ำจืดน้ำเค็มได้สำเร็จ**

“เมื่อมีประตูอุทกวิภาชประสิทธิก็ทำให้เกิดการแบ่งแยกน้ำอย่างชัดเจน คือ **ทางเหนือขึ้นไปเป็นน้ำจืด** มหาศาลเลย **ทางใต้ลงมาเป็นน้ำกร่อย** ส่วนที่**ปลายทะเลเป็นน้ำเค็ม** นอกเหนือจากนั้นยังมีลำน้ำสาขาต่างๆ ในแต่ละโซนอีก เวลาทรงงานจะจินตนาการทุกอย่างไว้แล้วว่า ในพื้นที่ขนาดใหญ่นี้จะต้องอยู่ในความควบคุมทั้งหมด พอมีคำว่า**ประตู** ก็หมายความว่า **ต้องมีการเปิดปิด** ต้องทำในเวลา และปริมาณที่เหมาะสม ถ้าปล่อยน้ำมากไปหรือน้อยไปจะทำให้โซนนิ่งเสีย อย่างเช่น ถ้าปล่อยน้ำเค็มมากเกินไปจะกระทบโซนน้ำกร่อย ปลาจะอยู่ไม่ได้ และไม้โกงกางก็ต้องการส่วนผสมของน้ำจืด น้ำเค็มที่พอเหมาะเช่นกัน

“การเปิดปิดประตูจึงต้องมีการคำนวณอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการน้ำในทิศทางที่ต้องการ พร้อมๆ กับการวางแผนกิจกรรม ส่งเสริมเรื่องอาชีพตามไปด้วย ทั้งการปลูกข้าว ทำสวนจากการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ฯลฯ ที่ต้องแบ่งโซนกัน พอเซ็ตระบบและจัดการบริหารทรัพยากรให้เรียบร้อย จนทุกอย่างลงตัวหมดแล้ว หน่วยงานราชการต่างๆ จะเข้าไปรับช่วงต่อ เพราะเราซึ่งทำหน้าที่เหมือนรถพยาบาลได้เอาคนไข้มาส่งที่โรงพยาบาลแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของหมอใหญ่ คือหน่วยงานราชการต้องมารับช่วงโดยระดมคนลงไปทำงานในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องการสร้างอาชีพ อย่างโซนน้ำจืดควรส่งเสริมเรื่องข้าว เรื่องพืชพันธุ์ต่างๆ โซนน้ำกร่อยมีเรื่องจาก เรื่องเลี้ยงปลากะพง ฯลฯ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่รับไม้ต่อมีหน้าที่ต้องเอาอู่ข้าวอู่น้ำกลับมาให้ได้

“ทุกอย่างที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้เป็นเครื่องมือ หลังจากนั้นขึ้นอยู่กับคนใช้แล้ว ถ้าคนใช้ถูกต้องจะได้ผลดี แต่ถ้าใช้ไม่เป็น เอาเครื่องมือไปวางไว้เฉยๆ ก็ขึ้นสนิม หรือใช้ผิดทิศผิดทางก็จะไม่ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้”

จนมาถึงวันนี้ ภาพความสำเร็จของโครงการฯ เริ่มชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ เหมือนต้นไม้ได้หยั่งรากลงดิน จนผลิดอกออกผลให้ชื่นชม จากภาพของชาวปากพนังวันนี้ที่เริ่มมีอาชีพต่างๆ และกลับมาอยู่ดีกินดีอีกครั้ง คนเคยย้ายไปทำงานที่อื่นก็ได้กลับบ้าน ในขณะท่านอดีตเลขา กปร. ผู้ที่ได้ตามเสด็จ และทำงานสนองพระราชดำริมายาวนาน ได้ค้นพบสัจธรรมคือการมีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ประกอบด้วยดิน น้ำ ลม ไฟอย่างเกื้อกูล เพื่อให้ตนเอง ลูกหลาน สังคมไทย และสังคมโลกอยู่ได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

สมพล พันธุ์มณี อดีตเลขาธิการ กปร. อีกคนหนึ่งที่ได้ตามเสด็จและทำงานสนองพระราชดำริมานานหลายทศวรรษ ในองค์กรซึ่งทำหน้าที่ทั้งอำนวยการ และประสานงานให้หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ฯลฯ รับสนองพระราชดำริอย่างถูกต้อง ทันการ โดยริเริ่มให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ มากมาย รวมถึงโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ที่คลุกคลีมาตั้งแต่ยุคเริ่มต้น จึงได้รับรู้ทั้งความห่วงใยและความตั้งพระทัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงต้องการช่วยเหลือประชาชนในลุ่มน้ำปากพนัง ไม่ต่างจากคนในพื้นที่อื่นๆ ที่ยังมีความทุกข์ยาก ลำบากในการใช้ชีวิต

"ในปีหนึ่ง ๆ จะเสด็จแปรพระราชฐานไปทรงงานต่างจังหวัดประมาณ 8 เดือน โดย**ช่วงเมษายนถึงมิถุนายน** เสด็จฯ ไปประทับแรมที่วังไกลกังวล ไปทรงงานช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ข้างเคียงหลายจังหวัด ทำให้มีโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ในแถบนั้น พอ**สิงหาคมถึงตุลาคม** จะเสด็จฯ ไปประทับที่**พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์** ก็เสด็จฯ ไปดูแลความทุกข์ยากของประชาชนในภาคใต้ บางครั้งเสด็จฯ ไปที่หนึ่งจะรับสั่งถึงอีกที่หนึ่ง อย่างไปภาคใต้ตอนล่างจะรับสั่งถึงภาคใต้ตอนบน จากนั้นจะเสด็จฯ ไปประทับแรมที่**พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์** ช่วงเดือน**พฤศจิกายนถึงต้นธันวาคม** ตรงนั้นจะมีโครงการมากเพราะเป็นพื้นที่ชนบทมีความยากจน และเคยมีลัทธิคอมมิวนิสต์เผยแพร่มาก่อน ทรงเห็นว่าอำนาจรัฐเข้าถึงยาก ประชาชนทำมาหากินลำบาก ไม่มีแม้กระทั่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน และพอเดือน**มกราคมถึงมีนาคม**จะเสด็จฯ ไปประทับที่**พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์** ก็จะมีโครงการอีกเยอะเช่นกัน เหล่านี้คือสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านทรงเยี่ยมราษฎรถึงบ้าน และทรงงาน เพื่อดูแลความทุกข์ยากลำบากในการใช้ชีวิตก่อนจะแปรเป็นโครงการขึ้นมา

สมพล พันธุ์มณี

อดีตเลขาธิการ กปร. คนที่ 5

คิด Macro ทำ Micro

~ • สำนักงาน กปร. เข้าไปพบประชาวบ้าน
และติดตามงานฎีกาในพื้นที่อำเภอทุ่งสง ในปี 2536 • ~

"ความเดือดร้อนของประชาชนจากที่เขาเขียนฎีกาเข้ามา เราเป็นหน่วยงานที่ต้องไปตรวจฎีการ่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ จะเห็นว่าความเดือดร้อนส่วนใหญ่เป็นเรื่องทำมาหากินจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป สมัยนั้นประมาณตั้งแต่ก่อนปี 2530 ไปจนถึงปี 2550 ในหลวงเสด็จแปรพระราชฐานไปทรงงานทั่วประเทศ

"ทรงเป็น**กษัตริย์นักพัฒนา** คือทรงเป็นทั้ง**นักคิด นักวิชาการ** และเป็น**นักปฏิบัติ** ฉะนั้นสิ่งที่พระราชทานจะมีทั้ง**หลักคิด หลักวิชาการ และหลักปฏิบัติ** โดยจะทรงคิดก่อนเลยว่า ทำเพื่ออะไร และทรงมองถึงภาพใหญ่ๆ เชื่อมโยงกัน ยกตัวอย่างเรื่องการเกษตร ทรงมองว่าประสิทธิภาพการผลิตเป็นปัญหาแต่ไม่ใช่เรื่องเดียว ก็จะโยงไปถึงการตลาด และทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นฐานสำคัญทำให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต หลังจากนั้นจะใช้หลักวิชาการ และคิดค้นทดลอง จะเห็นได้ว่า บางอย่างทรงนำหลักวิชามาเป็นเครื่องมือในการตัดสินพระทัย มาประกอบพระราชวินิจฉัย บางครั้งใช้ผู้เชี่ยวชาญ บางทีมีหน่วยงาน ถ้าเป็นเรื่องน้ำก็มอบให้กรมชลประทานคิดต่อ สุดท้ายไปถึงหลักปฏิบัติ จะทรงมองวิธีออกแบบ วิธีปฏิบัติซึ่งต้องดูทั้งผลลัพธ์ ผลกระทบ ก่อนนำมาสู่การประเมินผลเพื่อดูความถูกต้อง เหมาะสม โครงการต่างๆ ที่ออกมาจึงมักประสบความสำเร็จ"

สำนักงาน กปร. ก่อตั้งในปี 2524 สมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงเป็นเสมือนด่านหน้าในการทำงานสนองพระราชดำริ โดยเฉพาะช่วงเริ่มต้นโครงการ อดีตเลขาฯ กปร.ท่านนี้จึงเป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งมีหน้าที่ตามเสด็จ เพื่อบันทึกข้อมูลในทุกพื้นที่ ก่อนแปรเป็นโครงการในพระราชดำริต่างๆ รวมถึงโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ นับเป็นโครงการที่มีความยากในการทำงานไม่น้อย

“เมื่อพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเสื่อมโทรมมากแล้ว จึงมีรับสั่งว่า **‘เราต้องไปช่วยเขา’** เพราะความเสื่อมโทรม ทำให้คนเปลี่ยนอาชีพตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นใหม่ ตอนนั้นมีทั้งปัญหาน้ำท่วม น้ำเค็ม และขาดแคลนน้ำจืด ถ้าย้อนไปดูจะพบ 3 สาเหตุ คือ

1. เกิดจาก**ภัยธรรมชาติ**เองทั้งวาตภัย อุทกภัยเกิดขึ้นหลายครั้ง ทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง พื้นที่ป่าไม้หายไป ประชาชนก็บุกรุกเข้าไปทำสวนยางพารา

2. เสื่อมจาก**ประชาชนเพิ่มขึ้น** ทำให้ต้องการที่ดินทำกินมาก รวมถึงเรื่องคุณภาพของประชาชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย

3. เป็นปัจจัยเพิ่มความเสื่อมให้เร็วขึ้นคือการพัฒนาเศรษฐกิจ แผนฉบับที่ 5-6 ซึ่งเร่งการส่งออกอย่างมาก รวมถึงส่งออกกุ้ง ทำให้คนหันมาเลี้ยงกุ้งกันมาก ส่งผลให้พื้นที่ทำกินเปลี่ยนจากนาข้าวไปเป็นนากุ้ง เพราะฉะนั้นในช่วงที่มีรับสั่งให้ช่วย ปากพนังมีทั้ง**ปัญหาขาดแคลนน้ำจืด คนเปลี่ยนอาชีพ ชาวบ้านทะเลาะกัน และนาข้าวหายไป**

“ในหลวงทรงให้ความสำคัญกับเรื่องปลูกข้าวมาก เคยมีรับสั่งตอนผมตามเสด็จแถวตากใบ ว่า **ไม่เห็นด้วยที่จะให้ลดเรื่องการปลูกข้าวแล้วปลูกอย่างอื่น ให้คนเอาเงินมาซื้อข้าว เพราะเราเป็นประเทศที่ประชาชนกินข้าว ถ้าต้องไปซื้อข้าวจากประเทศอื่น จะทำอย่างไร**”

"ตอนทำงานแรกๆ ถือว่าหนักมาก และเป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะโครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่เกือบ 2 ล้านไร่ เป็นการพัฒนาลุ่มน้ำทั้ง 13 อำเภอ 3 จังหวัด และมีเป้าหมายหลายอย่างซึ่งเป็นการพัฒนาแบบผสมผสาน คือต้องทำทั้งเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาอาชีพ จนถึงดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน อีกทั้งที่นี่ยังมีสภาพทางภูมิศาสตร์ถึง 3 ลักษณะคือ ตอนบนลาดชันสูง ตอนกลางเป็นที่ลุ่ม มีป่าพรุหลายแห่ง และตอนล่างสุดเป็นที่ต่ำลงไปถึงชายทะเล ซึ่งพื้นที่ทั้งสามส่วนนี้มีคนอาศัยอยู่ประกอบอาชีพไม่เหมือนกัน และต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ

"อีกทั้ง ลุ่มน้ำปากพนังมีระบบนิเวศน์ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น คือเป็นพื้นที่ 4 น้ำ 3 รส โดยข้างบนสุดเป็นน้ำจืด ต่ำลงมาคือ น้ำเปรี้ยวเพราะมีป่าพรุ พอถึงตอนกลางมีน้ำกร่อย ส่วนล่างสุดเป็นน้ำเค็ม เป็น**ความซับซ้อนทางกายภาพ** สิ่งเหล่านี้สำคัญกับการทำงานในโครงการฯ และทำให้การทำงานมีความลำบากยิ่ง

"อีกหนึ่งอุปสรรคต่อการทำงาน คือ การที่ประชาชนในพื้นที่ขาดความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดโครงการฯ เพราะมีความเข้าใจกันว่า โครงการปากพนังเป็นเพียงโครงการก่อสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำเพื่อเก็บกักน้ำจืด แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว โครงการนี้มี**จุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม พัฒนาอาชีพและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำให้ดีขึ้น** ซึ่งโครงการฯ ได้ออกแบบไว้เพื่อแก้ไขปัญหาหลายด้าน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลักหลายแห่ง โดยใช้ระยะเวลาดำเนินการต่อเนื่องหลายปี การทำโครงสร้างพื้นฐานแต่ละแห่งอาจจะมีผลกระทบต่อ

ความเป็นอยู่ของประชาชนบ้างในระยะแรกๆ การรอคอยเวลาก่อสร้างในแต่ละแห่งให้แล้วเสร็จ เพื่อเชื่อมโยงกันทั้งระบบ จึงเป็นคำถามสำคัญที่สำนักงาน กปร. ในฐานะผู้ประสานงาน ต้องพร้อมที่จะตอบคำถามและอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมของโครงการฯ ต่อประชาชนได้ พร้อมสร้างความเข้าใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานของหน่วยงานในพื้นที่ได้ช่วยทำความเข้าใจกับประชาชนและสังคม

"ในช่วงเวลานั้น สำนักงาน กปร. ต้องทำงานอย่างหนัก เพราะข้อมูลที่มีอยู่จำกัด ไม่เฉพาะแนวพระราชดำริ ที่ต้องศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลมาอธิบายถ่ายทอดได้ถูกต้องมากที่สุด เอกสารจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพิ่ม อาทิ รายงานการศึกษาความเหมาะสมของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำต่างๆ ของภาคใต้ รายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงเอกสารแผนงานโครงการปากพนัง และแผนงบประมาณของกรมชลประทาน รวมทั้ง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อมาเทียบเคียงกับโครงการปากพนัง จะได้จับประเด็นเรื่องการพัฒนาได้ถูกต้อง

"ที่สำคัญคือ ต้องพยายามทำให้ทุกขั้นตอนเป็นเรื่องง่าย และไม่เป็นวิชาการมาก เพราะต้องนำสิ่งเหล่านี้ ไปถ่ายทอดให้คนทำงานในพื้นที่ โดยเฉพาะประชาชนจำเป็นต้องรู้อย่างมาก ผมในฐานะเป็นผู้ประสานงานจึงต้องไปพบปะ และไปประชุมที่ปากพนังเป็นร้อยครั้ง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้คนทุกภาคส่วน รวมถึงพบประชาชนในพื้นที่ด้วย"

อดีตเลขาฯ ได้บอกเล่าความยุ่งยากของการทำงานในพื้นที่ว่า เกิดจาก 3 เรื่องหลักๆ คือการที่โครงการฯ มีขนาดใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมมาก และประชาชนบางส่วนต่อต้านเพราะขาดความรู้ ความเข้าใจในการทำโครงการฯ จึงกังวลเรื่องการเปลี่ยนอาชีพ การเสียที่ดินทำกิน ฯลฯ ส่งผลให้กรมชลประทานทำงานลำบาก จึงเป็นหน้าที่ของสำนักงาน กปร.ที่ต้องประสานเพื่อให้ทุกฝ่ายทำงานได้ต่อไป

"เมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการอย่างเป็นทางการ ทำหน้าที่บริหาร อำนวยการ และรับผิดชอบดูแลปฏิบัติการ แบ่งเป็น 3 ระดับ

ระดับแรก คือ **คณะกรรมการใหญ่** โดยมี **องคมนตรี จุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา** เป็นประธาน มีระดับปลัดกระทรวงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการฯ ทั้งเรื่องน้ำ เรื่องพัฒนาอาชีพ เรื่องสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมถึงกองทัพ

ระดับที่ 2 เป็นคนทำงานในพื้นที่ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดนครฯ เป็นประธาน และผู้ว่าฯ พัทลุงกับสงขลา เป็นรองประธาน มีผู้แทนจากหน่วยงานในพื้นที่เป็นกรรมการ เพื่อให้ทุกคนได้ทราบข้อมูลร่วมกัน สาเหตุที่มีชาวบ้านต่อต้านเพราะเขาไม่รู้รายละเอียด เพราะฉะนั้นหน่วยงานเหล่านี้ต้องรู้ข้อมูลอย่างชัดเจน จึงต้องจัดประชุมบ่อย ๆ

ระดับที่ 3 เป็นระดับที่เกี่ยวข้อง**เฉพาะเรื่อง** เช่น **เรื่องก่อสร้าง**ก็ให้อธิบดีกรมชลประทานเป็นประธาน แล้วยังมีตัวแทนจากกรมประชาสัมพันธ์ **ทำเรื่องประชาสัมพันธ์** เพื่อไปพูดคุย ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังมี**หน่วยงานสันตินิมิตของกองทัพภาคที่ 4** เป็นทหารที่อยู่ใกล้ประชาชนไปช่วยด้วย ทุกคนจึงต้องรู้รายละเอียดการทำโครงการอย่างดี จะได้นำไปถ่ายทอดต่อประชาชนได้

"นอกจากตั้งคณะกรรมการต่างๆ แล้ว เรายังต้องเร่งทำคู่มือโครงการขึ้นมา เหมือนเป็นคัมภีร์ให้เจ้าหน้าที่ต่างๆ ใช้อธิบาย แจกจ่ายผู้เกี่ยวข้อง และราษฎร เพื่อจะได้รับรู้ข้อมูลอย่างถูกต้องในทุกด้าน ซึ่งมีส่วนช่วยให้ประชาชนยอมรับได้เยอะ และเราทำงานง่ายขึ้น"

~ • สำนักงาน กปร. โดยนายสมพล พันธุ์มณี และคณะติดตามผลการดำเนินงาน
และหารือร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่โครงการ เมื่อ 4 ตุลาคม 2537 • ~

โดยเฉพาะช่วงเริ่มก่อสร้างประตูระบายน้ำ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของโครงการฯ ที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับวิถีชีวิตชุมชน และนับเป็นช่วงรอยต่อที่คนทำงานต้องระดมสรรพกำลัง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้คนในพื้นที่มองเห็นภาพอนาคตซึ่งจะนำพาชีวิตที่ดีกว่ามาให้ เพียงอดทนรอคอยให้การก่อสร้างประตูแห่งความหวังสำเร็จเท่านั้น

“ขั้นแรกเราต้องนำหน่วยที่มีความรู้ไปช่วยเรื่องพัฒนาอาชีพ ให้ชาวบ้านอยู่ได้ระหว่างโครงการกำลังก่อสร้าง มีหลากหลายหน่วยเลย เช่น กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดินทำเรื่องดิน กรมประมงทำเรื่องการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย แล้วให้กรมพัฒนาอุตสาหกรรมครัวเรือนไปช่วยการสร้างรายได้เสริม แล้วยังมีกระทรวงทรัพยากรฯ ช่วยเรื่องการดูแล ฟื้นฟูป่าไม้ และป่าชายเลน นอกจากนี้ ยังได้นำสถาบันการศึกษามาช่วยเรื่องวิชาการ โดยมีวิทยาลัยต่างๆ ที่อยู่ร่วมกับชาวบ้านมาให้ความรู้ และมีกระทรวงมหาดไทยดูแลทุกข์สุข เราจึงต้องประชุมกันบ่อยครั้ง

“นอกจากนี้ ยังได้พาคนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและคนได้รับผลกระทบไปศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ประสบความสำเร็จ ให้เขาเห็นของจริง เช่น ไปโครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนราฯ ที่มีความคล้ายคลึงกับปากพนัง คือมีการพัฒนาแหล่งน้ำ การแก้ปัญหาน้ำท่วมที่ดินทำกิน และการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวก็เกิดขึ้นที่นั่น รวมถึง ไปศูนย์ฯ พิกุลทองฯ เพื่อดูการแก้ปัญหาดินเปรี้ยว จนชาวบ้านสามารถกลับมาปลูกพืชต่างๆ ได้ ซึ่งพื้นที่บริเวณคลองชะอวด-แพรกเมือง สามารถนำเรื่องนี้ไปปรับใช้ได้เยอะเลย

“ส่วนคนทางฝั่งน้ำเค็ม โดยเฉพาะในตำบลหัวไทร แม้จะมีการทิ้งน้ำเสียจากการเลี้ยงกุ้ง แต่เขาไม่ได้เป็นผู้ร้าย เราก็ทิ้งไม่ได้ จึงส่งกรมประมงไปช่วยทำระบบชลประทานน้ำเค็ม เพื่อให้เกิดการเลี้ยงกุ้งอย่างมีคุณภาพ และช่วยเรื่องวิชาการ อีกทั้งยังพาไปดูวิธีเลี้ยงกุ้งในระบบปิดที่ศูนย์ฯ อ่าวคุ้งกระเบนฯ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ โดยมีรับสั่ง ให้พาเขาไปดูตัวอย่างที่ทำสำเร็จแล้ว เพื่อสร้างความมั่นใจ และเมื่อเราทำงานกันอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านก็สบายใจขึ้นมาก ทำให้การทำงานก่อสร้างประตูระบายน้ำเดินหน้าต่อไปได้”

โครงการนี้จะไม่ประสบความสำเร็จเลย ถ้าบริหารจัดการน้ำไม่ได้ และในหลวงทรงเห็นความลำบากของชาวบ้าน จึงมีพระราชดำริให้แก้ปัญหาเป็นจุด ๆ มาตั้งแต่โครงการนี้ยังไม่ได้เริ่มขึ้นเลย เช่น ให้ทำอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส และฝายคลองไม้เสียบ ซึ่งนั่นคือพื้นที่ต้นน้ำ เพื่อให้ชาวบ้านมีน้ำจืดทำสวนทำนาได้ก่อน และในที่สุดน้ำจากบริเวณต้นน้ำตรงนั้นจะไหลลงมาเติมที่แม่น้ำจนมาออกอ่าวปากพนังที่สร้างประตูระบายน้ำ จะเห็นได้ว่า**พระองค์ท่านมองภาพกว้างและคิดการณ์ไกล**

เมื่อเสด็จแปรพระราชฐานมาประทับที่พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จะทรงโปรดฯ ให้คณะกรรมการใหญ่เข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานแนวทาง โดยทรงอธิบายทุกอย่างที่ขีดเขียนไว้บนแผนที่ขนาดใหญ่ ให้ทุกคนเข้าใจและเห็นภาพตั้งแต่ลักษณะภูมิประเทศ ป่าต้นน้ำ พื้นที่น้ำจืด น้ำเค็ม ทางน้ำไหลเข้า-ออก พื้นที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ ฯลฯ ทรงรับสั่งเรื่องนี้นานนับชั่วโมง **เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจอย่างถ่องแท้**

คงมิใช่เพียงเพราะพระอัจฉริยภาพเท่านั้น ที่ทำให้โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ประสบความสำเร็จ หากแต่ยังเป็นเพราะน้ำพระทัยที่ทรงห่วงใยในพสกนิกรโดยแท้ ที่ทำให้ลุ่มน้ำปากพนังมีวันนี้...

วันที่ทุกคนได้กลับมาชีวิตผาสุกอีกครั้งหนึ่ง

“

คงมิใช่เพียงเพราะพระอัจฉริยภาพเท่านั้นหรอกที่ทำให้โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังประสบความสำเร็จ **หากแต่ยังเป็นเพราะน้ำพระทัยที่ทรงห่วงใยในพสกนิกรโดยแท้ที่ทำให้ลุ่มน้ำปากพนังมีวันนี้**... **วันที่ทุกคนได้กลับมามีชีวิตผาสุกอีกครั้งหนึ่ง**

”

~ • คลองส่งน้ำชลประทาน ปี 2541 • ~

~ • อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส ปี 2535 • ~

~ • คลองส่งน้ำชลประทาน ปี 2564 และประตูระบายน้ำชะอวด-แพรกเมือง • ~

~ • อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส ปี 2564 • ~

กฤษฎา สุทธิพิศาล

อดีตผู้จัดการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปี 2536-2541

ฟื้นมิตรภาพด้วยประตู (ระบายน้ำ)

“ผมพยายามทำทุกอย่างให้ดีที่สุด เพราะการได้ทำงานนี้ถือเป็นมงคลชีวิต” กฤษฎา สุทธิพิศาล อดีตผู้จัดการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ หรือเรียกขานกันในขณะนั้นว่า **นายช่างใหญ่**ย้อนภาพการทำงานที่ยังอยู่ในความทรงจำอย่างแจ่มชัดราวกับเหตุการณ์เพิ่งผ่านไปไม่นาน

“ตอนนั้นผมเป็นผู้จัดการอยู่ 2 โครงการ ทั้งโครงการลุ่มน้ำบางนรา และโครงการลุ่มน้ำปากพนัง พอต้องมาดูแลโครงการลุ่มน้ำปากพนังนี้ ผมก็ให้ลูกน้องทำที่บางนราต่อ ส่วนตัวเองมาเช่าบ้านอยู่ปากพนัง และขลุกอยู่ที่นี่ตั้งแต่เริ่มโครงการเลย”

กรมชลประทานคือหน่วยงานหลักในการก่อสร้างประตูระบายน้ำ ซึ่งเป็นเหมือนจุดเริ่มต้นสำคัญของโครงการฯ นายช่างใหญ่จึงทำหน้าที่เสมือนเป็นมือประสานสิบทิศ คือต้องดูแลทั้งเรื่องการออกแบบ ควบคุมการก่อสร้าง และอื่นๆ ในทางเทคนิค จะว่าไปก็คงไม่ใช่เรื่องเหลือบ่ากว่าแรงเพราะเรียนจบวิศวกรรมโยธา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาโดยตรง

แต่สิ่งที่ดูจะเป็นเรื่องยากคือ การต้องทำงานกับคนในท้องถิ่นท่ามกลางความขัดแย้งเรื่องอาชีพ และยังขาดความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์โครงการฯ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อไปได้ จึงเป็นบทบาทของนายช่างใหญ่ที่ต้องประสานงานกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่เกือบทุกภาคส่วน โดยการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการแก่ข้าราชการทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการฯ หลายครั้ง ก่อนจะจัดอบรมสัมมนากับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน ให้ทุกคนรับรู้ความต้องการที่จะพัฒนาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้คนในท้องถิ่นกลับมาใช้ประโยชน์ได้ดังเดิม พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้นำชุมชนซึ่งจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำปากพนังเป็นไปอย่างสมบูรณ์ที่สุด

กว่าภาพที่เห็นในวันนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องผ่านกาลเวลา และการทำงานอย่างเข้มข้น เพราะในหลวงทรงตั้งพระทัยอยากฟื้นฟู ดูแลพื้นที่และผู้คนที่นี่ให้กลับมาอยู่ดีกินดีอีกครั้ง คณะทำงานทุกคนจึงร่วมแรงร่วมใจทำหน้าที่เต็มความสามารถ โดยเฉพาะการก่อสร้างประตูระบายน้ำประตูขนาดใหญ่ในพื้นที่ที่ยังมีคนอยู่อาศัยจึงต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์เข้าช่วย **กฤษฎา สุทธิพิศาล** อดีตวิศวกรโยธาของกรมชลประทาน และเป็นผู้จัดการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังคนแรก ก็คงไม่ง่ายที่การทำงานจะผ่านไปได้อย่างราบรื่น

“การทำโครงการนี้ ผมต้องเข้าไปคุยกับทุกส่วนราชการเลย จึงทำเอกสารคู่มือที่เขียนรายละเอียดที่ชุมชนจะได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์ไว้อย่างชัดเจน เวลาไปจัดประชุมที่ไหนก็เอาไปแจก รวมทั้งใครต่อใครมาผมแจกหมด เพราะจะมีบางคนเดินเข้ามาถามว่าถ้าน้ำจืดมา ต้นจากตายมั้ย เราบอกว่าไม่ตาย เพราะมันปรับตัวได้ แต่อีกคนบอกตาย ก็จะยุ่ง เพราะฉะนั้นทุกคนที่ไปร่วมพบปะพูดคุยจะได้รับรู้ข้อเท็จจริงทั้งหมดจากเอกสารเล่มนี้”

~ • ไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ที่จะใช้ก่อสร้างประตูระบายน้ำ และระบบชลประทาน ในปี 2537 • ~

โดยเฉพาะกับชาวบ้านที่ต้องเสียพื้นที่เพื่อการก่อสร้างประตูระบายน้ำและทำแนวคันแบ่งเขตน้ำจืดน้ำเค็ม ซึ่งจะเป็นตัวช่วยลดความขัดแย้งของคนท้องถิ่นในอนาคต ที่นายช่างใหญ่เรียกว่า **พื้นที่หัวงาน** กว่า 1,500 ไร่ ส่วนหนึ่งเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง และอีกส่วน เป็นพื้นที่ริมน้ำยังมีชุมชนอาศัยอยู่ประมาณ 200 ครอบครัว ที่เหลือเป็นป่าจาก และป่าชายเลนเสื่อมโทรม เกือบจะใช้ประโยชน์ไม่ได้แล้ว

“ผมมองว่า พวกเขาเป็นผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม เลยไปคุยกับที่ดินจังหวัด ผู้ว่าฯ นายอำเภอ ว่าต้องให้ค่าชดเชยแก่ราษฎรเหล่านี้ในราคายุติธรรมที่สุด โดยใช้วิธีเอาราคาประเมินมาบวกกับการค้าขายที่ดินในช่วงนั้น คำนวณเป็นตัวเลขที่ต้องจ่าย ออกมาเป็นราคาสูงพอสมควร ซึ่งเขาก็พอใจ และมีไม่น้อยวิ่งมาขายที่เองเลย ถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ทำให้โครงการฯ ประสบความสำเร็จ

“ผมเคยทำแต่ประตูระบายน้ำเล็กๆ แต่ที่ได้มาทำโครงการนี้เพราะบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงติดตามงานอย่างใกล้ชิด เพราะที่นั่นมีปัญหา 4 น้ำ และราษฎรทำนากุ้งกันมาก แล้วปล่อยน้ำเสียลงนาข้าว เราจึงต้องแก้ปัญหาโดยการทำแนวกั้นแบ่งน้ำจืดและน้ำเค็ม ด้วยการสร้างถนนเป็นคันแบ่งยาวประมาณกว่า 90 กิโลเมตร แต่เราทำถนนไม่ถึง 10 กิโลเมตร เพราะทำคันไปต่อกับทางหลวงชนบท เพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่ใหม่น้อยที่สุด โดยส่วนน้ำเค็มจะอยู่ในความรับผิดชอบของกรมประมง ในขณะที่น้ำจืดอยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน”

สำราญ พุ่มบุญฑริก อดีตหัวหน้าฝ่ายจัดสรรน้ำและปรับปรุงระบบชลประทาน มีหน้าที่ต้องร่วมบูรณาการกับฝ่ายก่อสร้างประตูระบายน้ำแห่งนี้มาแต่ต้น ช่วยเสริมว่า

"ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริ ต้องการให้นาข้าวกับนากุ้งอยู่ด้วยกันได้ เลยต้องมีแนวคันแบ่งแยกน้ำจืดน้ำเค็ม โดยคันแบ่งทางด้านริมทะเลให้เป็นพื้นที่น้ำเค็ม เป็นนากุ้ง เลี้ยงปลาน้ำเค็ม ส่วนทางทิศตะวันตกเป็นน้ำจืดสำหรับทำนาข้าว ทางโครงการฯ จึงใช้แนวคันแบ่งเป็นทางหลวงชนบท สมัยก่อนเริ่มตั้งแต่อำเภอเมืองนครฯ เกาะริมทะเลไปเรื่อยๆ ผ่านตำบลบางจาก ตำบลแสงวิมาน ตำบลคลองน้อย ตำบลปากพนังฝั่งตะวันตก แล้วข้ามไปอีกฝั่ง โดยใช้ศูนย์กลางของประตูระบายน้ำที่จะสร้างใหม่เป็นแนวแบ่ง ตัดเข้าตำบลท่าพญาของอำเภอปากพนัง ขนาบนาก และผ่านไปที่อำเภอหัวไทร ตำบลบ้านกลาง แล้วตัดเข้าอำเภอระโนด ไปบรรจบประตูระบายน้ำปากระวะ จังหวัดสงขลา รวมแนวคันแบ่งยาวประมาณ 95 กิโลเมตร เป็นถนนในส่วนกรมชลประทานมอบหมายภารกิจให้กรมทางหลวงชนบทบูรณะถนนเดิมที่เป็นทางราดยางบ้าง ลูกรังบ้าง เป็นคันดินบ้าง ปรับปรุงเป็นทางราดยางทั้งหมดและยกคันขึ้น ปรับให้สูงกว่าน้ำทะเลปานกลาง โดยแนวคันนี้เป็นส่วนของระบบชลประทานที่จะควบคุมไม่ให้น้ำเค็มเข้าถึงฝั่งน้ำจืด และช่วงฤดูน้ำหลากก็สามารถระบายน้ำได้

"ในช่วงต้องขุดคลองผ่าน**ป่าพรุ**แล้วพบปัญหา พอขุดลึกลงไปเจอ**น้ำเปรี้ยวกระจายตัว**ออกมา เพราะมีสารไพไรท์อยู่ใต้ดินต่ำกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 40 เซ็นต์ พอความทราบถึงในหลวง ทรงให้ใช้**ทฤษฎีแกล้งดิน** โดยใช้วิธีถ่ายน้ำ คือทำให้น้ำเคลื่อนตัวไปมา ไม่อยู่กับที่ และสูบน้ำเติมเข้าไปให้สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง เพื่อให้เกิดความเจือจางก็ทำให้แก้ไขปัญหานี้ได้"

ส่วนการก่อสร้างประตูระบายน้ำนับเป็นเรื่องที่ผู้จัดการโครงการฯ หรือนายช่างใหญ่ต้องคอยกำกับดูแลการออกแบบ และควบคุมการก่อสร้างเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องการตอกเสาเข็ม เพราะพื้นที่ทำโครงการฯ มีความละเอียดอ่อน**เรื่องดิน**อย่างมาก

แนวคันถนนแบ่งแยกน้ำจืดน้ำเค็ม

"ก่อนทำถนนเข้าหัวงานต้องปรับปรุงดินบริเวณฐานรากก่อน เพราะเมื่อตอกเสาเข็มจะมีปัญหาเนื่องจากดินอ่อนมาก อย่างตอกเสาวันนี้ วันรุ่งขึ้นเสาเอนแล้ว เลยต้องปรับปรุงดินโดยเอาซีเมนต์เข้าช่วย และต้องเป็นซีเมนต์แบบป้องกันการผุกร่อนจากน้ำเค็มด้วย ผมจึงใช้เสาเข็มคอนกรีตอัดแรง ขนาดประมาณ -8.00 เมตร ระดับน้ำทะเลปานกลาง เพื่อรองรับฐานรากประตูระบายน้ำ และต้องขุดดินให้ได้ระดับ พร้อมป้องกันไม่ให้น้ำท่วมบริเวณที่จะก่อสร้าง ในขณะขุดฐานรากต้องขุดดินบนบกในแนวคลองลัดให้ลึกลงไปจนถึงหัวเสาเข็ม เพราะพื้นที่ตรงนี้นอกจากดินอ่อนแล้วยังมีความลาดชัน เสาเข็มจะตั้งได้ไม่มั่นคง จึงต้องขุดให้ลึกและเทคอนกรีตทับหัวเสาเข็ม ซึ่งต้องรองรับด้วยชั้นทรายหนาไม่น้อยกว่า 10 เซ็นต์ และต้องลดระดับน้ำใต้ดินให้ต่ำกว่าความหนาของทรายที่รองรับคอนกรีต ด้วยการทำรางระบายรอบส่วนที่จะทำงานและชักไปรวมที่บ่อดักน้ำ ซึ่งผมเชื่อว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่คอนกรีตสมบูรณ์ที่สุด รองจากเขื่อนภูมิพลเลย

"ในการทำงานผมไม่ต้องคิดอะไรใหม่ เพราะทรงคิดให้เสร็จหมดแล้ว แค่ทำตามที่มีแนวพระราชดำริ คือ จบ ครบ สมบูรณ์ทุกอย่าง เพียงแต่ต้องทำอย่างจริงใจ จริงจัง และต้องรู้ให้จริงด้วย เพราะทรงติดตามงานตลอดเวลา และทรงรู้ลึก รู้จริง เราจะถวายรายงานมั่วๆ ไม่ได้ ซึ่งเป็นเรื่องดี ทำให้ผมทำงานละเอียดมากขึ้น พอก่อสร้างประตูระบายน้ำอุทกฯ เสร็จแล้ว ผมสบายใจมากที่ได้ทำงานสนองพระราชดำริ และเป็นที่พอพระทัย" อดีตนายช่างใหญ่พูดด้วยความภาคภูมิใจ

แล้ววันที่ 1 กันยายน 2542 ประตูระบายน้ำที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระราชทานนามว่า **อุทกวิภาชประสิทธิ** ที่มีความหมายถึง **ความสามารถแบ่งแยกน้ำจืด น้ำเค็มได้สำเร็จ** มีลักษณะเป็นคอนกรีตบานตรง ขนาดสูง 9 เมตร กว้าง 20 เมตร จำนวน 10 บาน ก็ได้เกิดขึ้นที่บ้านบางปี้ ตำบลหูล่อง อำเภอปากพนัง และได้ทำหน้าที่ไปตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2542 ในการปิดกั้นไม่ให้น้ำทะเลไหลเข้าไปในแม่น้ำปากพนัง และระบายน้ำหลากในช่วงฤดูฝนได้ถึง 1,430 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที โดยอยู่ห่างจากตัวอำเภอไปทางด้านเหนือประมาณ 4 กิโลเมตร และอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปากพนังเหนือสะพานของกรมทางหลวงขึ้นไปประมาณ 1,300 เมตร เป็นบริเวณที่แม่น้ำมีความกว้าง 200 ถึง 3 00 เมตร นับว่าอยู่ในพื้นที่เหมาะสม เพราะอยู่ห่างจากอ่าวนครศรีธรรมราชเพียง 7 กิโลเมตร ทำให้สามารถกักเก็บน้ำจืดไว้ในแม่น้ำปากพนังที่มีความยาวมากกว่า 130 กิโลเมตร รวมถึงลำน้ำสาขาได้ไม่น้อยกว่า 72 ล้านลูกบาศก์เมตร และยังเป็นบริเวณที่สามารถขุดลอกคลองเชื่อมต่อกับทะเล เพื่อระบายน้ำได้อย่างสะดวก รวดเร็วอีกด้วย

นอกจากมีประตูระบายน้ำเป็นองค์ประกอบหลักแล้ว ยังมีส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญคือ **มีคลองลัดป้องกันน้ำทะเลรุกล้ำ มีบันไดปลาโจน หรือทางปลาลอด เพื่อรักษาระบบนิเวศน์วิทยาทางน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ**ของสัตว์น้ำในแม่น้ำปากพนัง ทำให้ปลาบางชนิดสามารถขึ้นไปวางไข่ตามธรรมชาติก่อนเข้าฤดูฝน มีทำนบดินปิดกั้นลำน้ำเดิมเพื่อผันน้ำในแม่น้ำปากพนังให้ไหลผ่านประตูระบายน้ำ มีประตูเรือสัญจร เพื่อให้เรือเล็กสามารถผ่านเข้าออกได้ มีอ่างเรือ เพื่อคอยปรับระดับน้ำให้เรือสามารถเข้าออกได้ และมีอาคารห้องควบคุมซึ่งประกอบด้วยระบบโทรมาตร พร้อมด้วยระบบรายงานผล และการประมวลผลแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ (River Operation Model) เพื่อประโยชน์ในการคำนวณสถิติการเก็บข้อมูลน้ำฝนและปริมาณน้ำในพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งปริมาณน้ำในแม่น้ำปากพนัง เป็นการแจ้งให้ทราบระดับน้ำที่เปลี่ยนแปลง เพื่อควบคุมการเปิด-ปิดประตูระบายน้ำให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันทั่วทั้งพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีสถานีโทรมาตรลูกข่ายถึง 17 สถานี ในการช่วยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทั้งในด้านการระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม น้ำหลาก ด้านคุณภาพน้ำ (น้ำเค็ม น้ำเสีย น้ำเปรี้ยว) และด้านการจัดสรรน้ำเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งสามารถคาดการณ์สถานการณ์น้ำล่วงหน้าได้ 1 ถึง 2 วันด้วย

หลังจากมีประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิเป็นเสมือนกุญแจดอกแรกแล้ว กรมชลประทานยังได้

ก่อสร้างระบบชลประทานและโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ เพิ่มเติม ด้วย**การขุดลอกและขยายคลองระบายน้ำ**สายเดิมให้เกิดความคล่องตัวขึ้น 2 สาย สายแรกคือ **คลองบางโด-ท่าพญา คลองบ้านเพิง และคลองบางไทรปก** ความยาวรวม 33 กิโลเมตร ส่วนอีกสายคือขุดลอกขยาย**คลองระบายน้ำหัวไทร**ให้กว้างขึ้นเป็น 30 เมตร ลึก 4 เมตร ยาว 49 กิโลเมตร **ก่อสร้างคลองระบายน้ำ**เพิ่ม 3 สาย เพื่อช่วยระบายน้ำในฤดูน้ำหลากที่มีปริมาณน้ำมากกว่าที่ประตูอุทกวิภาชประสิทธิจะระบายได้ทัน การขุด**คลองระบายน้ำฉุกเฉิน** มีความยาว 5 กิโลเมตร กว้าง 56 เมตร ลึก 3.50 เมตร **คลองหน้าโกฏิ** ยาว 7.5 กิโลเมตร กว้าง 100 เมตร ลึก 3.50 เมตร และ**คลองชะอวด-แพรกเมือง** ยาว 26 กิโลเมตร กว้าง 150 เมตร ลึก 5 เมตร ตลอดจนก่อสร้าง**ประตูระบายน้ำใหม่อีก 6 แห่ง** ประกอบด้วย ประตูระบายน้ำฉุกเฉิน ประตูระบายน้ำคลองลัด ประตูระบายน้ำท่าพญา ประตูระบายน้ำคลองหน้าโกฏิ ประตูระบายน้ำคลองปากพนัง (เสือหึง) และประตูระบายน้ำชะอวด-แพรกเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายให้การบริหารจัดการระบายน้ำเกิดประโยชน์สูงสุด

ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ

มีบานระบายน้ำ 10 บาน กว้างช่องละ 20 เมตร
ระบายน้ำได้ 1,430 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

ประตูระบายน้ำฉุกเฉิน

มีบานระบายน้ำ 4 บาน กว้าง 12 เมตร สูง 5.25 เมตร
ระบายน้ำได้ 210 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

ประตูระบายน้ำคลองลัด

มีบานระบายน้ำ 4 บาน กว้าง 6 เมตร สูง 5 เมตร
ระบายน้ำได้ 100 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

ประตูระบายน้ำท่าพญา

มีบานระบายน้ำ 3 บาน กว้าง 5 เมตร สูง 6 เมตร
ระบายน้ำได้ 130 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

ประตูระบายน้ำคลองหน้าโกฏิ

มีบานระบายน้ำ 5 บาน กว้าง 20 เมตร สูง 9 เมตร
ระบายน้ำได้ 250 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

ประตูระบายน้ำคลองปากพนัง (เสือหึง)

มีบานระบายน้ำ 3 บาน กว้าง 12 เมตร สูง 7.25 เมตร
ระบายน้ำได้ 350 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

ประตูระบายน้ำชะอวด-แพรกเมือง

มีบานระบายน้ำ 5 บาน กว้าง 12.5 เมตร สูง 7 เมตร
ระบายน้ำได้ 540 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส

พร้อมระบบส่งน้ำท้ายอ่าง

ฝายคลองไม้เสียบ

พร้อมระบบส่งน้ำไปยังชุมชน

นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างปรับปรุงระบบชลประทานเพิ่มเติม เพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่มากกว่า 500,000 ไร่ ด้วยการปรับปรุงระบบชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปากพนัง ก่อสร้างระบบชลประทานท้ายฝายไม้เสียบส่วนขยาย (จากระบบชลประทานฝายไม้เสียบเดิม) และก่อสร้างระบบชลประทานท้ายอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส พร้อมทั้งมีการก่อสร้างคันแบ่งเขตน้ำจืดและน้ำเค็ม ซึ่งอยู่ห่างจากทะเลประมาณ 3-5 กิโลเมตร เป็นระยะทาง 91.5 กิโลเมตร เพื่อแบ่งเขตการประกอบอาชีพระหว่างพื้นที่น้ำจืด น้ำเค็มให้ชัดเจน จะช่วยให้การบริหารจัดการน้ำและทรัพยากรธรรมชาติบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เส้นทางการพัฒนา ลุ่มน้ำปากพนัง

2518

เกิดวิกฤติ
น้ำท่วมใหญ่

2521

พระราชดำริ
ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ
ห้วยน้ำใสและฝาย
คลองไม้เสียบ

2524

ก่อสร้างฝายคลอง
ไม้เสียบพร้อม
ระบบส่งน้ำ

2529

ก่อสร้าง
อ่างเก็บน้ำ
ห้วยน้ำใส

2531

เกิดวิกฤติน้ำท่วมใหญ่
จึงมี**พระราชดำริ**ขุดคลอง
ระบบชลประทานเร่งระบายน้ำ
และก่อสร้างอาคารบังคับน้ำ
เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง

2535

พระราชดำริ ก่อสร้าง

- ปตร.ทางทิศใต้ ป้องกันน้ำเค็ม รุกล้ำ
- ปตร.แยกพื้นที่ นากุ้งและนาข้าว ออกจากกัน

2536

จุดเริ่มต้นการแก้ไขปัญหา
พระราชทานแนวทางการ
พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
ถือเป็นศูนย์รวมการแก้ไข
ปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง
น้ำเค็ม น้ำเปรี้ยว

2537

พระราชดำรัส เพื่อการแก้วิกฤติ
ที่ลุ่มน้ำปากพนังเพิ่มเติม
เพื่อกระตุ้นให้เห็นความสำคัญ
หากได้รับการดำเนินการ
อย่างจริงจัง

2541

พระราชดำริ
น้ำในคลองชะอวด
ควรเป็นน้ำจืดให้มาก
ที่สุด และพัฒนา
ประชาชนที่ทำกินอยู่
สองฝั่งริมคลอง

ปตร. ปากพนังก่อสร้างเสร็จ ได้รับพระราชทานนาม **อุทกวิภาชประสิทธิ** เปิดใช้งานเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542 ซึ่งแปลความว่า **ความสามารถแบ่งแยกน้ำจืด น้ำเค็ม ได้สำเร็จ**

2542

2542

ก่อสร้างคลองระบายเพิ่มเติม รวม 3 สาย ขุดลอกขยายคลองเดิม 2 สาย พร้อมทั้งก่อสร้างประตูระบายน้ำใหม่อีก 6 แห่ง (ก่อสร้างระหว่างปี 2542-2547)

ปตร.คลองชะอวด-แพรกเมือง

พระราชดำริ

จำเป็นต้องมีการบริหารน้ำ ปตร. ปากพนัง โดยเฉพาะช่วงน้ำทะเลหนุน เพื่อผันน้ำออกสู่ทะเลโดยไว ก่อสร้างถนนเป็นแนวคันแบ่งเขตน้ำเค็มและน้ำจืด เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งของราษฎรในพื้นที่ที่ต้องการใช้น้ำต่างกัน

2543

2545

- ระบายน้ำจากแม่น้ำปากพนังออกทางคลองธรรมชาติไปออกทะเลอีกด้านหนึ่ง
- ก่อสร้างอาคารบังคับน้ำเพื่อควบคุมระดับน้ำในพรุควนเคร็งให้อยู่ในระดับเหมาะสม ป้องกันไม่ให้เกิดไฟไหม้พรุ

2547

โครงการระบบระบายน้ำสายหลักพร้อมอาคารประกอบก่อสร้างแล้วเสร็จ ทำให้การบริหารจัดการระบบชลประทานเกิดประสิทธิภาพ

ทรงเปิด ปตร. อุทกวิภาชประสิทธิ

เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2555 เสด็จฯ ประทับเรืออังสนา เพื่อทรงประกอบพิธีเปิด 5 โครงการชลประทานอย่างเป็นทางการ

2555

สานต่อ ต่อยอด การพัฒนา

หากย้อนกลับไปเมื่อ 20 กว่าปีก่อน คนในตำบลหูล่อง อำเภอปากพนังคงคิดไม่ถึงว่า บ้านเกิดที่เป็นเหมือนแดนสนธยา ซึ่งไม่มีใครอยากสัมผัส แม้แต่คนในท้องถิ่นก็ยังหนีห่างจากบ้านไปทำมาหากินที่อื่น จะกลับกลายเป็นสถานที่ที่ใครๆ ก็ต้องแวะเวียนมาเยือนหากได้มาจังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะอยากเห็นความยิ่งใหญ่ของ **ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ** ชมวิวทิวทัศน์ และวิถีสงบงามของชีวิตริมสายน้ำทั้งภาพชาวบ้านทอดแหหาปลาอยู่ริมฝั่ง บ้างก็พายเรือหากุ้ง หาปูในช่วงย่ำเย็นกลางลำน้ำที่อาทิตย์กำลังทอแสงสีทองก่อนตะวันลับฟ้า ในขณะมีคนอีกจำนวนมากที่มาเดิน มาวิ่งออกกำลังกายอย่างสนุกสนานและยังทำให้สุขภาพดีอีกต่างหาก

นี่คือภาพในพระราชประสงค์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงหวังจะเห็นประชาชนได้อยู่ในบ้านเกิดอย่างมีความสุขตามวิถีตนอีกครั้ง...

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจติดตามผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่
ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช หลายครั้ง
เป็นการ**สานต่อ ต่อยอดการพัฒนา** เพื่อคุณภาพชีวิต
อันเป็นวิถีของคนในพื้นที่หลากลุ่มน้ำ ดังสรุปความตามลำดับ ดังนี้

วันศุกร์ที่ 15 สิงหาคม 2551

• การส่งเสริมด้านการเกษตรให้แก่ราษฎร ควรส่งเสริมแบบบูรณาการในทุกด้าน เช่น พันธุ์ข้าว ลานตากข้าว ฉางเก็บข้าว โรงสี และการตลาด เป็นต้น

• เรื่องฉางเก็บข้าว ควรมีรูปแบบที่มีราคาถูกแบบยุ้งฉางในท้องถิ่น และควรทำเป็นรูปแบบรายการสินค้า (Catalogue) เพื่อให้มีหลากหลายรูปแบบ หลากหลายราคา และเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น

• ควรส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการปลูกมะนาวนอกฤดูกาลให้แก่เกษตรกร

• โรงงานแปรรูปผลผลิตควรสร้างในที่ดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์ โดยไม่ทำให้เกิดของเสียต่อชุมชน และผลผลิตทางการเกษตรก็สามารถนำมาทำอะไรได้หลาย ๆ อย่าง

• มีที่นาร้างที่มีต้นกกอยู่ ไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรได้ น่าจะเอาต้นกกออก แล้วพิจารณาปลูกพืชอะไรก็ได้ที่จะเป็นประโยชน์

• ที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ อาจเจรจากับองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อจัดรูปที่ดินให้เหมาะสมพิจารณาทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น ลานตากข้าว

• ในการบริหารจัดการโรงสีข้าวที่จังหวัดนครศรีธรรมราชจะสนับสนุนให้แก่ท้องถิ่นนั้น ควรให้ผู้จัดการโรงสีได้เรียนรู้จากของจริงเพื่อที่จะได้มีความรู้ในการบริหารจัดการทุกขั้นตอนการผลิต และเป็นแบบค่อยเป็น ค่อยไป อาจทำเป็นตำรา เพื่อจะได้รู้ว่าจะต้องบริหารงานแบบใด สามารถเป็นตัวอย่างให้บุคคลอื่นมาดูงานได้ และควรมีรางวัลให้แก่ผู้ทำให้งานประสบความสำเร็จ

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปทอดพระเนตรความก้าวหน้า
การดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันอังคารที่ 6 มกราคม 2552

ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ควรจะมีการส่งเสริมให้ราษฎรได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
โดยเฉพาะเรื่องการปลูกข้าวในพื้นที่ยังมีน้อยอยู่

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหินจอก
หมู่ที่ 6 ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันอังคารที่ 6 มกราคม 2552

ให้รักษาข้าวพันธุ์พื้นเมืองเอาไว้

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหินจอก
หมู่ที่ 6 ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันจันทร์ที่ 21 กันยายน 2552

นายเทอดศักดิ์ บุญยขจร วิศวกรใหญ่ฯ กรมชลประทาน ได้กราบบังคมทูลรายงาน เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือราษฎรตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริไว้เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2552 โดยกรมชลประทานได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรให้ความช่วยเหลือโดยการขุดลอก คลองธรรมชาติจำนวน 3 สาย ก่อสร้างสถานีสูบน้ำด้วยระบบไฟฟ้า 2 แห่ง พร้อมปรับปรุงระบบส่งน้ำ ในการนี้ ได้ทรงเห็นชอบกับแผนงานดังกล่าว ตามที่กรมชลประทานเสนอ และได้มีพระราชกระแสเพิ่มเติมให้ส่งเสริมสนับสนุน ให้ราษฎรในพื้นที่โครงการปากพนังปลูกข้าวให้มากขึ้น

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปทอดพระเนตรงานขยายผลการเกษตรในเขตพื้นที่โครงการชลประทานมูโนะ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลโฆษิต อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันพุธที่ 4 พฤศจิกายน 2552

ควรแนะนำและจัดการกับผลิตภัณฑ์ของเกษตรกร โดยอาจจะจัดหาตลาดรองรับหรือตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน การผลิตสินค้าชุมชนจำหน่าย ควรมีเครื่องหมายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปนิคมสร้างตนเองควนขนุน ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม 2554

- กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านขอนหาด ตำบลขอนหาด อำเภอชะอวด ซึ่งแปรรูปพริกผลิตเป็นเครื่องแกง ควรติดตามการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะกระบวนการผลิต
- เมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ควรมีให้แก่เกษตรกรอย่างเพียงพอ ส่วนใหญ่หน่วยงานจะเก็บสำรองไว้มาก พอจะนำไปให้เกษตรกรเมล็ดพันธุ์ข้าวจะมีคุณภาพการงอกที่ต่ำแล้ว

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
บ้านยางยวน หมู่ที่ 5 ตำบลดอนตรอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม 2554

ให้กรมชลประทานพิจารณาดำเนินการก่อสร้างสถานีสูบน้ำ
ด้วยไฟฟ้าจากคลองชะอวด – แพรกเมือง ลงคลองธรรมชาติในบริเวณโครงการ
ทดแทนเครื่องสูบน้ำชั่วคราวที่ติดตั้งอยู่เดิม
เพื่อสนับสนุนพื้นที่โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการปรับปรุงดินเปรี้ยว
ตามทฤษฎีแกล้งดิน บ้านควนโถ๊ะ

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปทรงติดตามความก้าวหน้าโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการปรับปรุงดินเปรี้ยว
ตามทฤษฎีแกล้งดิน บ้านควรโถ๊ะ หมู่ที่ 10 ตำบลแหลม อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันพฤหัสบดีที่ 17 กรกฎาคม 2557

• ให้ดำเนินการขุดแพรกเพิ่มเติมเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่และป้องกันไฟป่า

• ให้ปลูกฝัง สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กับเด็กนักเรียนและเยาวชนในพื้นที่ โดยเน้นให้เห็นถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าพรุ

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปทอดพระเนตรโครงการศึกษาวิจัยการปลูกไม้เสม็ด
และการนำไม้เสม็ดมาใช้ประโยชน์แบบครบวงจร ตำบลการะเกด อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันศุกร์ที่ 18 กรกฎาคม 2557

• ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปดำเนินการช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาโรงสีข้าวชุมชนป่าระกำ อำเภอปากพนัง

• ให้กรมชลประทาน สำนักงาน กปร. พิจารณาก่อสร้างระบบกระจายน้ำ เพื่อช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่ส่งเสริมการผลิตข้าว บ้านอ่าวเคียน ตำบลชะเมา ซึ่งประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง

• ให้สนับสนุนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการเกษตร

• อยากให้ปรับปรุงปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน ไม่อยากให้มีปุ๋ยเคมี

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปพื้นที่ส่งเสริมการผลิตข้าวบ้านอ่าวเคียน
หมู่ที่ 7 ตำบลชะเมา อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา: สำนักงาน กปร.

วันพุธที่ 23 กันยายน 2563

ขอให้สำนักงาน กปร. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดทำ ศูนย์ผลิตและส่งเสริมพันธุ์สัตว์พระราชทาน ณ ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

แนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จ ฯ ไปศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)
ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
ที่มา: สำนักงาน กปร.

~ • แนวพระราชดำริ สานต่อ ต่อยอดการพัฒนา • ~

ปี 2551

วันศุกร์ที่ 15 สิงหาคม 2551
ณ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปี 2552

วันอังคารที่ 6 มกราคม 2552
ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหินจอก
หมู่ที่ 6 ตำบลลิพัง
อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

วันจันทร์ที่ 21 กันยายน 2552
ณ งานขยายผลการเกษตร
ในเขตพื้นที่โครงการชลประทานมูโนะ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลโฆษิต อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

วันพุธที่ 4 พฤศจิกายน 2552
ณ นิคมสร้างตนเองควนขนุน
ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม
จังหวัดพัทลุง

ปี 2554

ปี 2557

ปี 2563

วันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม 2554

ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
บ้านยางยวน
หมู่ที่ 5 ตำบลดอนตรอ
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม 2554

ณ โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยี
การปรับปรุงดินเปรี้ยวตามทฤษฎี
แกล้งดิน บ้านควนโถ๊ะ
หมู่ที่ 10 ตำบลแหลม
อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันพฤหัสบดีที่ 17 กรกฎาคม 2557

ณ โครงการศึกษาวิจัย
การปลูกไม้เสม็ดและการนำไม้เสม็ด
มาใช้ประโยชน์แบบครบวงจร
ตำบลการะเกด อำเภอเชียรใหญ่
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันศุกร์ที่ 18 กรกฎาคม 2557

ณ พื้นที่ส่งเสริมการผลิตข้าว
บ้านอ่าวเคียน
หมู่ที่ 7 ตำบลชะเมา
อำเภอปากพนัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันพุธที่ 23 กันยายน 2563

ณ ศูนย์อำนวยการ
บริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้
(ศอ.บต.)
ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา
จังหวัดยะลา

ในการดำเนินงานโครงการฯ ได้มีการจัดตั้งองค์กรโดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2536 นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นประธาน กปร. ในขณะนั้น ได้มีคำสั่ง ที่ 1/2536 แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการฯ โดยมี นายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรี เป็นประธานกรรมการฯ เลขาธิการ กปร. เป็นกรรมการและเลขานุการ หลังจากนั้นยังมีคำสั่งแต่งตั้ง ปรับปรุงองค์ประกอบเพิ่มเติมเรื่อยมาตามลำดับ เพื่อให้เหมาะสมสอดรับตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานโครงการฯ

โดยล่าสุด กปร. ได้มีคำสั่งที่ 1/2564 ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2564 ปรับปรุงคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านต่างๆ จนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการ (ส่วนกลาง) 2 คณะ ทำหน้าที่ จัดทำแผนการพัฒนาด้านอาชีพ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม คณะอนุกรรมการ (ส่วนภูมิภาค) 1 คณะ ทำหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการและประสานการดำเนินงาน และให้มีศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นสำนักงานเลขานุการโครงการ และฝ่ายเลขานุการของคณะอนุกรรมการ (ส่วนภูมิภาค) ภายใต้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาจากสำนักงาน กปร.

ในส่วน **ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนภารกิจสำคัญ คือ **ด้านฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** และ **ด้านการพัฒนาอาชีพ** เพื่อปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรในพื้นที่ให้ดีขึ้น เน้นพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิตที่เกินศักยภาพของชุมชน โดยมีศูนย์บริการร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ร่วมกันในรูปแบบ One Stop Service

การบริหารโครงการพัฒนา
พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คำสั่ง กปร. ที่ 1/2564 ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2564
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหารงานโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

นายกรัฐมนตรี
ประธานฯ

คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ

อธิบดีกรมชลประทาน
กรรมการและเลขานุการฯ

คณะอนุกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมโครงการฯ

รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ประธานฯ

ผู้อำนวยการกองจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ
อนุกรรมการและเลขานุการ

คณะอนุกรรมการพัฒนาอาชีพในพื้นที่โครงการฯ

รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ประธานฯ

ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรฯ
อนุกรรมการและเลขานุการ

คณะอนุกรรมการการประสานการดำเนินงานโครงการฯ

แม่ทัพภาคที่ 4
ที่ปรึกษา

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช
ประธานฯ

ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ
อนุกรรมการและเลขานุการ

ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ
มีกรมชลประทานเป็นหน่วยงานแกนกลาง ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของโครงการฯ

สำนักงาน กปร.
ร่วมเป็นอนุกรรมการทั้ง 3 ชุด และทำหน้าที่เป็นหน่วยประสานงานโครงการฯ

แยกน้ำ รวมคน

หลังจากประตูระบายน้ำ อุทกวิภาชประสิทธิ เปิดใช้งานอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ปี 2542 การบริหารจัดการน้ำอย่างเต็มรูปแบบก็เริ่มต้นขึ้น พร้อมๆกับวิถีชีวิตคนปากพนังที่ค่อยๆ ฟื้นจากความอดอยาก ยากแค้น ทำมาหากินลำบาก สู่การเริ่มต้นชีวิตใหม่ มีงานให้ทำ มีน้ำดื่ม น้ำใช้แบบไม่ขาดแคลน คนเคยหนีห่างจากบ้านเกิดก็ได้กลับมาอยู่ร่วมกับครอบครัว ช่วยกันทำงานสร้างอาชีพในพื้นที่ตนเองอย่างมีความสุข สงบ เรียบง่ายตามวิถีคนชนบทที่ไม่ได้ต้องการสิ่งใดมากไปกว่าการมีปัจจัยสี่ครบถ้วนสมบูรณ์

จากนั้น ในวันที่ 7 กรกฎาคม 2555 พิธีเปิด 5 โครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ได้พระราชทานนามไว้* ซึ่งมี **ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ** เป็นหนึ่งในนั้น ก็เกิดขึ้นพร้อมการเสด็จพระราชดำเนินโดยเรือพระที่นั่งอังสนา ไปยังบริเวณท่าน้ำกรมชลประทาน สามเสน

“แนวทางการพัฒนา**โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** เป็นการพัฒนาเพื่อให้คนได้**พัฒนาตนเอง** เน้น**ความพอเพียง**ในการดำเนินชีวิต สิ่งที่ได้พระราชทานมาตลอด 70 ปี ตั้งแต่ทรงครองราชย์คือเรื่อง **ปัจจัยสี่** เป็นปัจจัยพื้นฐานของคน คือ ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่ม ดังนั้น การแจกถุงพระราชทานมีของกินของใช้ที่จำเป็น มีหน่วยแพทย์พระราชทาน มีการจัดสรรที่ดินทำกิน และการพัฒนาเกษตรก็เป็นเรื่องอาหาร เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ใช่เอาของไปให้ แต่เป็นการที่**เขาต้องไปคิด ทำ และปรับใช้**ให้เหมาะสมกับชีวิตต่อไป”

* พิธีเปิด 5 โครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ได้พระราชทานนาม คือ อุโมงค์ผันน้ำลำพะยังภูมิพัฒน์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประตูระบายน้ำธรณิศนฤมิต จังหวัดนครพนม ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ จังหวัดนครศรีธรรมราช เขื่อนแควน้อยบำรุงแดน จังหวัดพิษณุโลก และเขื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก

ลลิต ถนอมสิงห์

เลขาธิการ กปร.

คืนชีวิต คน 3 ลุ่มน้ำ

ลลิต ถนอมสิงห์ เลขาธิการ กปร. พูดถึงแนวทางการพัฒนาโครงการพระราชดำริต่างๆ ทั่วประเทศ รวมถึงโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ก็อยู่ในหลักการเดียวกันนี้ เมื่อการทำงานด้านสิ่งก่อสร้างเสร็จเรียบร้อย ทางโครงการฯ จะต้องหันมาเน้นเรื่อง **การพัฒนาอาชีพ** เพื่อเป็นการสานต่อ ต่อยอดการพัฒนา โดย**สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** จะเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเยียนและติดตามผลการดำเนินงานของโครงการฯ เสมอๆ พร้อมทั้ง มีพระราชดำริเพื่อเป็นแนวทางให้คนใช้ชีวิตต่อไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยมีแผนการปฏิบัติงานในเรื่องดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องการทำการเกษตร และอาชีพอื่นๆ เน้นการถ่ายทอดความรู้ และการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ โดยมีองค์กรช่วยดูแลเรื่องการตลาดควบคู่กันไป เพื่อให้สอดคล้องกับระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบชลประทานที่ก่อสร้างแล้วเสร็จไปเมื่อปี 2547 ซึ่งเลขาธิการ กปร. คนปัจจุบันเล่าให้ฟังว่า

“หลังจากทำประตูระบายน้ำเสร็จไม่นาน ชาวบ้านเริ่มทำนาได้แล้ว และปัญหาที่สองก็เกิดขึ้นคือ พอชาวบ้านกลับมาทำนาได้ มีผลผลิต แต่ไม่มีโรงสีรองรับ ทั้งๆ ที่สมัยก่อนมีโรงสีโบราณ โรงสีไฟเยอะมาก แต่หมดไปก่อนหน้านี้นานแล้ว มาถึงตอนนี้ปากพนังเริ่มมีโรงสีมากขึ้น และนี่คือตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของโครงการฯ ที่เห็นชัดๆ คือ ปล่องโรงสีไฟจากสมัยก่อนเคยมีเป็นร้อย จนหายไปเป็นศูนย์ และตอนนี้กลับมาเป็นสิบแล้ว”

และเพราะพื้นที่ในลุ่มน้ำปากพนังเคยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำมาก่อน การทำนา ปลูกข้าว จึงเป็นอาชีพหลักที่ทางโครงการฯ ให้ความสำคัญ จึงได้ระดมหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้และช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มกำลัง และครบทุกด้าน เพราะชุมชนมีน้ำจืดเพียงพอต่อการดำเนินชีวิตแล้ว อาทิ การให้เมล็ดข้าวพันธุ์ดีอย่างเช่น ข้าวพันธุ์ชัยนาท และข้าวพันธุ์พื้นเมืองภาคใต้อย่างข้าวเล็บนก ข้าวเฉี้ยง เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ทำการเกษตรแบบผสมผสานคือ มีการปลูกพืชผักผลไม้ควบคู่ไปด้วย พร้อมทั้งการทำปศุสัตว์ เลี้ยงปลา เป็ด ไก่ วัว แพะ เพื่อใช้บริโภคในครอบครัว และยังช่วยสร้างรายได้ให้อย่างต่อเนื่อง

ขณะเดียวกันก็มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ และอาชีพเลี้ยงกุ้งกุลาดำในเขตน้ำจืด โดยกรมพัฒนาที่ดินได้ทำการปรับพื้นที่ที่เคยเป็นนากุ้ง และนากุ้งร้างให้สามารถกลับมาทำประโยชน์ และส่งเสริมให้มีการทำการเกษตรผสมผสานในพื้นที่เหล่านี้ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับการปรับเปลี่ยนพื้นที่ ชาวบ้านมีอาชีพใหม่ที่พอเพียงต่อการใช้ชีวิตในท้องถิ่นตน แต่ถ้ามีคนอยากเลี้ยงกุ้งเหมือนเดิมก็สามารถทำได้ โดยการปรับปรุงพื้นที่ และใช้วิธีเลี้ยงกุ้งเป็นระบบปิด เพื่อไม่ให้กระทบกับอาชีพอื่นๆ ในโซนน้ำจืด โดยจะได้รับการฝึกอบรมทางวิชาการ แต่จะไม่ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากหน่วยงานภาครัฐเหมือนการทำนา และการทำเกษตรผสมผสานอื่นๆ

ส่วนในโซนน้ำเค็มก็มีการส่งเสริมให้มีการเพาะเลี้ยงกุ้งในกระชังโดยใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และมีการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มผลผลิตให้กับแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำนับล้านๆ ตัวลงในลุ่มน้ำปากพนัง เพื่อให้เติบโตตามธรรมชาติต่อไป

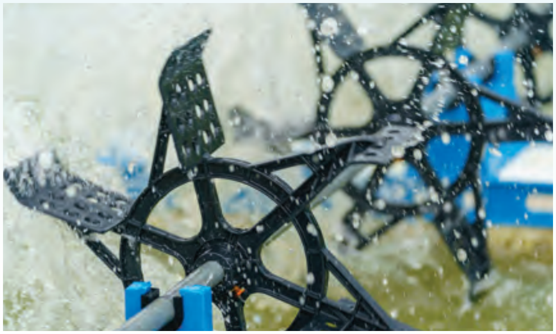

ในเมื่อเรื่องปากท้องเป็นเรื่องสำคัญ และความสุขของประชาชนก็เป็นเรื่องไม่ควรมองข้าม จึงได้จัดตั้ง **“ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานที่ต้องคอยดูแลทั้งเรื่องงานบริหาร งานชลประทานและโครงสร้างพื้นฐาน งานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร และอาชีพอื่นๆ รวมถึงงานพัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ อีกทั้งยังต้องมีหน้าที่แก้ไขปัญหา อุปสรรค และติดตามผลการดำเนินโครงการฯ ด้วย โดยเฉพาะหากประชาชนต้องการคำแนะนำ ช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ก็สามารถมาขอคำแนะนำ ปรึกษา และช่วยเหลือจากศูนย์อำนวยการฯ เหมือนมีพี่เลี้ยงให้พึ่งพิงได้ตลอดเวลา

“การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ และประกอบอาชีพเป็นเรื่องสำคัญ จึงทรงวางแผนการทำงานเบ็ดเสร็จ และเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งพอทำโครงการฯ แล้วชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้จริงๆ เหมือนที่พระองค์ทรงรับสั่งว่า **‘หลังจากทำประตูฯ แล้ว ควรมีศูนย์ให้ความรู้กับประชาชนเหมือนเป็นศูนย์สาขาของพิกุลทอง แต่ต้องเป็นหน่วยงานราชการทำ’** ก็เลยมีศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาดูแลเรื่องอาชีพ เรื่องความเป็นอยู่ของคน สรุปคือดูแลการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่เกิดขึ้นที่โครงการปากพนังทำมาทั้งหมด โดยอยู่บนหลักการว่าต้องเป็นการทำงานเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

“เมื่อมีการบริหารจัดการโครงการฯ โดยใช้รูปแบบคณะกรรมการ เพราะมีหน่วยงานเข้าร่วมเป็นสิบหน่วยงาน ก็จะแบ่งเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนเรื่องการก่อสร้างเป็นเรื่องแรก พอก่อสร้างเสร็จแล้วก็จะมีคณะกรรมการบริหารจัดการโครงการฯ ซึ่งเป็นเรื่องของศูนย์สาขาที่จะขยายผลต่อ คือดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนตามแนวพระราชดำริ รวมถึงฟื้นฟูดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วย

“เมื่อโครงการฯ สำเร็จ สภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็ทรงใช้หลักการของศูนย์ศึกษาฯ ที่ว่า ดูว่าชาวบ้านเขาทำอะไรอยู่ และทำอย่างไร ก็ให้ทำเหมือนเดิม แต่ช่วยพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือไม่เหมือนเดิมแต่เขาได้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ใส่เข้าไปก็ใช้ได้ แต่ต้องไม่ไปเปลี่ยนวิธีคิด เช่นเขาปลูกข้าวได้ 40 ถัง จะทำอย่างไรให้ปลูกได้ 60 ถัง 80 ถัง ถ้าทำอย่างนี้เขาจะปรับตัวได้ เพราะเราไม่ได้เปลี่ยนวิธีคิด และเมื่อมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์แล้วจะทำนาอย่างเดียวคงไม่ใช่ เพราะหลักการของโครงการฯ คือทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เลยใช้แนวคิดการทำเกษตรผสมผสานที่ทำมาตลอด 20-30 ปีแล้ว ที่ศูนย์ฯ พิกุลทองทำไว้เยอะ ในทุกสภาพดินเลย มีชนิดพืช วิธีการให้เสร็จนำมาส่งเสริมให้ชาวบ้านที่นี่ เพราะสิ่งที่โครงการพระราชดำริทำคือ การสร้างปราชญ์ ให้เขามาเรียนรู้วิธีซึ่งพระองค์ท่านได้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่แล้ว และการจะน้อมนำตัวอย่างนั้นไปใช้ก็จะต้องปรับใช้ **เพราะฉะนั้นคนที่นำแนวคิดนี้ไปปรับใช้และประสบความสำเร็จ เขาจะเป็นปราชญ์ด้วยตัวเขาเอง**

“พระองค์ท่านทรงรู้ว่าชาวบ้านฉลาดพอที่จะเรียนรู้ นำไปปรับใช้กับวิถีชีวิต และพัฒนาต่อได้ เพราะฉะนั้นปราชญ์ทุกคนที่เกิดขึ้นจากโครงการพระราชดำริเป็นเพราะเขาเข้าใจ และเปลี่ยนความคิดบางอย่าง แต่สิ่งที่ทำไม่เปลี่ยนคือยังเป็นเกษตรกรเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนวิธีคิดบางอย่างตามที่ได้พระราชทานไว้ และนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง เขาจึงประสบความสำเร็จ

“

พระองค์ท่านไม่ได้ทรงมองแต่เรื่องเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่ทรงมองเรื่องการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วย

”

“นอกจากข้าวแล้วยังมีเรื่องอื่นๆ ที่อยู่ในสภาพแวดล้อม ทางโครงการฯ ก็ต้องมองสิ่งที่อยู่รอบตัว รอบพื้นที่ ซึ่งเป็นบริบทของเขาที่สามารถนำมาทำประโยชน์ได้ หรือชุมชนเคยใช้ประโยชน์ในสิ่งเหล่านั้นมาก่อน เช่น ต้นจาก ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากต้นจากมาตั้งแต่เด็ก และแถวนี้มีป่าจากเยอะ แล้วจะทำยังไงให้จากมีผลผลิต มีมูลค่า มีความทันสมัย เหมือนยิงปืนนัดเดียวได้นกสองตัว คือ ทำให้เป็นอาชีพได้ และเกิดการอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ด้วย”

เมื่อเวลาผ่านไปสิ่งที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงวางแนวทาง จนก่อเกิดเป็น**โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**ก็ค่อยๆ ส่งผล จนเห็นภาพความสำเร็จชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ จากสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตผู้คนในลุ่มน้ำปากพนังซึ่งค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แม้กระทั่งเรื่องความขัดแย้งที่เคยมีก็ลดน้อยลง จนหายไปในที่สุด

“ทุกวันนี้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในลุ่มน้ำปากพนังดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คือเขาสามารถกลับไปใช้ชีวิตในแบบของเขาได้เหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต แต่อยู่บนบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะตอนนี้มีถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา น้ำคลองก็สะอาดขึ้น มีน้ำจืดที่สามารถทำการเกษตรได้เหมือนในอดีต ที่สำคัญคือมีรูปแบบการทำงาน และมีคนคอยสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือ คอยเป็นพี่เลี้ยงให้ โดยเฉพาะชาวนาสามารถกลับไปทำนาได้อีกครั้ง ต่างจากก่อนหน้านี้ คือการทำนาเกือบเป็นศูนย์เลย เพราะเราเน้นให้ทุกคนพึ่งพาตนเองได้ และทำแบบพอเพียงเท่าที่สามารถทำได้ อย่างบางคนมีที่ 30 ไร่ ก็ไม่จำเป็นต้องทำนาทั้ง 30 ไร่ คือให้ทำเท่าที่พอไหว และพอเพียงกับการดำเนินชีวิต ส่วนที่เหลือจะไปปลูกส้มโอ หรือทำอะไรก็ตามสะดวก แต่ควรจะมีที่แปลงเล็กๆ สำหรับทำเกษตรผสมผสานตามกำลังให้ครอบครัวมีชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืนด้วย”

เลขาธิการ กปร. คนปัจจุบันยังบอกด้วยว่า ถึงที่สุดแล้วแนวคิดสำคัญที่สุดของในหลวงรัชกาลที่ 9 คือ ทรงต้องการให้คนได้ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น ซึ่งหมายรวมถึงครอบครัว ชุมชน ประเทศ และเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขกับชีวิต

"เรื่องเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด **การพัฒนาทุกวันนี้มักใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง โดยลืมคำว่าความสุขไป** ในขณะที่พระองค์ท่านทรงคิดว่าจะทำอย่างไรให้ครอบครัวอบอุ่น สามารถอยู่แบบพึ่งพาตนเอง และให้คนอื่นพึ่งพา รวมถึงสามารถพึ่งพาคนอื่นได้ด้วย เราจึงส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มด้วยกันอย่างที่ปากพนังจะมีกลุ่มทำอาชีพต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เพราะการรวมกลุ่มคือพึ่งพาซึ่งกันและกัน และจะนำไปสู่การหาเพื่อนร่วมทางในโอกาสต่อไป ซึ่งเข้าหลักคิดที่เรียกว่า **เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา** นั่นเอง คำว่า **พัฒนาตามแนวพระราชดำริ คือ การเปลี่ยนแปลงในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เพราะโลกไม่หยุดนิ่ง เราต้องใช้ชีวิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง นี่คือหลักของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำให้คนสามารถอยู่ในวิถีของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข**"

มาถึงวันนี้ภาพวิถีชีวิตสุขสงบที่เทือกสวนไร่นาไม่ได้มีเพียงข้าว แต่ยังมีพืชผักสวนครัว ผลไม้กินได้มากมายหลายอย่างเติบโตในที่ดินเกือบทุกแปลง พร้อมๆ กับภาพรอยยิ้มของผู้คน ความเป็นครอบครัว และการดูแลเอื้ออาทรต่อกันได้ค่อยๆ คืนสู่ทุกพื้นที่ในลุ่มน้ำปากพนังแล้ว

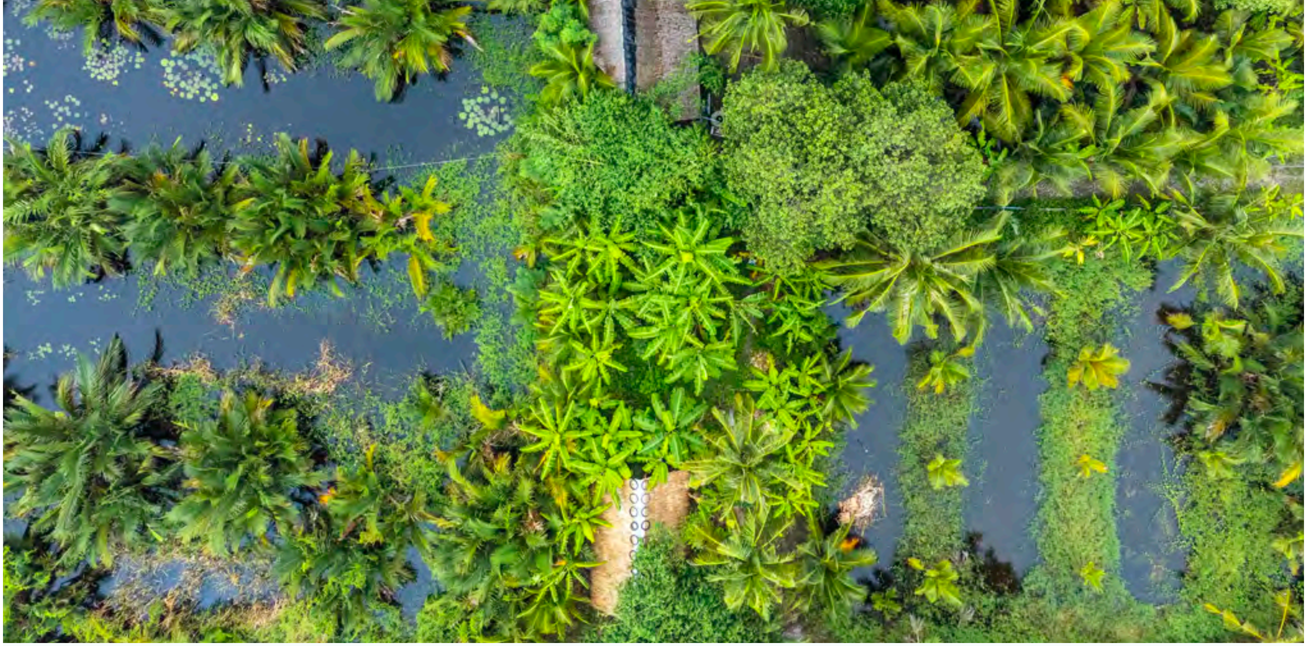

“สิ่งที่ปากพนังทำได้ดีคือเรื่องข้าว และเรื่องเกษตรผสมผสาน มีส้มโอเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง ซึ่งน่าชมเชยศูนย์อำนวยการฯ ที่มีส่วนช่วยได้มาก เพราะเมื่อชาวบ้านมีแนวคิดใหม่ๆ เกิดขึ้น และอยากต่อยอดเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือทำสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นก็จะมาขอให้ศูนย์อำนวยการฯ ส่งผู้เชี่ยวชาญไปช่วยดูช่วยแนะนำเรื่องต่างๆ จนเกิดการพัฒนาขึ้นมา ซึ่งศูนย์อำนวยการฯ ไม่ได้อะไรเลยนอกจากได้ทำหน้าที่ เพราะประโยชน์ส่วนใหญ่ไปตกกับชาวบ้านหมด และนี่เป็นสิ่งที่ทรงตั้งพระทัยไว้อยู่แล้ว ที่อยากให้ขยายผลการพัฒนาออกไปสู่ประชาชนในรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ เช่น การให้ความรู้ไปทำนา ให้ความรู้ไปปลูกพืช ฯลฯ” เลขาธิการ กปร. พูดถึงก้าวต่อไปของโครงการฯ ด้วยน้ำเสียงหนักแน่น

“เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญที่สุดตอนนี้คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ให้มากที่สุด ซึ่งบางครั้งการให้ความรู้ก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบตามสภาพสังคม อย่างช่วงโควิดทำให้คนต้องเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนวิธีการ เพราะออกจากบ้านไม่ได้ หันมาเรียนรู้ช่องทางออนไลน์ คนขายของก็มีลูกค้าสั่งเข้ามาทางเฟซบุ๊ก แม้รูปแบบการทำงานจะเปลี่ยนไปแต่สาระยังคงเดิม

“ผมคิดว่าต่อไปเราคงต้องทำเรื่องการเผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเดียว เพราะยังมีแนวคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9 อีกเป็นร้อยเรื่องที่ไม่ได้รับการพูดถึง ในขณะเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิด เป็นหลักปรัชญา แต่ยังมีเรื่องการกระทำอีกหลายอย่าง คล้ายๆ เรื่อง KM (Knowledge Management) ที่เราไม่เคยพูดถึง เลยอยากให้ศูนย์อำนวยการฯ หรือโครงการพระราชดำริในพื้นที่ต่างๆ จัดทีมออกไปเผยแพร่ความรู้เรื่องแนวคิดการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เพราะพอได้แนวคิดแล้ว คนจะนำไปประยุกต์ต่อได้ ถ้าจังหวะดีมีหน่วยราชการสนับสนุนงบประมาณก็สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้เลย หรือถ้ามีสิ่งที่ทำอยู่แล้วและอยากขยายผล เช่น เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา อย่างที่ศูนย์อำนวยการฯ ทำอยู่ เราก็พร้อมสนับสนุน แต่จะเลือกเฉพาะคนตั้งใจทำจริงๆ อย่างจัดอบรม มีคนเข้าร่วม 20 แต่เห็นทำจริง 5 ก็จะให้แค่ 5 เพราะเราต้องการสร้างตัวอย่างความสำเร็จ ไม่ได้หวังว่าจะสำเร็จทั้ง 5 แต่ถือว่ามีเปอร์เซ็นต์สูง และเมื่อเขาทำสำเร็จก็จะยกฐานะให้เป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ซึ่งเราพร้อมสนับสนุนทุกอย่าง ทั้งเรื่องการให้ความรู้ งบประมาณ ฯลฯ เพื่อให้เขาได้เผยแพร่ความรู้ต่อไป”

ทุกวันนี้จึงมีศูนย์การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริเกิดขึ้นในอำเภอปากพนัง และบริเวณใกล้เคียงให้พบเห็นจำนวนไม่น้อย ที่พร้อมจะให้คนได้เข้าไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง โดยมีวิทยากรซึ่งก็คือชาวบ้านในพื้นที่ที่มีใจ ทำงานจริง เกิดผลสำเร็จ จนเป็นตัวอย่างให้คนอื่นๆ เดินตามต่อได้ และแน่นอนว่าทุกศูนย์การเรียนรู้ล้วนมีในหลวงรัชกาลที่ 9 และแนวพระราชดำริเป็นแบบอย่างให้เดินตามได้ตลอดชีวิต

ปัญหาที่ถาโถม

น้ำน้อยในฤดูแล้ง เพราะป่าต้นน้ำถูกทำลายไม่มีแหล่งน้ำต้นทุน นับวันยิ่งทวีความรุนแรง

น้ำท่วมในฤดูฝน และเป็นช่วงน้ำทะเลหนุน พื้นที่ท้องน้ำต่ำกว่าระดับน้ำทะเล รวมถึงมีสิ่งปลูกสร้างขวางทางน้ำ ทำให้การระบายน้ำออกไปได้ช้า

น้ำเค็มรุกล้ำ เข้าพื้นที่ในฤดูแล้ง ลึกเข้าไปในแม่น้ำปากพนังมากกว่า 100 กม. ไม่สามารถใช้อุปโภคบริโภค นานถึง 9 เดือน (มกราคม-กันยายน) และมีน้ำเสียจากนากุ้ง ที่ขาดระบบบำบัดที่ดี ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ และสภาพแวดล้อม

น้ำเปรี้ยวทะลัก พื้นที่ป่าพรุมีสารไพไรท์ตกตะกอน ทำให้ดินมีสภาพเป็นกรดและน้ำเปรี้ยว ไม่สามารถใช้ทำการเกษตรได้

ผลลัพธ์แห่งมรรคา

(ผลสำเร็จ)

คุณภาพน้ำดี มี**น้ำจืดใช้อุปโภคบริโภค** แม้ในฤดูแล้ง

บรรเทาปัญหาอุทกภัย ป้องกันน้ำเค็ม น้ำเปรี้ยวลดลง

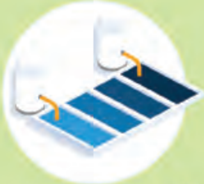

การขยายตัวของการทำนากุ้ง มี**ระบบชลประทานน้ำเค็ม**ที่ดี

มรรควิธีแห่งวิทยาศาสตร์

(แนวพระราชดำริ)

หนทางการแก้ไขปัญหาด้วยการบริหารจัดการน้ำ กักน้ำจืด บรรเทาน้ำแล้ง ระบายน้ำออกป้องกันน้ำท่วม กั้นน้ำเค็ม เติมน้ำให้ป่าพรุ เจือจางน้ำเปรี้ยว โดยการก่อสร้างระบบแยกน้ำ 3 รส ออกจากกัน

การบริหารจัดการ

- ปตร. อุทกวิภาชประสิทธิ
- ปตร. คลองลัด
- ปตร. ฉุกเฉิน
- ปตร. ท่าพญา
- ปตร. คลองหน้าโกฏิ
- ปตร. เสือหึง
- ปตร. ชะอวด-แพรกเมือง
- การขุดลอก ขยาย คลองระบายน้ำ
- อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส
- ฝายคลองไม้เสียบ

ปตร. อุทกวิภาชประสิทธิ

ปตร. คลองลัด

คลองระบายน้ำ ชะอวด-แพรกเมือง

อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส

ฝายคลองไม้เสียบ

ฟื้นฟูทรัพยากร**ป่าไม้**
และ**ป่าชายเลน**เพิ่มขึ้น

ประชาชน**มีอาชีพ**
และ**รายได้**เพิ่มขึ้น

ลดความขัดแย้งของคน 3 ลุ่มน้ำ

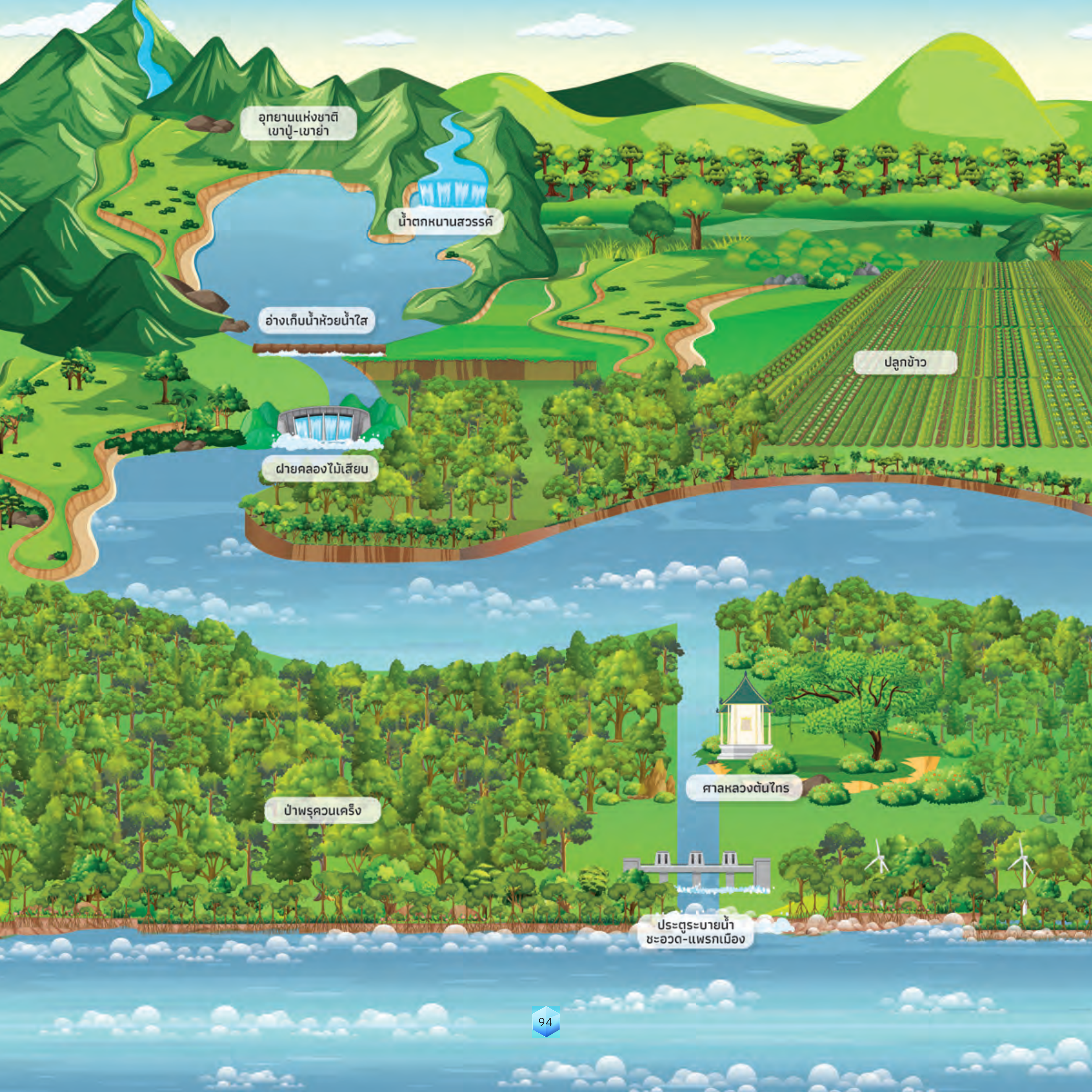
อุทยานแห่งชาติ
เขาปู่-เขาย่า
น้ำตกหนานสวรรค์
อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส
ปลูกข้าว
ฝายคลองไม้เสียบ
ศาลหลวงต้นไทร
ป่าพรุควนเคร็ง
ประตูระบายน้ำ
ชะอวด-แพรกเมือง

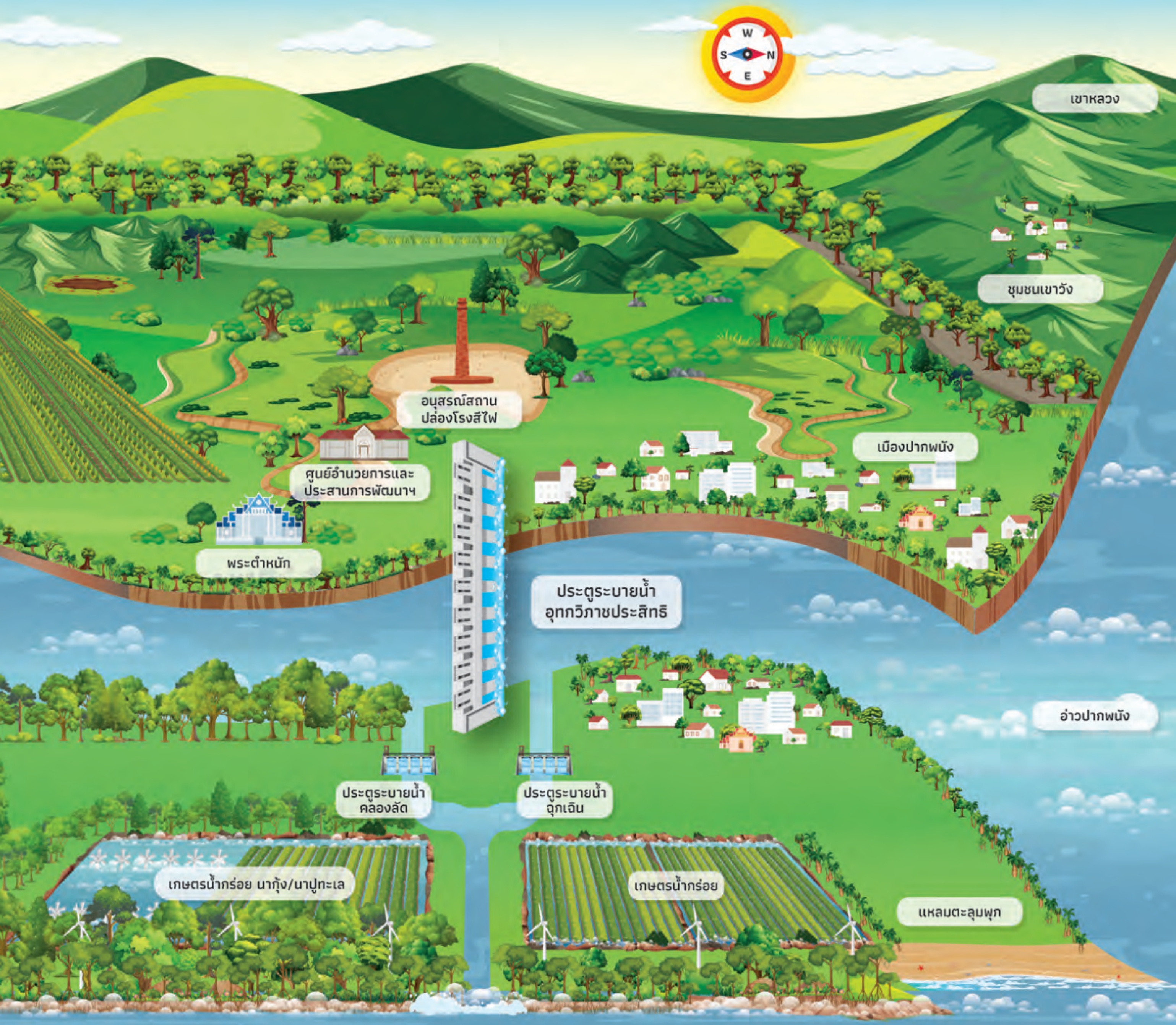

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในท่ามกลางความเป็นไปของโลกยุคปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้นทุกวัน และสังคมก็เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แม้การพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังจะเกิดขึ้นภายใต้แนวคิด รูปแบบที่ชัดเจน และดูเหมือนความสำเร็จได้เกิดขึ้นเรื่อยๆ โดยมีภาพวิถีชีวิตที่ดีของผู้คนเป็นดัชนีชี้วัด รวมถึงการเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ จากฝีมือชาวบ้าน อย่างข้าวอินทรีย์ ปลากระบอกร้า ฯลฯ เป็นของดีเมืองนครศรีธรรมราช และมีส้มโอทับทิมสยามที่โด่งดังไกลไปถึงต่างประเทศ ยังไม่นับรวมผลิตภัณฑ์ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นตอนการพัฒนา อย่างกระวาน กระจูด ฯลฯ ที่ทำให้ชุมชนมีความหวัง และภาคภูมิใจกับพืชพันธุ์ในท้องถิ่นตนอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามคณะทำงานในโครงการฯ และศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ก็ยังต้องทำงานอย่างต่อเนื่อง และพยายามถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องต่างๆ ให้คนในท้องถิ่นต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ต้องพัฒนาตามภูมิสังคม

~ • สมพร ภู่ศิริ • ~

ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนา พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

"ผมในฐานะ ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีหน้าที่ดำเนินการสนองพระราชดำริโดยน้อมนำแนวพระราชดำริมาเป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ มีการจัดทำแผนแม่บทโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปี พ.ศ. 2560-2564 เพื่อบริหารจัดการปัญหา 4 น้ำ 3 รส น้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเค็ม น้ำเปรี้ยว และรสจืด รสเค็ม รสเปรี้ยว จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการน้ำตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำจนถึงบริเวณอ่าวปากพนัง ให้เกิดความสมดุลกับวิถีชีวิตของคนหลากลุ่มน้ำแห่งนี้

"ผลการดำเนินงานภายใต้แผนแม่บทดังกล่าวมีการบริหารจัดการที่สามารถอำนวยการและบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยมีสำนักงาน กปร. เป็นพี่เลี้ยง เป็นที่ปรึกษาให้ในทุกกิจกรรม โดยใช้ศูนย์บริการร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ มีที่ตั้งอยู่บริเวณศูนย์อำนวยการแห่งนี้ มีลักษณะเป็น One Stop Service หรือเป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จในที่เดียวสำหรับการขับเคลื่อนและรวบรวมองค์ความรู้ด้านต่างๆ แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ **ด้านฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** และ **ด้านการพัฒนาอาชีพ**

"**ด้านการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ประกอบไปด้วย 3 แผนงาน แผนแรกคือ แผนงานซ่อม แผนที่ 2 คือ แผนงานสร้าง และแผนที่ 3 คือ แผนงานการป้องกันรักษา

- **แผนงานซ่อม** ได้แก่ ซ่อมแซมและฟื้นฟูสิ่งที่เสื่อมโทรมหรือเสื่อมสภาพ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรป่าต้นน้ำ ป่าพรุ ป่าชายเลน หรือสิ่งที่ได้ก่อสร้างไว้ เช่น คันกั้นพื้นที่ชายฝั่ง ฝายต้นน้ำ มีความเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลาและการใช้งาน จึงต้องซ่อมแซม ปรับปรุง ฟื้นฟูให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ เช่น คันกั้นน้ำเล็กๆ ที่ไว้กั้นในป่าพรุ มีการผุพังเสื่อมสภาพ ก็ดำเนินการซ่อมแซมให้สามารถใช้งานได้ หรือพื้นที่ป่าชายเลน มีต้นไม้ตรงไหนที่ขาดแหว่งก็ไปปลูกซ่อมเพิ่มเติม

- **แผนงานสร้าง** เป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมป้องกันมลพิษและเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การบำบัดน้ำเสีย การกำจัดขยะมูลฝอย การไม่บุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำและป่าชายเลน ร่วมป้องกันไฟป่าพรุ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างเขื่อนป้องกันการกัดเซาะริมชายฝั่ง เพื่อป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเล

- **แผนงานการป้องกันและรักษา** อันนี้เป็นเรื่องของการที่เราจะต้อง**สร้างเครือข่าย** ภาคี หรือสร้าง Network เกี่ยวกับการรณรงค์การปลูกป่าต้นน้ำลำธาร หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนให้รักษาสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งน้ำที่เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

ด้านการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนงานซ่อม
ฟื้นฟู บำรุงรักษา

แผนงานสร้าง
สร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจ

แผนงานป้องกันและรักษา
สร้างเครือข่าย

“**ด้านการพัฒนาอาชีพ** ต้องพัฒนาตามภูมิสังคม คือ แต่ละพื้นที่มีปัจจัยการผลิตที่จะเอื้อต่อการพัฒนาอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตไม่เหมือนกัน จึงต้องพัฒนาทักษะของผู้เข้าอบรมแบบไม่มีการบังคับ ต้องให้เขาเกิดความต้องการและมีความมุ่งมั่นที่จะทำเอง เหมือนดังหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ว่า ให้**ระเบิดจากข้างใน** ก็จะเป็นความต้องการของประชาชนโดยแท้จริง รวมทั้งมีตัวอย่างของงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในพื้นที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ โดยการต่อยอดผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบในท้องถิ่นให้ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษา การขยายผลองค์ความรู้ที่ประสบความสำเร็จสู่ประชาชน มีตัวอย่างให้ศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ พืชเศรษฐกิจของอำเภอปากพนัง คือ ส้มโอทับทิมสยาม ข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น พันธุ์มดริ้น พันธุ์เมล็ดฝ้าย เป็นต้น รวมทั้งมีการสาธิตการปลูกหม่อน มะพร้าวน้ำหอม ต้นจาก กระวาน และแห้วจูด การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงแพะ ไก่ไข่ กุ้งก้ามกราม เลี้ยงปลานิล และกบ นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ เช่น การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนและปุ๋ยหมัก การผลิตดินปลูกพืชจากผักตบชวา การแปรรูปกระจูดเหลือใช้เป็นถ่านอัดแท่ง รวมทั้งการผลิตน้ำส้มควันไม้ การเพาะเห็ด การแปรรูปอาหาร การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช การจักสานกระจูด และการทำเครื่องใช้จากต้นจาก

จากแปลงสาธิตบวกกับความรู้จากศูนย์บริการร่วม ขั้นต่อไปก็จะต้องทำการขยายผลความสำเร็จนี้ไปยังพื้นที่ต่างๆ ซึ่งมีอยู่ 3 จุดใหญ่ๆ คือ พื้นที่บูรณาการตามแนวพระราชดำริของสำนักงาน กปร. จำนวน 8 พื้นที่ ขยายผลไปยังเครือข่ายขยายผลศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริของศูนย์อำนวยการฯ กว่า 10 ศูนย์ และขยายผลไปยังเครือข่ายขยายผลหมู่บ้านนำร่อง ทั้งนี้ยังอยู่ภายใต้การควบคุมกำกับดูแลของสำนักงาน กปร. เพื่อให้การขับเคลื่อนกิจกรรมตามแนวพระราชดำริต่างๆ ขยายผลออกไปอย่างมีประสิทธิผล เป็นตัวอย่างความสำเร็จเป็นเชิงประจักษ์ ที่ให้ผู้สนใจสามารถไปศึกษาเรียนรู้ และประชาชนในพื้นที่ก็สามารถที่จะขอคำปรึกษาไปขยายผลในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองต่อไปได้”

> “ ด้านการพัฒนาอาชีพ ต้องพัฒนาตาม **ภูมิสังคม** คือ แต่ละพื้นที่มีปัจจัยการผลิตที่จะเอื้อต่อการพัฒนาอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตไม่เหมือนกัน จึงต้องพัฒนาทักษะของผู้เข้าอบรมแบบไม่มีการบังคับ ต้องให้เขาเกิดความต้องการและมีความมุ่งมั่นที่จะทำเอง เหมือนดังหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ว่า **ให้ระเบิดจากข้างใน** ”

สร้างนวัตกรรมในครัวเรือน

“

นอกจากจะมีผลผลิตที่ดีแล้ว ยังทำให้เกิดความผาสุกของครอบครัวในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังทั้ง 13 อำเภอ ตามมาด้วย

”

“เมื่อมีการก่อสร้างประตูอุทกวิภาชประสิทธิแล้ว ทำให้มีการบริหารจัดการน้ำโดยกรมชลประทานตามมา ตั้งแต่เรื่องของต้นน้ำก็มีการสร้างอ่างเก็บน้ำ สร้างระบบบริหารจัดการน้ำ ป้องกันน้ำท่วม ป้องกันน้ำแล้ง ป้องกันน้ำเค็มรุกล้ำ ป้องกันน้ำเปรี้ยว และได้ของแถมมาอีกอย่างคือสามารถป้องกันไฟป่าที่จะเกิดขึ้นในป่าพรุได้ทุกปีอีกด้วย

~ • ปัญญพงษ์ สงพะโยม • ~

หัวหน้าฝ่ายขยายผล
ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนา
พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ปัญญพงษ์ สงพะโยม หัวหน้าฝ่ายขยายผล ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นผู้คอยสนับสนุน ส่งเสริมเรื่องการสร้างอาชีพให้ชาวบ้านมาตลอด

“เมื่อมีการบริหารจัดการน้ำจนแก้ไขปัญหาสี่น้ำสามรสได้แล้ว ก็มีสิ่งที่เห็นเป็นประจักษ์ตามมาคือเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อยๆ อุดมสมบูรณ์ และมีสิ่งแวดล้อมที่ดีเกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้จะเชื่อมโยงมาถึงเรื่องการประกอบอาชีพของประชาชน เมื่อมีปัจจัยการผลิตมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ การประกอบอาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะในโซนน้ำจืด น้ำเปรี้ยว น้ำกร่อย รวมทั้งน้ำเค็มคือทะเลก็สามารถพัฒนาอาชีพ ยกระดับตัวเองขึ้นมาได้ในทุกอาชีพเลย

“นอกจากจะมีผลผลิตที่ดีแล้ว ยังทำให้เกิดความผาสุกของครอบครัวในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังทั้ง 13 อำเภอตามมาด้วย คือลูกหลานที่เคยอพยพไปหางานทำข้างนอกเพื่อเอาเงินมาจุนเจือครอบครัวได้กลับมาประกอบอาชีพร่วมกับพ่อแม่พี่น้องที่บ้านเกิด ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในครอบครัว ผู้สูงอายุก็ได้รับการดูแล ถ้าเป็นเมื่อก่อนเขาต้องทิ้งลูกหลานไว้กับปู่ ย่า ตา ยาย ส่วนพ่อแม่ออกไปทำงานในกรุงเทพฯ ปัจจุบันคนเหล่านี้กลับมาประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ให้ครัวเรือนได้อย่างดี และจากข้อมูลของสำนักงานสถิติการเกษตรที่สุราษฎร์ธานีก็วิเคราะห์มาแล้วว่า คนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มีดัชนีความผาสุกเกือบจะเป็นอันดับหนึ่งของประเทศไทย นี่คือสิ่งชี้ให้เห็นว่า การมีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ สามารถแก้ปัญหาได้ถึงรากฐานของปัญหาอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการน้ำ การพัฒนาฟื้นฟูอาชีพ และการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวให้มีความผาสุก สิ่งเหล่านี้สามารถเห็นได้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในปัจจุบัน”

หัวหน้าฝ่ายขยายผลฯ ยังบอกด้วยว่า “การทำอาชีพของคนในพื้นที่จะเป็นไปตามความเหมาะสมของสภาพสังคมแต่ละท้องถิ่น อย่างคนอยู่บริเวณป่าต้นน้ำจะประกอบอาชีพปลูกไผ่ ทำสวนผัก สวนผลไม้ และมีการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักการปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่างตามแนวพระราชดำริ ทำให้สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเอง และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี อีกทั้งยังทำให้เกิดการหันมาดูแลทรัพยากรธรรมชาติ มีการปลูกต้นไม้บางชนิดตามแนวพระราชดำริ เช่น ปลูกต้นแฝก หรือปลูกต้นกระวานเพื่อป้องกันดินถล่ม และยังสามารถอุปโภคบริโภค นำมาสร้างมูลค่าเพิ่มในการประกอบอาชีพได้อีกด้วย

ส่วนอาชีพที่อยู่ใน**โซนน้ำจืด**คือ การทำไร่นาผสมผสาน ปลูกพืชผักสวนครัว และปลูกไม้ยืนต้นที่มีชื่อเสียงโด่งดังของลุ่มน้ำปากพนังในตอนนี้ คือ ส้มโอทับทิมสยาม ทำรายได้ค่อนข้างดี และมีมะพร้าวน้ำหอมที่คุณภาพดีไม่แพ้กัน

ในขณะ**โซนน้ำเปรี้ยว**อยู่ตอนกลางของลุ่มน้ำปากพนัง และเป็นป่าพรุที่มีสภาพชุ่มน้ำตลอดเวลา ประชาชนก็สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่น้ำเปรี้ยว ดินเปรี้ยวได้ เพราะมี**ต้นกระจูด** เป็นพืชงอกงามได้ดีในป่าพรุ นำมาทำเครื่องจักสาน เป็นเครื่องใช้ได้อย่างหลากหลาย ปัจจุบันได้รับการพัฒนาต่อยอดให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า โดยนำเศษกระจูดมาทำเชื้อเพลิงอัดแท่ง นอกจากสร้างรายได้เพิ่มแล้ว ยังทำให้ไม่มีของเหลือเป็นเชื้อเพลิงสะสมในป่าพรุได้อีก ขณะเดียวกันสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช ยังมาให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงดินเปรี้ยว จนประชาชนสามารถปลูกข้าวบริโภคในครัวเรือนได้

สำหรับ**โซนน้ำกร่อย** เป็นพื้นที่ราบบริเวณชายฝั่ง ก็มีพืชที่สามารถเกิดและเติบโตในบริเวณนี้ได้ดีคือ **ต้นจาก** นอกจากให้น้ำหวาน ให้อาหารแล้ว ยังช่วยป้องกันลม ป้องกันพายุได้อย่างดี ศูนย์อำนวยการฯ จึงส่งเสริมให้นำผลจากมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น แปรรูปเป็นน้ำหวาน น้ำส้มสำหรับทำอาหาร และอื่นๆ อีกหลายอย่างที่สามารถสร้างรายได้จากการทำไร่จาก และในน้ำกร่อยยังสามารถปลูกข้าวพื้นเมืองที่ทนความเค็มได้ในระดับหนึ่ง อย่างเช่น ข้าวกาบดำ ข้าวยาโค ข้าวหอมจันทร์ ข้าวหนวยหนุน สามารถนำมาแปรรูปเป็นขนมลา ซึ่งกำลังเป็นขนมมีชื่อเสียงของปากพนัง

สุดท้ายคือ **โซนน้ำเค็ม**บริเวณชายฝั่งทะเล แม้จะเป็นอาชีพที่คนไม่ค่อยได้รับผลกระทบเมื่อมีโครงการฯ แต่ประชาชนสามารถพัฒนาตัวเองได้มากขึ้น จากเคยขายแต่อาหารทะเลสด ก็ได้รับการส่งเสริมให้เกิดการแปรรูป เช่น ปลากระบอก แม้จะอยู่ในโซนน้ำกร่อยได้ด้วย แต่จะจับได้มากในโซนน้ำเค็ม ก็นำมาทำปลากระบอกร้าซึ่งกำลังมีชื่อเสียงและเป็นเมนูแนะนำของปากพนังเลยทีเดียว นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้เพาะเลี้ยงปูขาวในพื้นที่ชลประทานน้ำเค็ม เพื่อยกระดับการประกอบอาชีพของประมงน้ำเค็มให้ดีขึ้น ซึ่งปูขาวจะมีลักษณะคล้ายปูดำแต่ขนาดใหญ่กว่า มีเนื้อแน่น รสชาติอร่อยกว่า โดยปัจจุบันมีศูนย์เรียนรู้การเพาะเลี้ยงปูขาวอยู่ที่ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

“ถ้าย้อนไปมองตอนเกิดปัญหาในลุ่มน้ำปากพนัง จะมีช่วงหนึ่งที่ชาวลุ่มน้ำปากพนังแตกตื่นกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำส่งยุโรป อเมริกา เพราะสร้างรายได้ดี จนทำให้เกิดการนำกุ้งน้ำเค็มไปเลี้ยงในพื้นที่น้ำจืด กลายเป็นปัญหาไปทำลายการประกอบอาชีพในโซนน้ำจืด พอกุ้งเป็นโรคระบาดก็เลิกรา ทิ้งบ่อกุ้งร้างไว้ทั้งในโซนน้ำจืดและโซนน้ำเค็ม ซึ่งบ่อกุ้งร้างเหล่านี้ได้ถูกนำมาพัฒนาต่อ โดยในโซนน้ำจืดเราส่งเสริมให้ปลูกต้นจาก ส่วนโซนน้ำเค็มส่งเสริมให้เลี้ยงปลานิล เลี้ยงกุ้งน้ำจืด และเลี้ยงปูขาว ซึ่งมีรายได้ ต้านทานโรคดีกว่า และมีปัญหาน้อยกว่า ทำให้สามารถฟื้นฟูธรรมชาติกลับคืนมาได้

“ปัจจุบันสามารถยกระดับรายได้จากที่ชาวประมงเคยเลี้ยงกุ้งมีรายได้เดือนละประมาณ 7,000 บาท และทำได้ปีละประมาณสี่เดือน ถ้ามาเลี้ยงปูขาวจะมีรายเดือนละ 20,000 บาท และสามารถทำได้เก้าเดือนต่อปี เราพยายามส่งเสริมให้ประชาชนได้พัฒนาตนเอง ตรงไหนที่ขาด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ หรือการพัฒนาด้านต่างๆ ก็มีศูนย์อำนวยการฯ ร่วมกับสำนักงาน กปร.ที่คอยให้ความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ แก่ผู้สนใจพัฒนาคุณภาพชีวิตตัวเอง ก็จะมีการส่งเสริมตลอดทุกปี”

ส่วนแผนงานในอนาคตที่ศูนย์อำนวยการฯ ต้องพัฒนาต่อไป คือเรื่องเทคโนโลยี และนวัตกรรมการผลิต เพื่อช่วยให้การประกอบอาชีพต่างๆ ดีขึ้นตามความเหมาะสมกับสภาพสังคม เพราะปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องขาดแคลนแรงงาน จนต้องไปอาศัยแรงงานต่างด้าว อาจทำให้มีปัญหาการควบคุมเรื่องโรคติดต่อ เรื่องความปลอดภัย และปัญหาทางสังคมอื่นๆ ตามมา ถ้าสามารถใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีมาทดแทนแรงงานคนได้ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีในการทำนา เครื่องจักรในการปักดำ การเก็บเกี่ยว การเพิ่มฮอร์โมน การให้ปุ๋ยทางใบ ฯลฯ ก็จะทำให้ช่วยเหลือประชาชนได้มากขึ้น

แม้ปากพนังวันนี้จะได้กลับสู่ความเป็นเมืองอู่ข้าว อู่น้ำที่ประชาชนมีความสุขตามอัตภาพ และกลายเป็นเมืองที่ใครๆ อยากไปสัมผัส เหมือนที่ **กฤษฎา สุทธิพิศาล** ผู้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงคนสำคัญในการพลิกฟื้นผืนดินและสายน้ำแห่งนี้ ซึ่งยังคงไปเยี่ยมเยียน **ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ** เป็นระยะๆ มาตลอดระยะเวลากว่า 20 ปี มิใช่เพียงเพื่อไปดูความเจริญเติบโตของโครงการฯ แต่เพราะอยากไปรื้อฟื้นความทรงจำงดงามที่ได้ทำงานสนองพระราชดำริ ซึ่งถือเป็นมงคลชีวิตที่ยากจะลืมเลือน

“ผมว่าปากพนังวันนี้เจริญมากเลย เป็นเมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว แล้วกังหันลมที่เรียงรายอยู่สองฟากถนนก็สวยจนคิดว่าไม่ต้องไปเที่ยวยุโรปแล้ว เพราะที่นี่มีกังหันมากกว่ายุโรปอีก” อดีตนายช่างใหญ่พูดถึงภาพเมืองที่ผูกพันด้วยแววตาสดใส พร้อมเสียงหัวเราะอารมณ์ดี และยังบอกด้วยว่าพอใจกับความเป็นไปของปากพนังไม่น้อยเลยทีเดียว แต่ที่สุดแล้ว แม้ปากพนังจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเหมือนพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ แต่ทางโครงการฯ ก็ยังต้องพัฒนางานต่อไป เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนในลุ่มน้ำแห่งนี้ให้ยืนอยู่ในกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน **สำคัญที่สุดคือ การอยู่แบบเป็นมิตรทั้งต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบข้างไปพร้อมกันด้วย**

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำป๊ากนังฯ
เปนโครงการฯ ที่ส้ำเร๊จหม๊าก เพร่าะทำให๊คน
ไม๊ต๊องทำนาอย้างเดียว หั้นมาทำไหรนา
ส้วนผส้มด๊าย แหละฉวยให๊คนอยู้ดี๋กิ่นดี๋ขึ้นจริ๋งๆ

~ • มูฮัมหมัดยูซุฟ บุญผล • ~

นักอนุรักษ์กระวาน
อำเภอร่อนพิบูลย์

ในหล้วงหร่อก๊าว (ร.9)
ส้าม่ารถพัฒนาดินให๊เป็นดินที่ดี
ปลูกพืชไหรๆ กะได้เพ

~ • ช่วง สิงโหพล • ~

เกษตรกรอินทรีย์
อำเภอพระพรหม

คืนชีวิต คืนวิถี คนลุ่มน้ำนัง

พ้มมักแหล้งกั้บคนในหมู้บ๊านเสม้อหวา
อย่ารักพระองค์แต่ป้าก
แต่ต๊องทำกัน

~ • รักชาติ ช่วยเกลี้ยง • ~

อดีตผู้ใหญ่บ้านเนินหนองหงส์
อำเภอหัวไทร

ในหล้วงหร่อก๊าว (ร.9) ทรงทำให๊ชาวบ๊าน
อยู้ได้ด๊วยตนเอ๋ง ที่ส้ำคัญทำให๊เราได๊อยู้
ในบ๊านเกิ้ด ทรงส้อนให๊ทุ๊กคนเห้นคุ่ณคา
ทรัพยาก้รที่อยู้ในท้องถิ้น ให๊นำมาใช้ประโย้ชน์

~ • ศุภชัย มีปลอด • ~

เกษตรกรรุ่นใหม่
อำเภอปากพนัง

ถ๊าม้ายมีในหล้วงหร่อก๊าว (ร.9)
ฉ้านแหละคนป๊ากนัง
ม้ายมีวันนี้แหนนอน

~ • อัมพร สวัสดิ์สุข • ~

เจ้าของสวนส้มโอ
อำเภอปากพนัง

พ้มรู้เลยหวา แนวทางนี้เหม้าะกั๊บชีวิตตัวเอ๋ง
การถีเรารู้จักพอเพียง รู้จักแบ่งปั๋น
และไม๊ทำให๊ใครเดื้อดร๊อน
ทำให๊เราและเค้ามีความสุ๊ข

~ • สมพงศ์ เจษฎารมย์ • ~

คนทำปลากระบอกร้า
อำเภอปากพนัง

“ความในใจเกษตรกรชาวใต้”

พ้มคิ่ดหวาในหล้วงหร่อก๊าว (ร.9)
ทรงมีวิสั้ยทัศน์ก๊าวไกลม๋าก เพราะถ๊าไม๊มี
ปร๊ะตูอุทกฯ กั้นน้ำป๊ากนังกั๊บเล ชุมชนในพื้นที่
สิ้บส้ามอำเภอจะเกิดวิกฤติแหน๋

~ • กวี จันทษี • ~

ชาวนาข้าวพันธุ์พื้นเมือง
อำเภอปากพนัง

พระองค์เคยบ้อกให๊หน้วยงานต๋างๆ
ช่วยกันรักษ้าป่าพรุควนเคร็งไหวให้ด๊าย
เพร่าะจ๊ะมีปร๊ะโย๊ชน์กั๊บคนเคร็ง
และคนร้อบข๊าง

~ • สนั่น คงแก้ว • ~

อดีตผู้ใหญ่บ้านไสขนุน
อำเภอชะอวด

การเดินทาง ของกระวาน จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ

บนภูเขาสูงแห่งหนึ่งซึ่งซ่อนตัวอยู่ในเทือกเขาหลวงอันยิ่งใหญ่ ยังมีชุมชนเล็กๆ กลางหุบเขาคล้ายหมู่บ้านในนิทาน ที่ผู้คนได้สร้างบ้านแปลงเมือง ปลูกพืชผัก ทำสวนผลไม้ มีอยู่มีกินไม่ขัดสนท่ามกลางธรรมชาติของผืนป่า ที่มีทั้งลำห้วยใสสะอาด และลำคลองหลายสาย ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำไหลลงสู่คลองเสาธงในเขตอำเภอร่อนพิบูลย์ ไปหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในลุ่มน้ำปากพนังอีกมากมายนับไม่ถ้วน

"บ้านเขาวัง" คือหนึ่งในชุมชนที่ใช้ชีวิตในหุบเขาเล็กๆ บนภูสูงแห่งนี้ร่วมกับเพื่อนพ้องอีก 3 ชุมชน คือ บ้านหน้าถ้ำ บ้านตก และบ้านหน้าโรงเรียน ซึ่งผู้คนต่างกำลังมุ่งมั่นทำสวนสมรม ปลูกไม้ผลไว้หลากหลายชนิด ทั้งทุเรียน ลองกอง มังคุด เงาะ กล้วย มะพร้าว ละมุด จำปาดะ สะตอ หมาก เนียง เหรียง เป็นอาทิ ควบคู่กับการปลูกพืชผักประเภทมะนาว ผักหวาน กระวาน เขลียง ชะพลู พริกไทย ผักชีฝรั่ง พริกขี้หนู ไว้บริโภค และสร้างรายได้เสริมให้ครัวเรือน นอกจากนี้ป่าผืนนี้ยังเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า นกนานาชนิด โดยเฉพาะชะนี เลียงผา และยังเป็นแหล่งทำรังของผึ้งป่าด้วย...

"ผมเป็นรุ่นที่สามของ
ครอบครัวที่มาอยู่ที่นี่"

แต่ดูเหมือนว่าบ้านเขาวังที่อยู่ในตำบลหินตก อำเภอร่อนพิบูลย์จะมีลักษณะแตกต่างจากหมู่บ้านอื่น เพราะเป็นชุมชนมุสลิมซึ่งเคยทำประมงก่อนจะเดินทางขึ้นเขามาทำไร่ ทำสวน และครอบครัวของ **มูฮัมหมัดยูซุฟ บุญผล** หนุ่มใหญ่วัยเกือบ 50 คือแกนนำที่มาก่อตั้งหมู่บ้านและใช้ชีวิตในหุบเขาเล็กๆ แห่งนี้ยาวนานเกือบครึ่งศตวรรษ ตั้งแต่ยังเป็นป่าห่างไกลความเจริญ ไม่มีถนนหนทาง จนกลายเป็นพื้นที่รถราเข้าถึง เพราะมีโครงการพระราชดำริเข้ามาทำถนน และสร้างโรงเรียน ตชด.ส่งผลให้เกิดการพัฒนาจนบ้านเขาวังสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้สะดวก ชุมชนเล็กๆ จึงได้รับการมองเห็นและเป็นที่รู้จักของคนต่างถิ่นมากขึ้น

~ • มูฮัมหมัดยูซุฟ บุญผล • ~

หนุ่มนักอนุรักษ์กระวาน
อำเภอร่อนพิบูลย์

“จริงๆ บรรพบุรุษทำประมงมาก่อน แต่เจอวาตภัยใหญ่ที่แหลมตะลุมพุก บ้านเรือนพังหมดจนทำมาหากินต่อไปไม่ได้ ต้องอพยพมาหาที่ทำกินใหม่บนภูเขา โดยมีเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากมาสำรวจพื้นที่แถวนี้ พบว่าเคยมีคนอยู่อาศัยมาก่อนเพราะมีต้นมังคุดใหญ่เยอะ แต่ทิ้งร้างไป ครอบครัวผมและญาติพี่น้องสี่ห้าคนเลยมาช่วยกันบุกเบิก จนมีการเชื่อมต่อไปถึงอำเภอลานสกา

“สมัยก่อนธรรมชาติที่นี่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์มาก ยังมีเสืออยู่ เราก็มาทำไร่ ทำสวนกัน ตอนผมอายุ 7 ขวบ กำลังเรียน ป.1 พอถึงช่วงปิดเทอม ผมจะเก็บเมล็ดกระวานไปขาย ได้กิโลละ 70 บาท เพราะเป็นสินค้าส่งออกที่ทางยุโรปส่งต่อไปอาหรับ และมีตลาดกลางอยู่ด้วย เลยสร้างแรงบันดาลใจให้อยากปลูกกระวานตั้งแต่ตอนนั้น”

หนุ่มใหญ่นักอนุรักษ์กระวานย้อนความทรงจำในวัยเยาว์ช่วงที่ชุมชนในหุบเขายังอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ไม้นานา แต่เมื่อความเจริญคืบคลานเข้ามาพร้อมจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น และเริ่มมีการส่งเสริมให้ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว คนส่วนใหญ่จึงหันมาทำสวนยางพารา มีการถากถางพืชพันธุ์ต่างๆ เพื่อปรับพื้นที่ให้โล่งเตียนจะได้สะดวกต่อการดูแล ไม่เว้นแม้แต่ต้นไม้ริมห้วยชายคลองจนไม่เหลือพืชคลุมดิน และยังมีการใช้ปุ๋ย ใช้ยาฆ่าแมลง กระทั่งท้ายที่สุดก็เกิดผลกระทบต่างๆ ตามมาเพราะเมื่อไม่มีป่าคอยซับน้ำ ลำห้วยลำคลองก็แห้งขอดโดยเฉพาะช่วงฤดูแล้ง ชุมชนจึงขาดน้ำกินน้ำใช้ แต่เมื่อถึงฤดูฝนน้ำกลับไหลลงเบื้องล่างอย่างรวดเร็วเพราะไม่มีรากต้นไม้ยึดหน้าดิน เกิดปัญหาหน้าดินเลื่อน ดินถล่ม ในขณะแหล่งน้ำมีสารพิษปนเปื้อน จนทำให้สัตว์น้ำหลายชนิดสูญหาย และยังทำให้เกิดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชอีกด้วย

... ไม่ต้องถามถึงต้นกระวานที่อยู่ในใจของเด็กเล็กๆ คนหนึ่ง ซึ่งลดลงอย่างน่าใจหาย ...

“เมื่อก่อนพื้นที่ตามริมเขาในอำเภอร่อนพิบูลย์ มีกระวานเยอะ แต่พอมีการส่งเสริมให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เกษตรกรก็ตัดทิ้งหมดเพื่อทำสวนยาง คงมีหลงเหลืออยู่บ้างในบริเวณที่การปลูกยางเข้าถึงยาก อย่างพื้นที่ที่ต้องขึ้นทางถ้ำ เดินขึ้นเขาไปครึ่งกิโลกว่า เลยทำให้กระวานยังอยู่ แต่เวลาจะหาบไปขายข้างนอกต้องเดินเป็นครึ่งค่อนวัน ก่อนจะเปลี่ยนมาใช้ม้าในภายหลัง”

ในขณะที่ป่าต้นน้ำคลองเสาธงกำลังถูกทำลายจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ และมีบ้างที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ก็เข้ามาถึงดินแดนบนภูสูง ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีความรู้ ความเข้าใจ และได้ทบทวนตนเอง จนเกิดกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และป่าต้นน้ำด้วยมือคนในชุมชนเอง

“พอมีโครงการฯ ทางเจ้าหน้าที่ก็เข้ามาสำรวจพื้นที่ และส่งเสริมเรื่องการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำในหลายๆ แห่ง พร้อมเสนอแนวคิด และให้แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ทางกลุ่มเราได้ไปเรียนรู้ จึงนำรูปแบบการทำงานมาปรับใช้กับชุมชน เพราะรู้แล้วว่า การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้เกิดปัญหา และทางโครงการฯ ยังชี้ให้เห็นว่าเราเดินมาผิดทาง พร้อมแนะแนวทางที่ควรปรับเปลี่ยนตามวิถีชุมชนว่า ควรรักษาทรัพยากรต้นน้ำเอาไว้ เพราะไม่เพียงทำให้มีน้ำกิน น้ำใช้ แต่เรายังได้ใช้ชีวิตกับธรรมชาติ และเศรษฐกิจที่ดีไปพร้อมกันด้วย

"การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวทำให้ได้เงินเยอะจริง แต่พอไม่ใช่ฤดูชาวบ้านไม่รู้จะทำมาหากินอะไร ต่างจากสมัยบรรพบุรุษซึ่งเคยทำสวนสมรม เป็นภาษาถิ่นของภาคใต้ แปลว่า รวมผสมผสาน ที่มีพืช ผลไม้กินตลอดทั้งปี ถึงช่วงฝนตกก็ได้เอาเมล็ดกระวานไปขาย

"เมื่อได้มานั่งทบทวนก็พบว่า พวกเราเคยมีสวนผลไม้ มีสมุนไพร มีวิถีชีวิตแบบคนภูเขา ควรกลับมาทำสวนสมรม และนำทรัพยากรที่มีอยู่เดิมมาทำประโยชน์เพื่อช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ทางศูนย์อำนวยการฯ จึงมาส่งเสริมการเลี้ยงไก่เพิ่มเติม เพราะใช้ทำอาหารได้ และยังมีขี้ไก่ไว้ทำปุ๋ยใส่ต้นไม้ รวมทั้งส่งเสริมการเลี้ยงผึ้ง การแปรรูปทรัพยากรที่มีอยู่แล้วอย่างกระวาน ฯลฯ ซึ่งในอนาคตจะทำให้มีน้ำผึ้ง และสมุนไพรหลากหลายมากขึ้น

"นอกจากนี้ทางโครงการฯ ยังช่วยประชาสัมพันธ์ศูนย์อนุรักษ์เขาวังให้หน่วยงานต่างๆ ได้รู้จักเพื่อจะได้มาช่วยส่งเสริมเราอีกทางหนึ่งด้วย และคอยแนะนำคอยถามความต้องการ ดูแลให้ความช่วยเหลือต่อเนื่องทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนเขาวังมาก"

เมื่อชีวิตเหมือนได้พบแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ ยูซุฟจึงได้หันมาทำงานอนุรักษ์ป่าต้นน้ำคลองเสาธง ร่วมกับกลุ่มเพื่อน ด้วยการปลูกต้นไม้และกระวาน ตามลำห้วยต่างๆ เพื่อช่วยอุ้มน้ำ และชะลอน้ำเวลาฝนตก ส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำที่อยู่ในวิถีชีวิต และส่งเสริมให้เกษตรกรแปรรูปทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควบคู่กับการรวมกลุ่มทำไร่กระวานแปลงใหญ่บนพื้นที่กว่า 330 ไร่ เพื่อพลิกฟื้นคืนชีวิตให้สมุนไพรดั้งเดิมด้วยความหวัง ความฝันอยากให้กระวานเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เพราะกระวานไม่ได้เป็นเพียงเป็นพืชสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ แต่ยังสามารถช่วยป้องกันดินถล่มได้อีกด้วย

"เดิมพื้นที่เหล่านี้ใช้ทำไร่ ทำสวน และปลูกกระวานแซมอยู่แล้ว เราแค่ส่งเสริมให้ปลูกมากขึ้น เพื่อช่วยเกษตรกรเพิ่มรายได้ โดยเทียบสัดส่วนให้เห็นเลยว่า ถ้าปลูกกระวานในพื้นที่ 5 ไร่ จะขายได้อาทิตย์ละ 2,500 บาท ทำให้เกษตรกรมองเห็นว่าเป็นการอนุรักษ์ที่มีรายได้ดีด้วย

"ผมอยากเห็นกระวานขึ้นเต็มพื้นที่ร่อนพิบูลย์ไปจนถึงจุฬาภรณ์ ชะอวด และลานสกาเลย ตอนนี้กำลังประสานกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เรื่องการแปรรูปเป็นอาหาร และสกัดกลิ่นกระวานเพื่อทำน้ำหอม ซึ่งตรงนี้ต้องใช้กระวานเยอะมาก ถ้าทำได้เกษตรกรจะได้ประโยชน์จากการปลูก สามารถทำเป็น SME และจะเป็นโมเดลนำไปใช้กับสมุนไพรตัวอื่นๆ ได้อีก"

ความตั้งใจเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เขามีเต็มร้อย แต่ยังมีสิ่งที่ต้องฝ่าข้ามไปให้ได้คือ เรื่องการตลาดที่มุ่งหวังจะพากระวานจากหุบเขาเล็กๆ บนป่าต้นน้ำออกสู่โลกภายนอก ด้วยการแปรรูปกระวานจากเคยขายแต่ลูก กับหน่อให้พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อถึงบ้านเขาวัง ทำให้เกษตรกรกำหนดราคาเองไม่ได้ เขาจึงอยากพากระวานไปให้ถึงมือคนซื้อโดยตรง จึงพยายามแปรรูปกระวานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ อาทิ ชากระวาน แกงไตปลาแห้งใส่กระวาน น้ำพริกเผาใส่กระวาน เม็ดกระวานอบแห้ง กระวานน้ำปลาหวาน กระวานดอง ฯลฯ ก่อนจะผันตัวเองมาเป็นนักการตลาดที่พร้อมจะพาผลิตภัณฑ์เหล่านี้ออกสู่โลกกว้างด้วยความตั้งใจ

"เกษตรกรมักมีจุดอ่อนเรื่องการตลาด เพราะถนัดปลูก ซึ่งเป็นเรื่องอยู่ในดีเอ็นเออยู่แล้ว แต่ไม่ค่อยถนัดเรื่องการขาย ที่ผ่านมาทางการเคยส่งเสริมให้คนปลูกเป็นคนขายด้วยก็ลำบาก เพราะปกติถ้าเป็นการพัฒนาในรูปแบบบริษัทจะแยกฝ่ายผลิต และฝ่ายตลาดออกจากกัน ผมเลยมองว่าการส่งเสริมแบบนี้เป็นไปได้ยาก เพราะชาวบ้านมีไร่ มีสวนเยอะแยะ จะให้มาขายคงลำบาก และไม่ถนัดด้วย

"ผมเองก็มีสวน แต่อยากเป็นนักการตลาด เพราะคิดว่าถึงที่สุดเราต้องค้นหานักการตลาด นักการจัดการ และผู้ผลิตในชุมชนให้ได้ ซึ่งจริงๆ มีอยู่แล้ว เพราะคนมีความแตกต่าง หลากหลาย เป็นหน้าที่ของชุมชนที่ต้องค้นหา ปัญหาการขับเคลื่อนที่ผ่านมา คือเราใช้คนไม่เหมาะกับงาน ทำให้ต้องเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่อยู่เรื่อยๆ"

เมื่อพบว่า การตลาดยังเป็นจุดอ่อน ยูซุฟจึงอาสาเข้ามาดูแลเรื่องนี้ เพราะไม่เพียงเป็นความสนใจแต่ว่าอยากจะทำงานเกี่ยวกับสมุนไพรที่ผูกพันมาแต่เยาว์วัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชนบ้านเขาวังให้ดีขึ้น จึงได้เลือกเรียนคณะบริหารธุรกิจ ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต จากนั้นจึงไปทำงานหาประสบการณ์ด้านงานพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวในหลายประเทศ ทั้งจีน สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และศรีลังกา ก่อนจะกลับมาทำงานกับกลุ่มอนุรักษ์เขาวัง และทำไร่กระวานในทุกวันนี้

หลังจากกระวานในชุมชนได้รับการพัฒนา แปรรูปจนเป็นสินค้าหลากหลายแล้ว หนุ่มนักการตลาดของชุมชนบ้านเขาวังก็พาสินค้าออกเดินทาง โดยเริ่มตั้งร้านขายผลิตภัณฑ์ในห้างชื่อดังแห่งหนึ่งที่ตัวเมืองนครศรีธรรมราช แต่มีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ และกฎเกณฑ์ต่างๆ รัดรึงจนเป็นอุปสรรค เขาจึงเบนเข็มมาเปิดร้าน MR.กระวาน อยู่ริมถนนเอเซีย ในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ขายทั้งอาหารสำเร็จรูป ชา กาแฟ และอาหารตามสั่ง มีกระวานเป็นส่วนประกอบหลากหลายเมนู อาทิ ต้มยำปลากระพงทอดใส่กระวาน แกงกะทิกุ้งใส่กระวาน ผัดเครื่องแกงเนื้อใส่กระวาน ต้มแซ่บเนื้อใส่กระวาน ฯลฯ ล้วนน่าลิ้มชิมรส และเริ่มมีลูกค้าประจำแวะเวียนมาทั้งๆ เพิ่งเปิดได้ไม่นาน

"ผมมองว่า คนทำการตลาดควรเป็นคนในท้องถิ่น เพราะสามารถบอกเรื่องราวของชุมชนได้จริงๆ จะทำให้เกิดความยั่งยืน เลยอาสาทำหน้าที่นี้ และเมื่อคิดว่าจะต้องทำการสื่อสารเรื่องชุมชนบ้านเขาวัง กับเรื่องกระวานให้ได้ ผมจึงมาทำร้านอาหาร และร้านขายของฝากในบริเวณที่อยู่ใกล้มัสยิดกลาง เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คนต้องมา และ MR.กระวานเป็นร้านอาหารที่ขายผลิตภัณฑ์จากกระวานแห่งเดียวในนครฯ

"ผมต้องการพากระวานของเราไปต่างประเทศ อย่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย และตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก เพราะความนิยมเครื่องเทศอยู่แถบนี้ แต่ไม่ได้จะปฏิเสธกลุ่มอื่น เพียงแต่ต้องจับกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนก่อน อีกเหตุผลหนึ่งที่ผมพากระวานมาถึงตัวเมืองนครฯ เพราะอยากให้คนได้ไปเห็นภาพชุมชนอนุรักษ์บ้านเขาวัง ถ้าอยู่ที่โน่นจะทำให้การมองเห็นน้อยลงเพราะอยู่ไกลเกิน แต่ร้านนี้จะทำให้คนรู้จักกระวาน และเกิดความสนใจชุมชนบ้านเขาวังมากขึ้น จนอาจอยากไปสัมผัสด้วยตาตนเองในโอกาสต่อไป

"ตอนนี้มีงานวิจัยออกมาแล้วว่า กระวานที่เขาวังเป็นกระวานที่มีคุณภาพดีที่สุดด้วย"

แม้ร้าน MR. กระวาน จะเพิ่งเปิดได้ไม่นาน แต่นับเป็นจุดเริ่มต้นของผลิตพันธุ์จากบ้านเขาวังที่ได้เริ่มเดินทางจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ ด้วยความตั้งใจของคนในชุมชน ซึ่งกำลังพัฒนาตนเองตามแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และจะทำให้ผู้คนมีชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยหนุ่มนักการตลาดแห่งชุมชนกลางหุบเขาสามารถพูดได้เต็มปากว่า เป็นเพราะโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ โดยแท้ที่ทำให้ชุมชนบ้านเขาวังก้าวมาถึงวันนี้ รวมถึงตัวเขาเองที่มีกำลังใจอยากจะพัฒนาบ้านเกิดให้ดีขึ้นต่อไป

“ผมรู้ว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงตั้งพระทัยมาช่วยคนนครฯ ซึ่งตอนนั้นยากจนมาก แต่ตอนนี้รวยหมดแล้ว และผมคิดว่าเป็นโครงการฯ ที่ประสบความสำเร็จ เพราะสามารถทำให้คนทำนาอย่างเดียว หันมาทำไร่นาสวนผสมได้ และช่วยให้คนอยู่ดีกินดีขึ้นจริงๆ ชุมชนบ้านเขาวังเองก็ได้ประโยชน์เยอะมาก”

ทุกวันนี้เขายังได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับตนเอง และชุมชน เพราะเป็นแนวคิดที่ตรงกับหลักการของศาสนาอิสลาม และสอดคล้องกับคัมภีร์อัลกุรอ่านซึ่งสอนให้คนอยู่แบบพอเพียงเช่นกัน และเมื่อเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ชีวิตก็ดำเนินต่อไปได้อย่างมั่นใจโดยไม่มีข้อสงสัยใดๆ อีกต่อไป

ชีวิตใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

แม้จะไม่เคยได้พบในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วยตาตนเองแม้สักครั้ง แต่ ลุงช่วง สิงโหพล ชายชราผิวคล้ำ ผมสีดอกเลา วัยใกล้ 80 ปีที่ยังดูแข็งแรงกระฉับกระเฉงเกินวัย กลับมีพระองค์เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตตลอดมา และเมื่อต้องเผชิญเหตุเภทภัยใดๆ ไม่ว่าจะเจอลมฝน หรือพายุใหญ่เข้าใกล้ตัว ใกล้บ้านเรือน สิ่งที่ชายชราเรียกหาเป็นหลักยึดในยามยากกลับไม่ใช่พระเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ หากแต่เป็นคำว่า “ในหลวงช่วยด้วย” ซึ่งจะผุดขึ้นในใจเสมอเมื่อชีวิตเจอวิกฤติที่ยากจะตั้งรับ...

“ในหลวงเข้ามาอยู่ในหัวใจผมตั้งแต่เริ่มทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เพราะผมทำตามพระองค์ทุกอย่าง”

~ • ช่วง สิงโหพล • ~

เกษตรกรอินทรีย์
อำเภอพระพรหม

ลุงช่วง เจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช้างซ้าย แห่งอำเภอพระพรหมเล่าเรื่องราวในการเดินตามรอยเท้าพ่อให้ฟังว่า เริ่มต้นขึ้นหลังเกษียณจากการทำงานราชการ สังกัดหน่วยมาเลเรีย จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีภาพฝันอยากให้อำเภอพระพรหมเป็นพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งจะดีต่อสุขภาพของประชาชน

“ตอนผมใกล้เกษียณ **ท่านวิชม ทองสงค์** ซึ่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชในตอนนั้น ได้ตั้งโมเดลว่า อยากให้นครฯ เป็นเมืองทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งการทำนา ปลูกผักจะให้ปลอดสารพิษทั้งหมด เพราะเริ่มห่วงสุขภาพประชาชนซึ่งเป็นโรคมะเร็ง ความดัน เบาหวานมากขึ้นเรื่อยๆ จากการกินสารพิษสะสม เลยอยากทำให้อาหารปลอดภัย ตอนนั้นเคยคิดกันขนาดจะให้นครฯ เป็นครัวโลก จึงเกิดการรณรงค์กันยกใหญ่ โดยให้อำเภอพระพรหมที่**ท่านอาทิตย์ จุดพุ่ม** เป็นนายอำเภออยู่นำร่อง ก็เกิดการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาในแต่ละหมู่บ้าน ของผมชื่อกลุ่มหัวใจแผ่นดิน เริ่มจากไม่มีความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์เลย นายอำเภอ ผู้ว่าฯ ก็พาไปศึกษาดูงาน เรียกว่าศูนย์เรียนรู้ในโครงการพระราชดำริของในหลวงผมไปมาหมดทุกภาคแล้ว ทั้งที่ห้วยห้องไคร้ ห้วยทราย เขาหินซ้อน อ่าวคุ้งกระเบน พิกุลทอง ภูพาน สกลนคร ก็เพิ่งไปมาเมื่อปีที่แล้ว”

หลังจากมีจิตตั้งมั่นที่จะทำการเกษตรแบบปลอดภัย ลุงช่วงจึงเริ่มทำนาปลูกข้าว ปลูกผัก สมุนไพร ขุดบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด ไก่ วัว ในบริเวณบ้านพื้นที่ 1 ไร่ และทำนานอกบ้านอีก 9 ไร่ในปี 2548 โดยเดินตามแนวพระราชดำริอย่างแน่วแน่มาตลอด แต่ช่วงแรกยังทำได้แค่เกษตรปลอดสารพิษ เพราะการทำเกษตรอินทรีย์ต้องมีการเตรียมความพร้อมมากมายทั้งในเรื่องดิน น้ำ ฯลฯ ซึ่งแต่ละเรื่องต้องใช้เวลาฟื้นฟูยาวนาน

“ผมทำการเกษตรแบบผสมผสานมาตั้งแต่แรก ทั้งทำนา ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว แต่ยังเป็น GAP (Good Agricultural Practice) เพราะยังใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ แต่จะลดพวกสารพิษต่างๆ อย่างพวกยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลงหันมาใช้สมุนไพรไล่แมลงอย่างสะเดาแทน และคิดว่าปลูกกินเองก่อน พอไปศึกษาดูงานมากๆ เข้าก็เริ่มปรับสูตรเป็นปุ๋ยอินทรีย์กึ่งเคมี และค่อยๆ ลดเคมีลงไปเรื่อยๆ

“ตอนนั้นยังไม่มีความรู้มากพอ เพียงแต่คิดว่าพยายามจะทำทุกอย่างให้ปลอดภัยเท่าที่สามารถทำได้ และเพิ่งมาเป็นเกษตรอินทรีย์ 100 % เมื่อ 4 ปีที่ผ่านมา โดยได้รับความช่วยเหลือจากกรมพัฒนาที่ดินมาช่วยขุดสระน้ำ ทำกันชนที่นา และให้เมล็ดพันธุ์ข้าว พร้อมเงินไร่ละ 4,000 บาท พอเป็นนาอินทรีย์แล้วทางการจะมาตรวจคุณภาพดินในนาทุกปีว่ามีสิ่งแปลกปลอมมั้ย ตรวจแหล่งน้ำที่นำมาใช้ว่ามีโลหะหนัก มีสารพิษเจือปนหรือเปล่า เพราะลักษณะเกษตรอินทรีย์คือ ต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากดินปลอดสารพิษทุกชนิด เมื่อดินดีแล้ว พันธุ์ต้องดีด้วย ไม่ว่าจะเป็นเมล็ด ตา หรือกิ่งพันธุ์ และน้ำก็ต้องปลอดสารพิษ จะเอาจากลำห้วยลำคลองจากคอกหมู คอกสัตว์มาใช้ไม่ได้ และการบริหารจัดการต้องดี ผมเลยขุดสระน้ำไว้ในที่ทุกแปลงเลย อย่างที่ 3 ไร่ ข้างนอกมี 1 บ่อ ในบ้านมี 3 บ่อ รวมถึงบ่อที่ได้รางวัลขนาด 1 ไร่ สามารถใช้งานในนี้ได้ทั้งหมดเพราะมีน้ำผุดจากใต้ดินตลอด ส่วนน้ำกินใช้น้ำบาดาลในบ่อลึก 20 เมตร”

“ **ทุกวันนี้ชีวิตผมดีขึ้นมาก เพราะไม่ว่าบ้านเมืองจะเจอวิกฤติอะไร โควิดจะมากี่ครั้งไม่เดือดร้อนเลย เพราะผมมีข้าว ปลา ไข่ไก่ ผัก ผลไม้ กินพร้อมทุกอย่าง** ”

ก่อนหน้านี้แม้พื้นที่ในอำเภอพระพรหมจะไม่ค่อยได้รับผลกระทบจากปัญหาสี่น้ำสามรสมากนัก แต่ลุงช่วงก็ต้องประสบปัญหาดินเปรี้ยวในพื้นที่ตนเองเช่นกัน เนื่องจากการทำนา ปลูกผักสมัยก่อน คือการปลูกซ้ำๆ ไปเรื่อยๆ โดยไม่มีการบำรุง ทำให้ดินเสีย เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ จนกระทั่งได้ไปเรียนรู้ศาสตร์พระราชาจากการไปดูโครงการพระราชดำริฯ ในพื้นที่ต่างๆ จึงทำให้ลุงช่วงมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น

“...คนโบราณทำกันไปตามมีตามเกิดโดยไม่รู้ว่าพืชแต่ละชนิดปลูกซ้ำกันไม่ได้ อย่างการทำนาพอตัดข้าวแล้วจะทำนาต่อเลยไม่ได้ ต้องเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น เช่น ปลูกพืชสกุลถั่ว หรือข้าวโพด ก่อนกลับมาทำนาใหม่ ผมเพิ่งได้ความรู้จากการไปดูงานโครงการพระราชดำริของในหลวงที่ห้วยทราย ซึ่งเมื่อก่อนเป็นเขาหัวโล้น เพราะชาวบ้านปลูกแต่สัปปะรด กับมันสำปะหลัง แต่ในหลวงสามารถพัฒนาให้เป็นที่ดินอุดมสมบูรณ์ได้

“เพราะฉะนั้นหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ผมจะหว่านปอเทืองเพื่อปรับปรุง บำรุงดิน และจะซื้อถั่วเขียวมาหว่าน เพื่อจะได้เมล็ดพันธุ์และได้ซากต้นถั่วเขียวมาเป็นปุ๋ย พอถึงฤดูกาลก็ปลูกข้าวใหม่ ที่แปลงนาใกล้ๆ บ้านผมทำแบบนี้ 3 รอบ คือ ตัดข้าวแล้วปลูกถั่วเขียว หรือถั่วลิสงต่อประมาณอย่างละ 3 เดือน เก็บถั่วเสร็จไถกลบ แล้วปลูกข้าวโพดฝักอ่อนอายุสั้นต่อ 50 กว่าวัน หลังจากนั้นค่อยกลับมาทำนาอีกทีเพราะถึงฤดูกาลพอดี ผมจะทำแค่นาปี เพื่อให้ดินได้พักฟื้น ถ้าทำนาสองครั้งในหนึ่งปีจะไม่ตอบสนองกับปุ๋ยอินทรีย์เลย ต้องใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียว...”

เมื่อได้เรียนรู้ศาสตร์พระราชา และได้ลงมือลงแรง ทำนา ปลูกต้นไม้ พืชผักมาตลอดหลายปี จนสะสมประสบการณ์จากการทำงานมากขึ้น ลุงช่วง ผู้มุ่งมั่นตั้งใจเดินตามรอยเท้าพ่อแบบเต็มร้อยก็กลายเป็นปราชญ์ที่ช่วยให้ความรู้แก่ผู้คนมากมายหลายด้านทั้งเรื่องการทำเกษตร การดูแลดิน น้ำ ฯลฯ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ รวมถึงกปร.ให้เปิดบ้านเป็นศูนย์การเรียนรู้ อีกทั้งยังได้รับรางวัลจากการทำงานมากมาย อาทิ รางวัลศูนย์เรียนรู้แนวพระราชดำริ ประเภทชุมชน ปี 2552 รางวัลเกษตรกรดีเด่นไร่สวนผสม เขตสงขลา ปี 2553 รางวัลชนะเลิศเป็นผู้นำเกษตรกรดีเด่น ประเภทอินทรีย์ ปี 2556 รางวัลโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ปี 2556 ฯลฯ รวมถึงการเป็นหมอดินที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องปรับปรุงดินชนิดหาตัวจับยาก โดยเคยได้รับรางวัลเกษตรหมอดินอาสาดีเด่น เมื่อปี 2553 ด้วย

บ้านของลุงช่วงในทุกวันนี้จึงเป็นเสมือนซูเปอร์-มาร์เก็ตขนาดใหญ่ที่มีทุกอย่างพร้อมมูลแก่การยังชีพ ทั้งพืช ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ จากที่เคยคิดว่าจะทำไว้กินเองก่อน ก็มีเหลือขายจนกลายเป็นอาชีพได้ อีกทั้งยังได้อยู่ในบ้านที่โอบล้อมด้วยต้นไม้ พืชพันธุ์สีเขียว ตื่นขึ้นมาในๆ ทุกเช้าก่อนอรุณรุ่งลุงจะมีความสุขกับการได้สูดอากาศบริสุทธิ์ก่อนเดินไปปล่อยวัวออกจากคอก แวะให้อาหารปลาในกระชัง และไก่ในเล้า มีไก่ดำภูพานที่ได้รับพระราชทานมารวมอยู่ด้วย จากนั้นจะไปทำงานในทุ่งนา ตกเย็นกลับมาให้อาหารปลา และไก่อีกรอบ ถ้าช่วงไหนไม่ต้องทำนาก็จะง่วนอยู่กับการปลูกพืช ผัก สมุนไพรในสวน หมุนวนเป็นวิถีที่อิ่มเต็มด้วยความสุข ความพอใจกับชีวิตเรียบง่ายอันสงบงามท่ามกลางธรรมชาติที่ปลอดภัยจากสารเคมีทุกชนิด

“ธรรมชาติของที่นี่เป็นดินเปรี้ยว ถ้าขุดลงไปลึกประมาณ 1 เมตร จะพบดินเป็นสีแดงๆ เพราะมีความเป็นกรด คล้ายดินลูกรัง แต่ไม่ใช่ ผมก็ใช้โดโลไมท์ (ปูนขาว) ปรับดินให้เป็นกลาง ในพื้นที่นาก็เหมือนกัน ต้องเจาะดินลงไปสำรวจว่า ในดินมีธาตุอาหารเท่าไหร่ จะได้ใช้ปุ๋ยถูก อย่างตอนไปดูงานที่ห้วยทรายเห็นในหลวงใช้หญ้าแฝก ผมก็ไปสมัครเป็นหมอดินที่กรมพัฒนาที่ดิน แล้วขนหญ้าแฝกมาปลูกซึ่งรากจะช่วยระเบิดดิน พอหญ้าแฝกโตก็ตัดคลุมดินไว้ เพราะต้นที่ตายจะเป็นปุ๋ย แล้วเอาปุ๋ยหมักมาช่วยบ้าง และทางการให้โดโลไมท์มาปรับปรุงดิน 25 ตัน หลังจากลงหญ้าแฝกแล้วก็ใช้โดโลไมท์ทำหน้าที่ปรับดินให้เป็นกลาง คือปรับจากดินเปรี้ยวให้กลายเป็นดินจืด โดยใช้เวลาประมาณ 1-2 ปี พอดินดีแล้วก็เริ่มปลูกผัก ปลูกมะนาว ฯลฯ ซึ่งได้ผลดีมากๆ”

“ผมทำหลายอย่าง แต่อย่างละไม่มาก อย่างเลี้ยงปลาดุกก็จะเลี้ยงทีละกระชัง แล้วนำมาแปรรูปเป็นปลาดุกร้าซึ่งดีกว่าขายเป็นปลาสดเยอะ เพราะถ้าขายสดจะได้กิโลละ 60 บาท แต่ถ้าแปรรูปเป็นปลาดุกร้าจะได้กิโลละ 300 บาท ปลา 100 กิโล ถ้าเอามาแปรรูปน้ำหนักจะเหลือ 50 กิโล ก็ยังได้ราคามากกว่าขายสด รวมถึงข้าวอินทรีย์ซึ่งปลูกในพื้นที่ 10 ไร่จะได้ข้าวปีละ 5 เกวียน ส่วนใหญ่เป็นข้าวเล็บนกซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมืองของที่นี่ รวมถึงพืชผักต่างๆ ขายได้หมดทั้งที่ตลาดและช่องทางออนไลน์

"ทุกวันนี้ชีวิตผมดีขึ้นมาก เพราะไม่ว่าบ้านเมืองจะเจอวิกฤติอะไร โควิดจะมากี่ครั้งไม่เดือดร้อนเลย เพราะผมมีข้าว ปลา ไข่ไก่ ผัก ผลไม้กินพร้อมทุกอย่าง ต่างจากคนทำเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งถ้าพลาดคือพลาดเลย ขาดทุนย่อยยับ และอาจกลายเป็นหนี้สิน ต่างจากผม ซึ่งทำหลายๆอย่าง ถ้าอันนี้พลาดยังมีอันอื่นทดแทน ชีวิตก็อยู่ได้สบายดี"

อีกทั้งลุงช่วงยังไม่ค่อยได้พบอุปสรรคใดๆ เพราะมองว่าทุกปัญหาแก้ไขได้ อย่างเช่น ถ้าไม่มีน้ำก็ขุดสระ ดินไม่ดีก็ปรับปรุง พันธุ์ไม่ดีต้องหาพันธุ์ดีมาปลูก แม้แต่ถั่วฝักยาว มะเขือ ลุงก็เก็บไว้ทำพันธุ์เอง ไม่ต้องไปซื้อหาจากตลาด

"ที่จริงการทำอย่างนี้คือการอุดรูรั่ว สิ่งไหนทำเองได้โดยไม่ต้องซื้อก็ทำเอง อย่างเรามีปลา มี ไข่ มีผัก ไม่ต้องไปซื้อ นอกจากสิ่งของที่ทำเองไม่ได้ อย่างเกลือ กะปิ หอมกระเทียม ที่จำเป็นต้องซื้อ เราก็เอาของของเราไปขาย แล้วเอาเงินไปซื้อของเขา เหมือนเป็นการแลกเปลี่ยนกัน"

เหล่านี้คือวงจรชีวิต และการทำงานที่หมุนเวียนอยู่ในพื้นที่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช้างซ้าย ที่ลุงเตรียมจะวางมือให้ลูกชาย ซึ่งปัจจุบันทำหน้าที่ช่วยขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ ได้สานต่อเส้นทางที่พ่อซึ่งเดินตามรอยศาสตร์พระราชามาตลอดชีวิตได้ถากถางเอาไว้จนสำเร็จ ลงตัวแล้ว

ส่วนลุงช่วง สิงโหพล ก็จะไปทำหน้าที่วิทยากรคอยถ่ายทอดความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตามที่ตั้งใจไว้ว่า ชีวิตหลังจากเกษียณจะอุทิศให้กับชาวบ้าน เพื่อสืบสานปณิธานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นแบบอย่าง และเป็นที่พึ่งทางใจให้กับปราชญ์พื้นบ้านแห่งอำเภอพระพรหมคนนี้เสมอมาชั่วชีวิต

ทับทิมสยาม ก้าวย่างแห่งความสำเร็จ

หากใครได้ไปเยือนตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนังวันนี้ คงจะได้เห็นภาพสวนส้มโอเรียงรายตามสองฟากฝั่งถนน หากมองลึกเข้าไปจะเห็นผลกลมๆ สีเขียวห้อยย้อยตามกิ่งก้าน ยังมิพักต้องพูดถึงรสชาติหวาน หอม และสีสันของเนื้อแดงราวทับทิมเม็ดงาม ซึ่งได้กลายเป็นของดีเมืองปากพนัง ที่ใครๆ ต่างก็หลงใหลในรสชาติ จนร่ำลือกันว่า ถ้าจะกินส้มโอ **"ทับทิมสยาม"** อร่อยที่สุดต้องของปากพนังเท่านั้น

"ส้มโอที่นี่อร่อย เพราะดินดี ถ้าสังเกตจะเห็นว่าในพื้นดินมีเปลือกหอยอยู่ ทำให้มีแคลเซียมสูง และต้องบอกว่าถ้าพระองค์ท่านไม่มาทำโครงการพระราชดำริ ส้มโอก็ตายเพราะทนน้ำท่วมนานๆ ไม่ไหว เนื่องจากลักษณะพื้นที่ตรงนี้เป็นแอ่งกระทะ จึงทำคลองไส้ไก่เพื่อแก้ปัญหา น้ำเลยไม่ท่วมขังเหมือนเมื่อก่อน"

อัมพร สวัสดิ์สุข เจ้าของไร่สวัสดิ์สุขผู้เปิดโลกส้มโอทับทิมสยามจนมีชื่อเสียงไกลไปถึงต่างประเทศ พูดถึงเคล็ดลับที่ทำให้ผลไม้ขึ้นชื่อของปากพนังอร่อยกว่าที่อื่นด้วยสีหน้าภาคภูมิใจ

หากย้อนไปในกาลก่อนเธอไม่เคยคิดเลยว่าชีวิตจะมีวันนี้ได้ เพราะตั้งแต่เกิดและเติบโตในเมืองปากพนังต้องพบแต่ความลำบาก ครอบครัวทำนามาแต่รุ่นปู่ย่าตายาย พอถึงรุ่นพ่อแม่กลับทำนาไม่ได้ผล มีแต่แย่ลงๆ จนฐานะที่เคยดีเริ่มเปลี่ยนแปลงไป

“การทำนาข้าวแบบคนปากพนังสมัยก่อนคืออาศัยน้ำฝนอย่างเดียว พ่อแม่ และคนบริเวณนี้มีอาชีพทำนาทั้งหมด พอทำๆ ไปก็ขาดทุนเพราะเจอทั้งฝนแล้งน้ำเสีย เมื่อก่อนเรียกได้ว่าปากพนังเป็นเมืองยากจนที่สุดของประเทศไทยเลย”

เด็กหญิงอัมพรในเวลานั้น คิดมาตลอดว่าโตขึ้นจะไม่เป็นชาวนาเด็ดขาด แต่กลับต้องการพัฒนาชุมชน เพราะอยากเห็นบ้านเกิดมีสภาพดีกว่าที่เป็นอยู่ หลังเรียนจบ ปวช. จึงทำงาน อบต. อยู่หลายปี ขณะกำลังคิดหาทางใหม่ให้ชีวิต ก็มีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริเข้ามาในพื้นที่ มีการส่งเสริมให้ทำไร่นาสวนผสม จึงสนใจ เพราะถึงแม้ไม่คิดจะทำนาตามรอยพ่อแม่อีกแล้ว แต่ยังมีที่ทางนับสิบไร่ให้ทดลองทำตามแนวทางที่ราชการส่งเสริมเหมือนชาวบ้านคนอื่นๆ

"ตอนปี 2539 มีโครงการของในหลวงรัชกาลที่ 9 ผ่านมาทางกรมส่งเสริมการเกษตร ให้ทดลองทำไร่นาสวนผสมคนละ 3 ไร่ ดิฉันยังทำงาน อบต. อยู่ เลยรับมาให้สมาชิกทำ บางคนบอกว่าไม่อยากทำ แต่ดิฉันบอกให้ทดลองทำ ซึ่งดิฉันก็ทำ 3 ไร่ เหมือนกัน ทางโครงการฯ บอกให้ปลูกไม้ผลโดยให้พันธุ์ส้มโอทองดีรสชาติดีมากมาปลูกไร่ละ 35 ต้น แต่ต้องรอ 3 ปีกว่าจะออกผล และให้ปลูกผักหลายชนิดควบคู่ไปด้วย ทั้งคะน้า ฉายซิ้ม* ซึ่งแค่เดือนกว่าๆ ก็ตัดขายได้ ขนาดฝนตกฟ้าร้องยังไปเก็บผักขาย เพราะกลัวน้ำท่วมผักจะเสีย แล้วเอาเงินตรงนี้มาเลี้ยงไม้ยืนต้นต่อไป

*ฉายซิ้ม หมายถึง ผักกวางตุ้ง

“

ดิฉันรู้สึกตื้นตัน และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณจริงๆ เพราะพระองค์ท่านทรงคิดมาตลอดว่าจะทำอย่างไรให้คนปากพนังอยู่ได้ ตอนแรกที่จะทำโครงการฯ มีคนไม่เข้าใจ ต่อต้านเหมือนกัน พอมาถึงวันนี้ทุกคนยอมรับหมด โดยเฉพาะเรื่องการบริหารจัดการน้ำที่พระองค์ท่านทรงทำไว้ให้ทุกอย่าง

”

~ • อัมพร สวัสดิ์สุข • ~

เจ้าของสวนส้มโอ
อำเภอปากพนัง

“พอปี 2540 มีโครงการฯ ต่อ ทีนี้ทำเต็มพื้นที่เลย เพราะหลังจากมีประตูอุทกฯ น้ำไม่ท่วมขังเป็นเดือนเหมือนเมื่อก่อน อย่างเก่งไม่เกิน 10 วัน ซึ่งไม่มีผลเสียกับส้มโอ จึงปลูกได้ผลดี ยิ่งหลังจากโครงการฯ แล้วเสร็จคนปากพนังอยู่ดี กินดีขึ้น ทางศูนย์อำนวยการฯ ก็เข้ามาคอยดูแลพวกเราเป็นประจำ อย่างเวลาฝนตกทางหน่วยราชการจะเอาเครื่องมาสูบน้ำออก เอารถมาทำคันป้องกันน้ำท่วมให้ เพราะเราทำการเกษตร ชาวบ้านจึงมีรายได้ดีขึ้นมาก อีกทั้งยังมีกรมวิชาการการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน และอีกหลายหน่วยงานคอยเข้ามาดูแลให้คำปรึกษา แนะนำ และดิฉันเป็นคนน้ำไม่เต็มแก้ว ทางการแนะนำอะไร ทดลองทำมาตลอด

“ถ้าจะว่ากันจริงๆ เกษตรกรไม่ได้เก่งเอง แต่เก่งได้ด้วยภาคีพี่เลี้ยง ถ้าเราไม่เปิดใจรับหน่วยงานที่มาช่วย ความสำเร็จจะไม่เกิดขึ้นเลย เราต้องฟัง เพราะเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐเป็นฝ่ายทฤษฎี ส่วนเรามีหน้าที่ปฏิบัติ ถ้าร่วมมือก็ไปกันได้ อย่างถ้าลงต้นไม้แล้วไม่ได้ผลก็ปรึกษากรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร เขาจะเอาดินไปวิเคราะห์ว่าต้นไม้ขาดสารอาหารตัวไหน เราก็เติมเข้าไป อย่างถ้าซื้อปุ๋ยมาใส่ แต่ต้นไม้ไม่เปิดรับก็ไม่ได้ผล ซึ่งถ้ารู้จะได้ไม่ต้องไปซื้อให้เสียเงิน เสียเวลา”

เมื่อเริ่มพัฒนาที่ดินเดิมเป็นไร่นาสวนผสมแล้ว เธอก็เริ่มเป็นเกษตรกรเต็มตัว เห็นต้นไม้พันธุ์ดีจะลองนำมาปลูก เหมือนกับที่ไปเห็นส้มโอผิวเขียวสวยเหมือนกำมะหยี่จากปัตตานี ยืนต้นออกลูกอยู่หลังร้านน้ำชาในชุมชนมุสลิม อำเภอแสงวิมาน ลองชิมแล้วติดใจเลยสั่งต้นพันธุ์มาลองปลูก 25 ต้น แล้วขยายพันธุ์ต่อเองจนพัฒนามาเป็นไร่สวัสดิ์สุข ปลูกส้มโอทับทิมสยามอย่างเป็นล่ำเป็นสันบนพื้นที่มากกว่า 50 ไร่ในวันนี้

“ตอนปลูกแรกๆ โครงการฯ ยังไม่เสร็จ ส้มโอโดนน้ำท่วมตายหมด แต่ดิฉันไม่ท้อ เอาพันธุ์มาปลูกใหม่ เพราะเมื่อประตูอุทกฯ สร้างเสร็จ น้ำไม่ท่วมขังนานเป็นเดือนอีกแล้ว แถมยังมีน้ำจืดพอเพียง ส้มโอก็รอด แรกๆ ขายลูกละ 80 บาท แต่ทีหลังราคาดีขึ้นมาก เพราะหน่วยงานการท่องเที่ยวพาไปออกบูธที่เซ็นทรัลพระราม 9 และขายลูกละ 150 บาท พอมีใครมาชิมก็ซื้อกลับไปทุกคน

“ต่อมาครั้งที่สองไปขายที่ศูนย์สิริกิติ์ขึ้นเป็นลูกละ 300 บาท ไปขายคนเดียว แล้วส้มโอก็หนักกว่าจะขนขึ้นรถทัวร์มาได้ พอถึงต้องจ้างเด็กช่วยขน พอตั้งบูธเสร็จ ประธานเปิดงานได้ชิม สั่งให้ลูกน้องมาซื้อหมด จนต้องให้ทางบ้านส่งขึ้นรถไฟมาใหม่ ยังไม่พอขายอีก หลังจากนั้นได้ OTOP ทีนี้ขายลูกละ 500 บาทเลย

“ดิฉันมักบอกสมาชิกเสมอว่า มาตรฐานสากลสำคัญที่สุดสำหรับการทำผลผลิต และนี่คือเหตุผลที่ทำให้ส้มโอทับทิมสยามของเราขายดี เวลาไปกรุงเทพฯ จะขายได้วันละไม่ต่ำกว่า 40,000-50,000 บาท เคยมีครั้งหนึ่งกรมการพัฒนาชุมชนชวนไปขายที่เมืองกวางโจว ประเทศจีน ดิฉันตัดสินใจไปและคิดว่าถ้าขายไม่ได้จะไม่ขนกลับ ตั้งราคาไว้ที่ 188 หยวน* เพราะคนจีนชอบเลข 8 ก็ได้ยินคนที่นั่นพูดว่า เรื่องอะไรจะต้องกิน ส้มโอที่จีน 35 หยวนเอง แต่ยังมีคนซื้อ เพราะเคยมากินที่ไทย สุดท้ายขายหมด ถ้าเป็นคนจีนที่เป็นชาวบ้านหน่อยจะไม่ซื้อกิน บอกว่าแพง ดิฉันจึงตอบว่า ที่ต้องแพงเพราะส้มโอทับทิมสยามมีที่ปากพนังแห่งเดียวในประเทศไทย และของดีมีคุณภาพต้องแพงเป็นธรรมดา”

เธอเล่าเส้นทางการก่อเกิดส้มโอสายพันธุ์ใหม่ที่ฟูมฟักมากับมือด้วยเสียงดังฟังชัด มีเสียงหัวเราะแทรกเป็นระยะกับวิธีทำการตลาดแบบถึงลูกถึงคนของตนเอง

*1 หยวนจีน = 5 บาท

ทุกวันนี้จึงมีไร่ส้มโอทับทิมสยามเกิดขึ้นมากมายในอำเภอปากพนัง ซึ่งผู้บุกเบิกเส้นทางนี้บอกเองว่า ส้มโอทับทิมสยามที่ปากพนังดีหมด แต่จะอร่อยที่สุด ต้องขึ้นอยู่กับการตัดจากต้นในเวลาที่เหมาะสม เมื่อเริ่มมีชื่อเสียง ยิ่งต้องควบคุมคุณภาพ เพราะจะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อถึงที่ไร่ บางคนยอมขายทั้งๆ ที่ยังไม่ถึงกำหนดเก็บลูก แต่ไม่ใช่ที่ไร่ของเธอ ซึ่งแม้จะให้ราคาดีแค่ไหน ถ้าส้มโอไม่ถึงกำหนดตัด ก็จะไม่ปล่อยออกจากไร่เด็ดขาด

“เคยมีพ่อค้ามาให้ราคาที่ไร่ลูกละ 310 บาท แต่ดิฉันไม่ขายเพราะส้มโอยังไม่ถึงกำหนด แต่พอเริ่มตัดได้ในอีกเดือนถัดมา กลับขายได้แค่ลูกละ 250 บาท ดิฉันก็ยอม เพราะอยากได้คุณภาพ และชื่อเสียงมากกว่าเงิน บางคนบอกว่าที่ทำอย่างนี้ได้เพราะมีทุน ซึ่งไม่จริงเลย เพราะเริ่มต้นมาจากไม่มีทุนเหมือนกัน แต่เพราะดิฉันต้องซื่อสัตย์กับอาชีพตัวเอง ไม่อย่างนั้นคงอยู่ไม่ได้จนถึงวันนี้

“ตอนนี้ที่ปากพนังมีส้มโอทับทิมสยามทุกหมู่บ้าน รวมทั้งในจังหวัดนครฯ แต่ที่เรายังขายได้ราคาดี เพราะให้ความสำคัญกับเรื่องการรักษาคุณภาพ”

กว่าส้มโอทับทิมสยามจะกลายเป็นเพชรเม็ดเอกของปากพนังในทุกวันนี้ จะว่าไปก็ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่เพราะได้ผู้หญิงแกร่งเลือดชาวปากพนังแท้ๆ ที่เปิดรับคำแนะนำจากทุกๆ หน่วยงาน พร้อมลองผิด ลองถูก หมั่นศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพยายามขยายฐานการตลาดในทุกช่องทาง ทั้งแบบออฟไลน์ และออนไลน์อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ชีวิตเธอเดินทางมาถึงวันที่ไร่สวัสดิ์สุขได้กลายเป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้คนได้เข้ามาดูงานและเรียนรู้เรื่องการทำสวนส้มโอที่เธอภาคภูมิใจ แบบไม่คิดว่าชีวิตจะเดินทางมาถึงวันนี้ได้ และแน่นอนว่าบุคคลสำคัญที่ทำให้เธอเหมือนได้พบแสงสว่างปลายอุโมงค์คือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ผู้เป็นที่รักยิ่งของคนบนผืนแผ่นดินนี้

"ดิฉันรู้สึกตื้นตัน และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณจริงๆ เพราะพระองค์ท่านทรงคิดมาตลอดว่าจะทำอย่างไรให้คนปากพนังอยู่ได้ ตอนแรกที่จะทำโครงการฯ มีคนไม่เข้าใจ ต่อต้านเหมือนกัน พอมาถึงวันนี้ทุกคนยอมรับหมด โดยเฉพาะเรื่องการบริหารจัดการน้ำที่ทรงทำไว้ให้ทุกอย่าง ทั้งทำคลองไส้ไก่ไว้ดึงน้ำ ส่งน้ำ เวลาน้ำแห้งก็มีคลองส่งน้ำเข้ามาโดยศูนย์อำนวยการฯ ไปตั้งเครื่องไว้ที่คลองสุขุม รับน้ำจากคลองฆ้องที่เชียรใหญ่ แล้วดึงน้ำเข้าคลองซอยมา จนตอนนี้ที่นี่ไม่เคยขาดน้ำ ส่วนเวลาน้ำท่วมก็แห้งเร็ว ไม่เป็นปัญหา เพราะพอน้ำมา ทางการก็ชักน้ำออกไปทางคลองไส้ไก่ลงทะเลหมด ความจริงน้ำท่วมเป็นเรื่องปกติของปากพนัง เพราะเราอยู่ปลายน้ำเต็มๆ ซึ่งก่อนจะมีโครงการฯ น้ำท่วมขังเป็นเดือนๆ แต่ตอนนี้ท่วมแป๊บเดียวไปหมดแล้ว"

...ถ้าไม่มีพระองค์
ดิฉันและคนปากพนัง
ไม่มีวันนี้แน่นอน...

แน่นอนว่าสิ่งที่อัมพร สุขสวัสดิ์ ผู้ปลูกปั้นส้มโอทับทิมสยามมานานหลายทศวรรษจะไม่มีวันลืมเลยคือ ... ถ้าไม่มีในหลวง คนปากพนังจะไม่มีวันนี้ ... วันที่ทุกคนได้อยู่เย็นเป็นสุขในสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าเดิม จนไม่อยากจากบ้านเกิดไปอยู่ที่อื่นอีกต่อไป

คนลุ่มน้ำ กับการสืบสานภูมิปัญญา

ภาพปลากระบอกนับร้อยตัววางตากแดดเรียงรายในโรงเรือนโล่งโปร่ง มีมุ้งลวดปิดมิดชิดในพื้นที่บ้านหลังหนึ่ง ณ ตำบลบางวัง อำเภอปากพนัง คือขั้นตอนสำคัญ**ในการทำผลิตภัณฑ์ซึ่งกำลังมีชื่อเสียงโด่งดังในจังหวัดนครศรีธรรมราช** ขนาดที่ว่าถ้าใครมาถึงถิ่นเมืองคอนแล้วไม่ได้ชิมปลากระบอกร้าถือว่ายังมาไม่ถึงเลยทีเดียว

สมพงศ์ เจษฎารมย์ ชายหนุ่มร่างสันทัด วัยปลายสามสิบที่เกิดและเติบโตในลุ่มน้ำปากพนังคือคนรุ่นใหม่ที่กำลังสานต่ออาชีพดั้งเดิม ซึ่งเป็นเสมือนภูมิปัญญาในท้องถิ่นชายทะเลอยู่อย่างขะมักเขม้น เพราะอยากต่อยอด และพัฒนาปลากระบอกร้าที่พ่อแม่ทำเป็นอาชีพ เลี้ยงดูเขาจนเรียนจบปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และยังคงทำจนถึงวันนี้

แม้ช่วงแรกหนุ่มน้อยซึ่งเพิ่งเป็นบัณฑิตใหม่หมาดจะไม่อยากกลับบ้าน เพราะยังติดค่านิยมเดิมๆ ว่าต้องได้ทำงานตามสายเรียน แต่บังเอิญศึกษาจบในปีที่ฟองสบู่แตก เมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯ คล้ายเจอภาวะล่มสลาย อย่าว่าแต่คนเรียนจบใหม่ แม้แต่คนมีงานทำอยู่แล้ว ยังโดนให้ออกจากงานกันไม่น้อยในปี 2540 และสุดท้ายบ้านคือที่พักพิง เขาจึงกลับไปช่วยพ่อแม่ทำงานพลางๆ เพราะถ้าจะว่ากันจริงๆ ปลากระบอกร้าลุงไข่-ป้าออง ในเวลานั้นก็มีชื่อเสียงในปากพนังอยู่ไม่น้อย

> เวลาทำปลาจะต้องล้างน้ำหลายครั้ง จึงต้องมีบ่อบำบัดน้ำเสียเพื่อไม่ให้รบกวนที่ข้างๆ ซึ่งเป็นบ้านชาวบ้าน ผมให้ความสำคัญและลงทุนกับเรื่องนี้เยอะมาก เพราะอยู่ในชุมชน ถ้าปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลองก็จะเกิดผลกระทบกับตัวเราอีก

~ • สมพงศ์ เจษฎารมย์ • ~

คนทำปลากระบอกร้า
อำเภอปากพนัง

"เดิมพ่อแม่ผมมีอาชีพทำนา ทำน้ำผึ้งจาก* พอช่วงเว้นว่างจากการทำนาก็เอาพวกผักพื้นบ้าน น้ำผึ้งจากไปตั้งแผงขายในตลาด ขากลับเลยซื้อปลากระบอกสดมาขายที่หมู่บ้าน ถ้าเหลือจะแปรรูปเป็นปลากระบอกร้า ซึ่งเป็นวิธีถนอมอาหารที่คนปากพนังทำกันมานมนานแล้ว จนลูกค้าติดใจมาซื้อกันมาก พ่อแม่จึงหันมาทำปลากระบอกร้าขายอย่างเดียวเลย

"พอแม่ซื้อปลาจากตลาดกลับมาบ้าน ทุกคนต้องช่วยกันทำ รวมถึงผมตอนเด็กๆ สมัยเรียน ป.5-ป.6 กลับจากโรงเรียนต้องช่วยขอดเกล็ดปลา ตากปลา แรกๆ ทำไม่เป็น นั่งร้องไห้ไปทำปลาไป อยากเล่นก็อยาก แต่ต้องช่วยที่บ้านทำงานก่อนเลยได้ซึมซับมาตลอด

"แม้แต่ตอนไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ก็ยังต้องกลับมาช่วยที่บ้านทุกช่วงปิดเทอม กระทั่งเรียนจบ น้องสาวขึ้นไปเรียนบ้าง ลุงไข่-ป้าอองก็ยังนั่งทำปลากันสองคน เขาว่างงานอยู่จึงกลับมาช่วยโดยไม่ได้คิดจะทำเป็นอาชีพ แต่พอทำไปเรื่อยๆ แม่เริ่มตั้งเงินเดือนให้เดือนละเกือบหมื่นบาทพร้อมกับค่อยๆ เพิ่มงานจากขอดเกล็ดปลา ตากปลา มาเป็นหมักปลา เก็บปลา ฯลฯ ทำให้พ่อแม่ไม่เหนื่อยมากแถมยังมีรายได้เพิ่ม เพราะทำสินค้าขายส่งพ่อค้าแม่ค้าได้มากขึ้น

*น้ำผึ้งจาก หมายถึง น้ำตาลจาก

“ผมกลับมาอยู่บ้าน ช่วยพ่อแม่ได้สองสามปีก็แต่งงานและแฟนทำงานขายของอยู่กรุงเทพฯ เลยบอกแฟนว่ากลับมาขายของที่บ้านดีกว่า เพราะเริ่มเห็นช่องทางแล้วว่า ขนาดผมมาช่วยคนเดียวยังได้ขนาดนี้ ถ้าให้แฟนมาช่วยอีกแรงน่าจะได้เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับพอมีความรู้ใช้เทคโนโลยีเป็น น่าจะเพิ่มมูลค่าปลากระบอกร้าของเราได้อีก ผมจึงเริ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเคยทำง่ายๆ แค่ห่อกระดาษหนังสือพิมพ์ใส่ถุงขาย แต่ตอนหลังมีประมงจังหวัดมาเห็นในตลาด แนะนำว่าควรห่อกระดาษขาวจะดูสะอาดขึ้น และให้ใส่ผิวมะกรูดเพื่อดับกลิ่นแล้วซีลใส่ถุงซิปสีขาว อีกทั้งยังแนะนำให้รวมตัวกันตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อจะได้รับการช่วยเหลือเรื่องการผลิตสินค้าในด้านต่างๆ ด้วย”

เมื่อได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้ชายหนุ่มมีแรงบันดาลใจในการพัฒนาอาชีพดั้งเดิมมากขึ้น เขาเริ่มพัฒนาโรงเรือนให้ได้มาตรฐานเพื่อรักษาคุณภาพ และความสะอาดที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค จากเคยตากปลากลางลานโล่งตามแบบพ่อแม่ก็พยายามเก็บหอมรอมริบสร้างโรงเรือนตากปลาใกล้บ้าน บุมุ้งลวดกันแมลงอย่างดี ที่สำคัญคือ มีบ่อบำบัดน้ำเสีย เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดกับคนรอบข้างและชุมชนตนเอง

“เวลาทำปลาจะต้องล้างน้ำหลายครั้ง จึงต้องมีบ่อบำบัดน้ำเสียเพื่อไม่ให้รบกวนที่ข้างๆ ซึ่งเป็นบ้านชาวบ้าน ผมให้ความสำคัญ และลงทุนกับเรื่องนี้เยอะมาก เพราะอยู่ในชุมชน ถ้าปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลองก็จะเกิดผลกระทบกับตัวเราอีก เลยพยายามทำให้เบ็ดเสร็จตั้งแต่ต้น ไม่มีน้ำเสีย ไม่มีกลิ่น จะได้ไม่มีปัญหากับชุมชน และเราก็สบายใจ สามารถพูดได้เต็มปากว่าทำงานโดยไม่รบกวนชาวบ้าน เราก็อยู่กับชุมชนได้

“แล้วผมยังสร้างห้องเก็บปลาโดยค่อยๆ ทยอยซื้อตู้แช่ไปเรื่อยๆ ถ้าเป็นเมื่อก่อนทำเสร็จต้องรีบส่งให้หมดวันต่อวัน พอช่วงไม่มีปลาก็ไม่มีของขาย เลยต้องซื้อตู้แช่ที่จะช่วยให้เก็บปลาได้นานๆ ตอนแรกยังไม่มีประสบการณ์ ไปซื้อตู้แช่ธรรมดา เก็บได้แค่ครึ่งเดือน เพราะความเย็นไม่พอ ก็เสียเปล่า เลยต้องไปหาตู้แบบแช่ได้เป็นปีอย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ทำให้สามารถสต๊อคปลา และทยอยขายได้ทั้งปี ในขณะเมื่อก่อนขายได้แค่ปีละไม่กี่เดือน เพราะพอช่วงมรสุม ไม่มีปลา จะไม่มีของขายสองสามเดือนเลย ต่างจากตอนนี้ ซึ่งพอมีห้องเก็บปลา มีตู้แช่ ทำให้มีปลาขายตลอดทั้งปี

“ผมลองผิดไปเยอะแล้ว ถึงค่อยลองถูก”

ชายหนุ่มเล่าพลางหัวเราะ ขณะพาไปดูห้องเก็บปลาซึ่งมีตู้แช่สูงประมาณเมตรครึ่งตั้งเรียงรายเกือบสิบตู้ และแต่ละตู้จะมีปลั๊กเฉพาะตัว เพื่อช่วยประหยัดไฟในกรณีที่ใช้ปลาหมดจากตู้แช่ไปแล้ว

เมื่อแก้ปัญหาการยืดอายุวัตถุดิบได้ ก็ส่งผลให้ชายหนุ่มสามารถรับซื้อปลากระบอกจากชาวประมงพื้นบ้านได้คราวละมากๆ ไม่เพียงสร้างรายได้ให้กับคนหากินกับทะเล แต่ตัวเขาเองก็มีความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น จากไม่ค่อยกล้าขายในตลาดออนไลน์ เพราะคิดว่ายังทำปลาได้ไม่เยอะ กลัวสินค้าไม่พอขาย และอยากพัฒนาคุณภาพด้วย แต่เมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิธีการ ตอนนี้ทำให้สามารถเปิดขายทางออนไลน์ได้บ้างแล้ว แม้จะยังไม่สามารถรับออร์เดอร์ครั้งละมากๆ เพราะปลาที่ซื้อจากชาวประมงมีหลายขนาด ตั้งแต่กิโลละ 400-1,000 บาท ถ้าลูกค้าสั่งมากกว่านี้คงจัดการลำบาก เขาจึงเน้นการขายตามกำลังคือผลิตไม่เยอะ แต่มีคุณภาพ และได้ราคาสูง

“ตอนนี้เราให้ความสำคัญกับเรื่องคุณภาพมากที่สุด อะไรที่ยังเป็นปัญหาทางมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ก็ร่วมกันหาวิธีแก้ไข เพราะการทำงานของเรามีข้อจำกัดเยอะ และต้องพึ่งพิงธรรมชาติสูง อย่างเช่น การทำปลาต้องผ่านขั้นตอนการตากแดด พอถึงฤดูฝนจะทำไม่ได้ เคยใช้วิธีอบก็ยังสู้แดดไม่ได้ เพราะปลาแห้งเกินไป และน้ำหนักลดลงจนขาดทุน เคยลองใช้หลอดอินฟราเรดส่องก็ยังทำได้ในพื้นที่จำกัด ส่วนตู้อบราคาสูงมากยังทำไม่ได้อีก ต้องค่อยๆ หาทางต่อไป”

ในระหว่างเส้นทางการพัฒนาเขาไม่ได้ทำงานอย่างโดดเดี่ยว เพราะมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งเกษตรอำเภอ พาณิชย์จังหวัด รวมถึงศูนย์อำนวยการฯ ที่เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจ จึงเข้ามาช่วยในหลายๆ ด้าน ทั้งให้คำแนะนำ พาไปดูงานเรื่องการแปรรูป ฯลฯ รวมถึงมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ที่ช่วยสอนเรื่องการยืดอายุผลิตภัณฑ์ ออกแบบแพคเกจ ทำป้ายร้าน ให้การอบรมเกี่ยวกับการขายออนไลน์ และช่วยเรื่องการตลาด โดยพาไปออกบูธตามงานต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ ฯลฯ ช่วยเพิ่มมูลค่าปลากระบอกร้าได้มาก ตั้งแต่เขาเริ่มพัฒนางานอย่างจริงจังในปี 2556 โดยร่วมทำงานแบบวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปรรูปปลากระบอกร้าปากพนัง ทำให้หน่วยงานต่างๆ สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้เต็มที่

มาถึงวันนี้ปลากระบอกร้าปากพนัง ลุงไข่-ป้าออง ในกล่องกระดาษทันสมัยที่ได้รับการออกแบบ และสนับสนุนงบประมาณจากอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ก็ได้รับการพัฒนาจนได้มาตรฐานอย. มีความสด สะอาด อร่อย จนมีรางวัลการันตี และเป็นสินค้าโอทอปที่ขายดีจนคนไปปากพนังจะพลาดไม่ได้ รวมถึงเส้นทางการทำงานในบ้านเกิดของชายหนุ่มซึ่งเริ่มพบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ เพราะเคยได้รางวัลสูงสุดจากการประกวดในงาน OTOP ถึงสองปีซ้อน

"ส่วนเรื่องวัตถุดิบก็ดีขึ้นมาก เพราะเมื่อมีตู้แช่คุณภาพดี ทำให้สามารถรับซื้อปลาจากชาวประมงพื้นบ้านได้ตลอด ซึ่งปกติเขามีรายได้ไม่เยอะอยู่แล้ว บางคนหาเช้ากินค่ำ เราเลยประกันราคาให้ เพราะอยากช่วยเหลือคนในชุมชนก่อนจะไปซื้อปลาจากข้างนอก กลุ่มของผมรับซื้อปลาจากชาวประมง 6-7 คน ถ้าไม่พอค่อยไปหาจากตลาดซึ่งราคาจะสูงมาก เลยต้องมีตู้แช่เยอะๆ เพื่อจะคงราคาได้ทั้งปี"

ก่อนหน้านี้ปลากระบอกร้าของเขาเคยมีช่องทางการขายหลักอยู่ที่ตลาดร้อยปี กับตลาดสดบางวัง และผ่านช่องทางออนไลน์ประมาณ 10-20% แต่หลังเจอวิกฤติโควิด คนไม่ออกจากบ้านมาจับจ่ายใช้สอย นักท่องเที่ยวไม่เดินตลาด เขาจึงหันมาเพิ่มยอดขายทางตลาดออนไลน์มากขึ้น ประมาณ 60-70% โดยจะขายได้เฉลี่ยประมาณ 5-7 กิโลต่อวัน แต่ถ้าเป็นช่วงขายดีอย่างเดือนมกราคม เดือนเมษายน และเทศกาลเดือนสิบ ปลายๆ เดือนกันยายน ซึ่งมีคนมาเที่ยวปากพนังเยอะจะได้มากกว่านั้น

"ผมมองว่าการที่เราสามารถทำให้สินค้าพื้นบ้านธรรมดาๆ ไปสู่การเป็นสินค้าระดับ 5 ดาว จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศได้ เวลาไปออกบูธในตัวเมือง ผู้ว่าฯ จะเข้ามาดู และสั่งซื้อ ถือเป็นความสำเร็จระดับหนึ่ง แต่ผมยังอยากพัฒนาต่อยอดให้ปลากระบอกร้าเก็บได้ยาวนานกว่าที่เป็นอยู่ เพราะตอนนี้ถ้าในอุณหภูมิปกติจะเก็บได้แค่ 3-4 วัน ทำให้มีปัญหาเวลาทำการตลาดไกลๆ เพราะส่งแบบธรรมดาไม่ได้ ของจะเสีย เลยกำลังหาหน่วยงานให้ช่วยเรื่องการยืดอายุ เพื่อให้อยู่ในอุณหภูมิปกติได้สัก 15 วัน ส่วนการแช่ตู้เย็นไม่ค่อยมีปัญหา เพราะสามารถอยู่ในช่องฟรีซได้เป็นปีอยู่แล้ว"

จะว่าไปการที่ชายหนุ่มมีความฝันอยากพาผลิตภัณฑ์จากบ้านเกิดให้เดินทางไปได้ไกลๆ คงไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะเขามั่นใจในคุณภาพปลากระบอกของปากพนังว่าอร่อยกว่าที่อื่น เนื่องจากเป็นปลาเกิดและเติบโตในอ่าวปากพนังที่อุดมสมบูรณ์ ได้กินแพลงตอน ตะไคร่ และน้ำในแม่น้ำซึ่งไหลจากเทือกเขาหลวงที่พัดพาตะกอน แร่ธาตุต่างๆ มากองไว้ที่ปากอ่าวจนทำให้เกิดอาหารชั้นดี อีกทั้งปลายังได้อยู่ในพื้นที่สามน้ำ คืออยู่ในน้ำเค็มและน้ำจืดมาเจอกันเป็นน้ำกร่อย ทำให้ปลากระบอกของที่นี่อร่อยกว่าที่อื่น

“พอเอามาร้ายิ่งขึ้นชื่อเลย ผิดกับฝั่งอันดามัน ปลากระบอกกินทราย เนื้อจึงแข็งกระด้าง ไม่มีความมัน รสชาติจืด และราคาถูก ผมเคยซื้อมาทำร้าแล้วไม่อร่อย ปลากระบอกในอ่าวปากพนังเลยมีราคาแพงที่สุด”

ทุกวันนี้ ชายหนุ่มจึงมีความสุขที่ได้สานต่ออาชีพทำปลากระบอกร้าต่อจากพ่อแม่ โดยเลือกทำสินค้าให้มีคุณภาพ เน้นการขายแบบพอเพียง และพยายามใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และคนรอบข้างเท่าที่จะเป็นไปได้ แน่นอนว่าเขามีแบบอย่างให้เดินตามในทุกย่างก้าวของชีวิต

“ผมดูทีวี ได้เห็นในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จฯ ไปที่โน่นที่นี่ เพื่อพัฒนาบ้านเมืองมาตลอด จึงได้ศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และนำมาประยุกต์ใช้เท่าที่จะทำได้ เราไม่จำเป็นต้องทำนา ทำไร่อย่างเดียว แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการค้าขาย การทำปลาได้ทั้งในเรื่องการประหยัด ใช้ของเหลือให้เป็นประโยชน์ อย่างมีดใช้หั่นไม่ได้แล้ว ก็เอามาขอดปลา ไม่ต้องไปซื้อของใหม่ อย่างนี้เป็นต้น

“ผมรู้สึกได้เลยว่า แนวทางนี้เหมาะกับชีวิตตัวเอง การที่เรารู้จักความพอเพียง รู้จักการแบ่งปัน และไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ทำให้มีความสุข ทุกวันนี้พอมีกำลังเล็กๆ น้อยๆ ก็พยายามช่วยเหลือชุมชน ใครมาขอให้สอนทำปลาดุกร้าผมสอนหมด สามารถพูดได้เลยว่า มีในหลวงเป็นต้นแบบ เพราะทรงงานตากแดดตากฝน เพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน ทรงเสียสละเยอะมากจริงๆ”

ด้วยการมีต้นแบบเช่นนี้เองที่ทำให้ชายหนุ่มแห่งบ้านบางวัง บอกว่าตนเองเป็นเพียงชาวบ้านตัวเล็กๆ ยังคงทำหน้าที่สานต่อภูมิปัญญาบรรพบุรุษต่อไปด้วยความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่เกิดและเติบโตมาพร้อมกับการช่วยเหลือชุมชนตามกำลังความสามารถไปเรื่อยๆ เพราะค้นพบแล้วว่า นี่คือความสุขที่แท้

ความหวังใหม่ของชุมชน

วิถีคนทะเลย่อมต้องใช้ชีวิตอยู่กับหาดทราย สายน้ำสีคราม และแน่นอนว่าการยังชีพต้องพึ่งพิงธรรมชาติในท้องทะเล ที่มากไปด้วยพันธุ์สัตว์น้ำนานาชนิด เหมือนคนส่วนใหญ่ ในพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทยของตำบลเกาะเพชร อำเภอ หัวไทร ซึ่งทำอาชีพประมงกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย โดยใช้ เครื่องมือเรียบง่ายแบบพื้นบ้านอย่าง เรือ อวน แห เบ็ด ฯลฯ หาปลาได้พออยู่พอกิน มีความสุขสงบตามอัตภาพมานาน

เมื่อเวลาผ่านไปทรัพย์สินในทะเลเริ่มลดน้อยลง และเมืองต่างๆ ในลุ่มน้ำปากพนังต้องเจอวิกฤติสี่น้ำสามรส แม้ว่าจะกระทบชีวิตคนน้ำเค็ม ไม่มากเท่าคนที่ต้องอาศัยน้ำจืดในการประกอบอาชีพ แต่มีสิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธ ไม่ได้คือ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนต่างอาชีพที่ยากจะลงรอย จนหา ความสุขสงบเช่นในอดีตไม่ได้

โดยเฉพาะเมื่อเกิดกระแสเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างไร้ระบบ ไม่เพียง ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หากยังได้ทำลายความสัมพันธ์ ของชุมชนจนเกิดรอยร้าว ยากแก่การประสาน และถ้าไม่มีประตูระบายน้ำ อุทกวิภาชประสิทธิมาช่วยแบ่งแยกโซนน้ำจืด น้ำเค็มออกจากกันอย่างชัดเจน ก็คงไม่มีภาพเมืองหัวไทรอย่างที่เห็นในวันนี้ วันที่ชาวบ้านได้กลับมา ทำประมงในพื้นที่ตนเองเหมือนเดิม และยังเกิดอาชีพใหม่ๆ จากการส่งเสริม ของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะกรมประมง และศูนย์อำนวยการฯ ซึ่งจะว่าไป ก็เป็นเพราะพระมหากรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยแท้

ชาวบ้านในตำบลเกาะเพชรวันนี้ จึงได้กลับมาทำประมง และเพาะเลี้ยงสัตว์ทะเลอย่างเป็นล่ำเป็นสัน แม้จะยังมีชาวประมงทำนากุ้ง แต่ก็อยู่ในรูปแบบการจัดการที่เป็นระบบ และก่อเกิดอาชีพใหม่ อาทิ การเพาะเลี้ยงปูขาวที่ช่วยให้คนในชุมชนอยู่ดีกินดีขึ้น รวมถึงส่งผลให้เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงปูทะเลแปลงใหญ่แห่งแรกของประเทศไทย ที่บ้านเนินหนองหงส์ในทุกวันนี้ **...วันที่ความขัดแย้งต่างๆ ได้หายไปกับสายลมแห่งความเปลี่ยนแปลงจนหมดสิ้น...**

"พอรู้ว่าโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ เป็นโครงการของในหลวง ร.9 ผมพร้อมจะช่วยเหลือทุกอย่าง เพราะรู้ว่าทรงทำเพื่อพวกเราทั้งนั้น เพียงแต่บางคนอาจยังไม่เข้าใจ พอมีเรื่องที่ส่งผลกระทบ และเกิดความเปลี่ยนแปลงมักมองไม่ดีไว้ก่อน แต่ถ้าคิดให้ดีๆ มองให้กว้างๆ ยาวๆ จะเห็นว่าสิ่งที่ทรงทำคือช่วยเหลือเรา แต่คนมักจะมาอ๋อ ตอนเห็นผลสำเร็จแล้ว ซึ่งกว่าโครงการต่างๆ จะสำเร็จจนเห็นผลก็ต้องใช้เวลานาน

"ตั้งแต่มีประตูอุทกฯ เกิดขึ้น ทุกอย่างดีขึ้นมาก ต่างจากก่อนหน้านี้จะมีแต่ภาพคนฝั่งเราทะเลาะกับคนทำนาข้าว เพราะน้ำเค็มเข้าไปในนาเขา เนื่องจากสภาพพื้นที่มีคลองไส้ไก่เยอะ และทะเลมีช่วงน้ำขึ้นน้ำลง แล้วคนทำนากุ้งอยู่ต้นทาง ตอนยังไม่มีประตูอุทกฯ พอน้ำทะเลขึ้นไหลเข้าไปในนาเขาก็ไม่พอใจ บอกว่าอย่าเอาน้ำเค็มมาทางนี้ ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องธรรมชาติที่ควบคุมไม่ได้ แล้วยังมีคนไปทำนากุ้งในน้ำจืดอีก ก็เกิดทะเลาะเบาะแว้งกัน แต่หลังจากทรงทำโครงการนี้ขึ้นมา ทำให้น้ำเค็มน้ำจืดอยู่คนละส่วนกัน ดูเหมือนเป็นการแก้ปัญหาระยะยาว ซึ่งผมว่ามาถูกทาง แต่วิสัยคนไทยพออะไรไม่ได้ข้างเขา อย่างเคยทำนากุ้งในน้ำจืด พอทำไม่ได้ก็มีปัญหาเพราะยังมีความเห็นแก่ตัว แต่ท้ายที่สุดเมื่อกรมประมงมี พรบ. ออกมาว่าการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปูต้องแจ้งให้ทราบ ต้องมีทะเบียนกุ้ง ทะเบียนปลา ฯลฯ เลยจำเป็นต้องทำ พอมาตอนนี้คนเริ่มเข้าใจ ไม่มีใครพูด ใครบ่น เพราะเห็นแล้วว่าสิ่งที่ทำถูกต้อง

“ พอรู้ว่าโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ เป็นโครงการของในหลวง ร.9 ผมพร้อมจะช่วยเหลือทุกอย่าง เพราะรู้ว่าทรงทำเพื่อพวกเราทั้งนั้น ”

~ • รักชาติ ช่วยเกลี้ยง • ~

อดีตผู้ใหญ่บ้านเนินหนองหงส์
อำเภอหัวไทร

ทุกวันนี้จึงไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้นอีก เพราะทุกคนรู้หน้าที่ตัวเองว่า จะต้องอยู่ตรงไหน ทำอย่างไร”

รักชาติ ช่วยเกลี้ยง อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านเนินหนองหงส์ และประธานกลุ่มผู้ผลิตปูแปลงใหญ่บ้านเนินหนองหงส์ อำเภอหัวไทร ย้อนภาพชุมชนเกาะเพชรในอดีตตามแบบคนอยู่ในเหตุการณ์ เพราะแม้เขาจะออกไปทำมาหากินนอกถิ่นฐานระยะหนึ่ง แต่ก็ได้กลับคืนบ้านเกิด และเข้ามารับหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านในช่วงกำลังมีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ พอดี จึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เพราะอยากเห็นคนในท้องถิ่นมีชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่

“เมื่อ 30 ปีที่ผ่านมา คนเริ่มทำนาไม่ได้แล้ว เพราะขาดแคลนน้ำจืด เมื่อถึงเดือน 12 จะมีน้ำเค็มรุกผ่านถนนเข้าไปในนา ทำให้ข้าวตาย บางปีได้ผลผลิตน้อยลง คนจึงหันมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำกันมากขึ้น ตั้งแต่ปี 2532 พอทำไปก็เจอปัญหาแย่งกันทำ โดยไม่คิดเรื่องอื่นเลย ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ การจัดระบบ คือต่างคนต่างทำ ใครเลี้ยงตรงไหนได้เอาหมด บางคนทำเองไม่ได้ก็ให้คนอื่นเช่า พอมีคนที่อื่นเข้ามา ทำแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา และทำแบบไม่มีบ่อพักน้ำ ไม่มีทางน้ำเข้าน้ำออก จนสุดท้ายพังกันหมด เพราะสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม และเกิดโรคระบาด จนต้องหยุดเลี้ยงกุ้งกุลาดำ แต่หลังจากนั้นยังมีคนเอากุ้งขาวมาเลี้ยงต่อ แต่ต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูงกว่า คือถ้าเลี้ยงกุ้งกุลาดำจะอยู่ที่ประมาณไร่ละ 50,000 บาท ส่วนกุ้งขาวประมาณ 100,000-150,000 บาท เพราะฉะนั้นชาวบ้านที่มีทุน มีเครื่องมืออยู่แล้วจึงหันมาเลี้ยงกุ้งขาว ส่วนคนไม่มีทุนต้องปล่อยที่เป็นนากุ้งร้าง บางคนไปกู้ธนาคารมาทำก็ขาดทุน เกษตรกรเริ่มมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้นเรื่อยๆ”

หลังจากประตูอุทกวิภาชประสิทธิเริ่มเปิดใช้ในปี 2542 ความสุข และสันติก็ค่อยๆ กลับสู่ชุมชนเพราะไม่เพียงทำให้เกิดการแบ่งแยกโซนน้ำจืด น้ำเค็มอย่างชัดเจน หากยังมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือ ส่งเสริมให้ชาวบ้านทำอาชีพต่างๆ ตามความเหมาะสม รวมถึงช่วยพัฒนาบ่อกุ้งร้างให้เกิดอาชีพใหม่ๆ อาทิ การเลี้ยงปลากะพงขาว รวมถึงการค้นพบปูขาวที่ชาวชุมชนกำลังนิยมเลี้ยงกันอยู่ด้วย

“ช่วงปี 2543 ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ และที่นี่เริ่มมีการแบ่งโซนเป็นคลองน้ำเค็มชัดเจนแล้ว ก็มีเกษตรกรไปหาปลาในคลองธรรมชาติ แล้วเจอปู เขาก็เอาใส่เรือมาปล่อยในบ่อกุ้งร้าง แรกๆ ให้อยู่ตามธรรมชาติ ยังไม่ได้ให้อาหารเป็นพิเศษ ปูก็โตจนคนเลี้ยงเอามากินในครัวเรือนได้ พอเหลือนำไปขาย กลายเป็นเกิดรายได้ ทีนี้คนในชุมชนสนใจ เริ่มมีคนไปหาปูในคลองมาขายให้คนมีบ่อเอาไปเลี้ยงต่อ ผมเลยคุยกับกรรมการและสมาชิกในหมู่บ้านว่าควรทำเรื่องนี้ให้เป็นเรื่องเป็นราว โดยชักชวนภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมเพราะจะจัดระบบได้ดีกว่า ถ้าทำกันเองคงทำได้ระยะเวลาสั้นๆ และจะเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาเหมือนตอนทำนากุ้งอีก”

เมื่อผู้ใหญ่บ้านไฟแรงเดินสายไปขายไอเดียว่า ในพื้นที่มีการเลี้ยงปูขาวที่ช่วยสร้างอาชีพ และรายได้ให้คนในชุมชนกับประมงอำเภอและประมงจังหวัด ก็ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจนเกิดการสร้างกลุ่มปูทะเลแปลงใหญ่ในหมู่บ้านเนินหองหงส์ จนพัฒนากลายเป็นศูนย์การเรียนรู้อยู่ในวันนี้

“ผมบอกทางกรมประมงว่ามีชาวบ้านหลายรายเลี้ยงปูขาว และยังมีหมู่บ้านข้างเคียงด้วย ถ้าได้รับการส่งเสริม ทีนี้ไม่ว่าที่ปากพนัง ระโนด หรือที่ไหนๆ ที่มีน้ำเค็มสามารถเลี้ยงปูขาวได้ เพราะมีพันธุ์ในแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่พอคนหันมาเลี้ยงกันเยอะขึ้น ราคาลูกปูขาวที่พวกเรือประมงเอามาขายก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากตัวละ 10 บาท เป็น 12 บาท จนขึ้นไปถึง 25 บาท ผมเลยมองว่าถ้ายังพึ่งธรรมชาติอย่างเดียว อนาคตจะลำบากเรื่องพันธุ์ปูอีก เพราะธรรมชาติไม่ได้เหมือนกันทุกปี บางปีลูกปูมาเร็ว แต่ถ้าเป็นเดือน 12 ฝนตกหนักน้ำเริ่มจืด เขาก็ไม่มา จะมาอีกทีตอนน้ำเริ่มเค็มคือประมาณเดือนกุมภาพันธุ์-มีนาคม แต่ถ้าไม่มาต้องไปสั่งซื้อลูกปูจากตรังที่ปะเหลียน เพราะมีศูนย์เพาะพันธุ์ ซึ่งก็มีปัญหาเรื่องการขนส่งเพราะเดินทางไกล 2-3 ชั่วโมง เกษตรกรที่เลี้ยงปูจะไม่มีงานทำ

“ตอนนั้นหน่วยราชการที่นี่ยังไม่ได้ผลิตพันธุ์ปู ผมเลยพยายามติดต่อ **คุณกอบศักดิ์ เกตุเหมือน** ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาประมงพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ในตอนนั้น มีความชำนาญเรื่องปู เห็นเราทำเรื่องนี้จริงจัง ทางศูนย์อำนวยการฯ เลยร่วมมือกับกรมประมงช่วยเรื่องการผลิตก็เกิดการเพาะพันธุ์ปูขึ้น ตอนนี้ถ้าเราไม่มีพันธุ์ปู สามารถไปขอซื้อจากกรมประมงได้ในราคาตัวละ 3 บาท ถ้ากรมฯ ไม่ผลิต แล้วให้เราพึ่งธรรมชาติอย่างเดียวก็เสี่ยงว่า

ถ้าไม่มีพันธุ์ปูขาวคนเลี้ยงจะขาดรายได้ และเราเพาะพันธุ์กันเองไม่ได้ เพราะทั้งพื้นที่ วัสดุอุปกรณ์เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก ต้องมีการดูแลคุณภาพน้ำ ฯลฯ ซึ่งชาวบ้านไม่มีเงินลงทุนมากขนาดนั้น”

เมื่อเริ่มมีความหวังกับอาชีพใหม่มากขึ้น รักชาติจึงรวมตัวกับเพื่อนๆ เกือบ 40 คน ก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิตปูทะเลแปลงใหญ่บ้านเนินหนองหงส์ เพื่อช่วยกันเพาะเลี้ยงปูบนพื้นที่ของแต่ละคนรวมแล้วเกือบ 300 ไร่ เมื่อได้ผลผลิตจะนำมาขายรวมกัน ซึ่งเขาบอกว่า เรื่องการตลาดไม่ต้องเป็นห่วง เพราะมีพ่อค้าแม่ค้ามาซื้อถึงที่แปลงเลยทีเดียว

“การเลี้ยงปูนับเป็นอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นอาชีพที่ยั่งยืน ถ้าวันนี้ไม่มีปูขาวครอบครัวผมลำบากแน่ เพราะจะไม่มีรายได้เลย พอมีการทำบ่อปู เลี้ยงปูมาขายทำให้ลืมตาอ้าปากได้ ผมจึงอยากให้ส่วนราชการช่วยส่งเสริมสนับสนุนเรื่องเครื่องมือ เครื่องใช้ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ช่วยดูเรื่องแพคเกจจิ้ง รวมถึงเรื่องการตลาด เพราะปูสามารถแปรรูปได้หลายอย่าง และควรทำอย่างยิ่ง คือถ้าเป็นเนื้อสดจะอยู่ได้แค่ 10 วัน และเราไม่มีเครื่องมือ ไม่มีองค์ความรู้ที่จะพัฒนาต่อยอด เลยอยากให้มีวิทยากรมาช่วยให้ความรู้เพิ่มเติม ที่ผ่านมาทางหน่วยงานราชการมีงบประมาณช่วยในการทำกิจกรรม และช่วยให้องค์ความรู้เรื่องการแปรรูป สอนให้ทำปูนิ่ม หอยจ๊อปู แกงน้ำยาปู และปั้นสิบ คือช่วยแล้วแต่ยังไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะผมคิดว่าน่าจะพัฒนาให้ดี ให้อร่อยกว่านี้ได้อีก เรียกว่ายังออกสู่ตลาดไม่ได้ พอดีมาเจอโควิดเสียก่อน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เลยหยุดชะงักไปด้วย”

จะว่าไปวิกฤติโควิดที่ส่งผลกระทบกับคนทั่วโลก ก็มีส่วนทำให้ชุมชนคนเกาะเพชรรวมถึงอดีตผู้ใหญ่บ้านคนนี้ต้องพยายามปรับตัว เช่นเคยเลี้ยงปูขาวอยู่ดีๆ เมื่อตลาดมีปัญหาเรื่องการขนส่ง คนเดินทางข้ามเขตไม่ได้ ทำให้เขาต้องหันมาทำนากุ้งสลับบ้าง เพื่อปากท้องและความอยู่รอด เพราะการเลี้ยงปูขาวต้องใช้ระยะเวลานาน 8 เดือนกว่าจะสร้างรายได้ ต่างจากการเลี้ยงกุ้งซึ่งใช้เวลาสั้นกว่า พอช่วยให้ชีวิตผ่านพ้นไปได้แบบไม่สะดุดมากนัก

"เราต้องปรับตัวตามธรรมชาติ บวกกับดูตลาดด้วย ถ้าทำอาชีพเดียวจะไม่มีรายได้สม่ำเสมอ อย่างตอนเลี้ยงกุ้งมีโรคระบาดเยอะ ราคาไม่ดีก็หันมาเลี้ยงปู และเช่นกันอย่างช่วงโควิดเลี้ยงปูแล้วไม่มีแม่ค้ามาซื้อ การขนส่งทำไม่ได้ใช้เวลาเลี้ยงนานด้วย ก็ต้องหยุดมาเลี้ยงกุ้งไปพลางๆ แต่ถ้าสถานการณ์ปกติสามารถเลี้ยงปูขาวได้ตลอด เพราะตลาดต้องการมาก และดินในบ่อที่นี่ก็เหมาะสมเพราะเป็นดินเหนียว ทำให้ปูมีเนื้อแน่น และหวาน แม้แต่ปูเปรี้ยวที่ใช้ทำส้มตำยังอร่อยกว่าที่อื่น"

แม้ชีวิตต้องพบเผชิญกับวิกฤติที่ไม่คาดคิด แต่อดีตผู้ใหญ่บ้านอารมณ์ดีที่หาอยู่หากินกับทะเลคนนี้ก็ยังมีความสุขที่ได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับครอบครัว และชุมชนซึ่งมีความเอื้ออาทรต่อกัน อีกทั้งหลังจากมีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ เข้ามาก็ยิ่งทำให้เขาได้ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สามารถนำพื้นที่ว่างเปล่าที่เคยเป็นบ่อกุ้งร้างกลับมาใช้ประโยชน์ เลี้ยงปู เลี้ยงปลาได้ นอกจากช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน และทำให้มีรายได้ในแต่ละวันแล้ว ยังมีเงินเก็บอีกต่างหาก รวมถึงคนอื่นๆ ในชุมชนก็เช่นกัน

"หลายคนมีเงินไปใช้หนี้กองทุนหมู่บ้านที่กู้ไปซื้อลูกปู ทำให้เขายิ้มได้ ต่างจากเมื่อก่อนไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ เพื่อนบ้านมีงานแต่ง งานบวช ไปไม่ได้ เพราะไม่มีเงินทำบุญ แต่ถ้าเลี้ยงปูอย่างน้อยขายตัวหนึ่ง 300-400 บาท ก็ใส่ซองทำบุญ 200 ได้ เห็นได้ชัดเลยว่าชีวิตคนที่นี่ดีขึ้นมาก และที่เป็นอย่างนี้ได้เพราะทรงมองเห็นประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผมประทับใจมาก ถ้าเราไม่สนองพระราชดำริ หรือไม่เดินตามพระองค์ท่าน ก็เป็นเรื่องน่าเสียดาย เพราะฉะนั้นการทำในสิ่งที่ทรงแนะนำ ผมว่าเป็นเรื่องที่ดี และผมมีศรัทธามากๆ จะไม่ทอดทิ้งแนวทางของพระองค์เลย"

ถ้าจะว่ากันจริงๆ เขาได้เดินตามแนวทางของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาตลอดอยู่แล้ว ทั้งเรื่องการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ เพราะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนที่นี่ ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย จนถึงพ่อแม่ซึ่งเป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาแต่โบราณ เพราะมีการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้กันมานมนาน และทำทุกอย่างแบบพอประมาณ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นเหมือนกับที่ไม่เบียดเบียนตนเอง จนเขาสามารถพูดด้วยความภาคภูมิใจว่ากำลังทำชุมชนบ้านหนองหงส์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในพื้นที่น้ำเค็มที่สามารถปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ไปพร้อมๆ กับการทำอาชีพประมงด้วยความภาคภูมิใจ

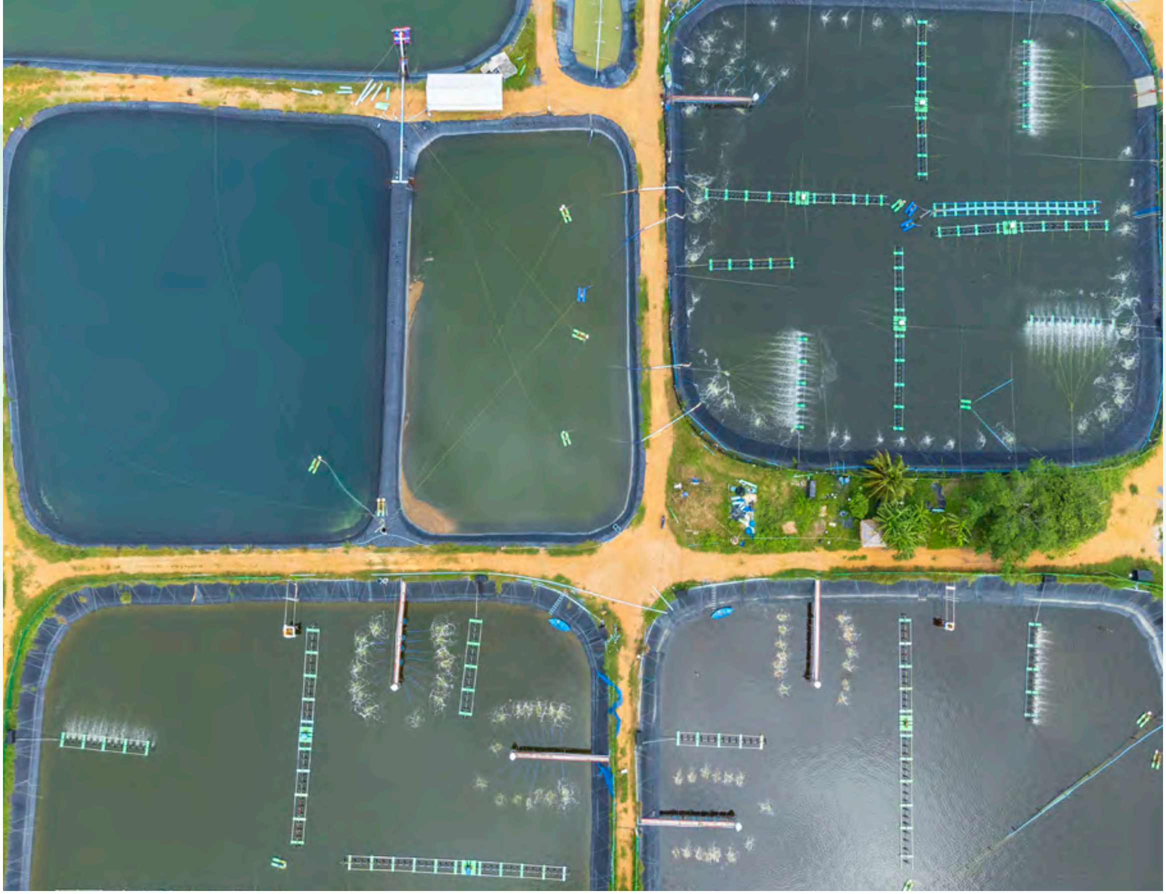

“ถ้าเราไม่งอมืองอเท้าก็สามารถทำงานได้ทุกอย่าง บางคนมัวแต่คอยเวลา คอยโน่นนี่นั่น แต่ผมไม่คอย ตั้งหน้าเดินตามแนวพระราชดำริ ซึ่งทำให้มีขวัญ กำลังใจที่ดี และพอทำแล้วก็ได้ความสบายใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ การอยู่บนพื้นฐานที่มีความพอดี และนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ทำให้จิตใจผมเบาสบายขึ้น เพราะทุกอย่างในสวนกินได้หมด และเป็นสิ่งที่เราทำเอง กินเอง เหลือก็แบ่งปัน ถ้ายังเหลืออีกนำไปขาย **ผมมักพูดกับคนในหมู่บ้านเสมอว่า อย่ารักพระองค์แต่ปาก แต่ต้องทำด้วย**”

ชุมชนบ้านเกาะเพชร แห่งอำเภอหัวไทรในวันนี้ จึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในลุ่มน้ำปากพนังที่ผู้คนสามารถเข้าไปสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ และการยังชีพของคนอยู่ใกล้ชิดทะเลอย่างมีความสุขตามอัตภาพของตนได้อย่างมั่นคง

ฝันเป็นจริง ในพื้นที่น้ำ 3 รส

เสียงร้อง **"แบ๊ะ แบ๊ะ"** ของแพะนับสิบตัวในยามรุ่งอรุณ คือสัญญาณบอกให้ชายหนุ่มวัย 35 รู้ว่า ถึงเวลาต้องปล่อยแพะออกจากคอก ให้พวกมันได้วิ่งไปเล็มหญ้าในทุ่งกว้าง ก่อนที่เขาจะแวะตัดหญ้าเพื่อเป็นอาหารลูกแพะวัยอ่อนในรางอเนกประสงค์ที่ใส่ได้ทั้งหญ้าและกิ่งไม้ จากนั้นจึงค่อยไปช่วยแม่เตรียมอาหารทำกับข้าวกินกันในครอบครัว เพราะวัตถุดิบทั้งพืช ผัก ปลามีพร้อมมูล...

ในบริเวณบ้านบนพื้นที่นับ 10 ไร่ ในตำบลขนาบนาก อำเภอปากพนัง ซึ่งเคยเป็นบ่อกุ้งรกร้างมาก่อน จะได้รับการพลิกฟื้นผืนดินจนเต็มไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ และยังแปรสภาพเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์นานาชนิด ทั้งวัว แพะ ไก่ ฯลฯ ตามแนวทางการทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งเป็นความฝันที่เป็นจริงของชายหนุ่มซึ่งเคยมีความอบอุ่นของครอบครัวเป็นความทรงจำในวัยเยาว์

"ตอนเด็กๆ ผมได้อยู่บ้าน ได้อยู่กับพ่อแม่ ลุงป้า เป็นความสุขที่สุดแล้ว ใครมีแกงอะไรก็เอามาแบ่ง หรือถ้าใครได้ปลาตัวโตๆ มาจะแบ่งกันกินทั้งหมู่บ้าน

“ ผมค่อยๆ ทำไปทีละนิด เหมือนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสว่า ให้เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีละอย่าง ”

~ • ศุภชัย มีปลอด • ~
เกษตรกรรุ่นใหม่
อำเภอปากพนัง

“เมื่อก่อนที่นี่ยังมีน้ำจืด ย่าจะปลูกผักไว้กินเอง ผมจึงได้กินผัก ผลไม้ที่ย่าปลูก อย่างพวกน้ำเต้า ฟักทอง ข้าวโพด ฯลฯ เกือบทุกชนิดที่เป็นผักสวนครัว และย่าเคยพาผมไปถอนหญ้า ขุดตอไม้ บางครั้งพาไปเผาถ่าน และยังมีฐานความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาพวกงานจักสาน สามารถทำเครื่องใช้ในครัวเรือนใช้เอง อย่างที่รองหม้อ และอื่นๆ ย่าทำเป็นหมด”

ศุภชัย มีปลอด คนหนุ่มแห่งบ้านขนาบนากย้อนความทรงจำที่ไม่อาจลืมเลือน แม้บ้านที่เคยอยู่ อู่ที่เคยนอนอย่างสุขสบายจะเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่เขายังเรียนไม่จบชั้นมัธยม เพราะฐานะทางบ้านเริ่มสั่นคลอนหลังพ่อแม่ประสบภาวะขาดทุนจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ จนไม่มีอาชีพ ไม่มีเงินเลี้ยงดูลูกวัยกำลังกิน กำลังนอนทั้ง 7 คน ได้เหมือนเดิม

เมื่อความทุกข์ยาก ความขาดแคลนเริ่มมาเยือน สภาพบ้านแตกสาแหรกขาดก็ตามมา เด็กๆ ต้องกระจัดกระจายไปอาศัยอยู่ตามบ้านญาติ เพื่อเรียนหนังสือ ในขณะที่พ่อแม่กลับต้องทำมาหากินโดยการขายมะพร้าวที่มีอยู่ไม่ถึงร้อยต้นพร้อมๆ กับหาปลาตามคลองธรรมชาติไปด้วย แต่ก็ไม่พอเพียงต่อการยังชีพของครอบครัวใหญ่ และภาพความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้คือสิ่งที่คนหนุ่มรักบ้านเกิดคนนี้ไม่เคยลืม

“เมื่อก่อน ที่ตรงนี้เคยเป็นทุ่งนาทั้งหมด เพราะน้ำเค็มยังมาไม่ถึง เป็นพื้นที่น้ำกร่อยที่ความเค็มอยู่ในระดับยังปลูกข้าวพันธุ์ท้องถิ่นอย่างข้าวยาโคได้ พ่อก็ทำประมงชายฝั่ง และทำนาข้าวด้วยปีละครั้ง เมื่อก่อนที่บ้านมีที่นาประมาณ 30-40 ไร่ มีควายเป็นร้อยตัว ยังมีทุ่งเลี้ยงสัตว์ด้วย แต่หลังจากปี 2535 เริ่มทำนาข้าวไม่ได้แล้ว เพราะน้ำจืดไม่พอ และบ้านผมเป็นโซนสองน้ำ หลังจากมีการขุดคลองหน้าโกฎิ ที่ตรงนี้เริ่มกลายเป็นพื้นที่น้ำเค็ม พ่อก็เลิกทำนาข้าว เลิกออกทะเลหันมาทำนากุ้งอย่างเดียว และความที่เป็นชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการจัดการระบบฟาร์มเหมือนคนเรียนจบสูงๆ หรือเป็นนายทุน ซึ่งระบบการจัดการต้องใช้เงินเยอะ พ่อกับแม่จบแค่ ป.4 เหมือนเกษตรกรส่วนใหญ่แถวนี้ พอจะทำบ่อกุ้งก็เลี้ยงเลย โดยไม่มีบ่อเก็บน้ำ ไม่มีบ่อพักน้ำ ทำแค่เก็บขี้กุ้งไม่ให้ออกไปลำน้ำสาธารณะ แต่ยังถ่ายน้ำทิ้งลงแหล่งน้ำสาธารณะอยู่ดี และทุกคนทำแบบนี้หมด แม้แต่โรงงานใหญ่ยังปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำ สุดท้ายบริเวณนี้กลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม เพราะทั้งตะกอน สารพิษ สารเคมีต่างๆ ลงไปอยู่ในคลองหมดเลย ปลาน้ำจืดอยู่ไม่ได้ก็ตาย เหลือแต่ปลาน้ำกร่อยที่พอทนได้ จนพ่อต้องเลิกทำนากุ้ง และปล่อยพื้นที่ให้กลายเป็นบ่อกุ้งร้าง ทั้งๆ เมื่อก่อนพื้นที่ตรงนี้อุดมสมบูรณ์มาก มีข้าว มีปลาชุกชุมทั้งปลาช่อน ปลาหมอ ปลากระดี่ ปลาชะโดขนาดจระเข้ยังมีเลย”

เด็กหนุ่มวัย 15 ในวันนั้น จึงต้องออกจากบ้านไปอาศัยอยู่กับน้า เพื่อเรียน และทำงานควบคู่ไปด้วย พร้อมกับตั้งใจไว้เลยว่า จะต้องกลับมาพลิกฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ให้ผืนดินที่เคยเป็นอู่ข้าว อู่น้ำของครอบครัว เขาอดทนจนคว้าปริญญาตรี เกียรตินิยมอันดับสอง สาขาการเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช มาได้ในเวลาเพียงสามปีครึ่ง และตัดสินใจทำงานในฟาร์มกุ้งแห่งหนึ่งที่จังหวัดพังงา 7-8 ปี ขณะเดียวกันก็ปลูกผักหลังบ้านพักไว้กินเองด้วย ไม่เพียงประหยัด แต่วิธีนี้ยังช่วยให้เขาสะสมทุนการทำเกษตรตามความฝันได้เร็วขึ้นด้วย แน่นอนว่าในระหว่างนั้นเขาจะกลับบ้านเป็นระยะๆ ก่อนจะกลับมาเริ่มสานฝันให้เป็นจริงได้ในปี 2557

“หลังจากพ่อเลิกทำนากุ้ง ที่ตรงนี้กลายเป็นที่รกร้าง ทำอะไรไม่ได้ มีแต่ต้นไม้ท้องถิ่นขึ้นเต็มไปหมด แต่บางอย่างใช้กิน ใช้เป็นสมุนไพรได้ ที่มีเยอะสุดคือกระถิน ซึ่งผมเรียนมาก็รู้ว่าสามารถเอาพืชในนี้มาเป็นอาหารสัตว์ได้ แต่ต้องเลือกประเภทของสัตว์ ซึ่งผมเลือก**แพะ** เพราะกินพืชได้เกือบทุกชนิด อย่างหน้าแล้งใบไม้ร่วงมันกินหญ้าได้ ช่วงน้ำท่วมหญ้าจมน้ำมันกินใบไม้ได้ ทำให้มีอาหารทดแทนให้มันกินได้ทั้งปี

“ผมเริ่มเอาแพะมาเลี้ยงก่อนในปีแรก ยกคอกไว้กลางสวน เพื่อให้แพะช่วยกำจัดวัชพืชไปทีละล็อค เพราะที่ร้างมาสิบกว่าปี เจอต้นไม้โตๆ ก็เลื่อย อันไหนทำฟืน เผาถ่านได้เก็บอาไว้ ส่วนใบไม้เล็กๆ ใช้ทำปุ๋ย ตรงไหนคิดจะปลูกต้นพร้าว* ก็เอาขี้แพะไปฝังดินไว้เพื่อให้ย่อยสลายเป็นปุ๋ย

“ตอนนั้นโซนนี้เป็นน้ำเค็มหมดแล้ว และยังไม่มีน้ำจืด ผมต้องหิ้วน้ำจากบ้านมาให้แพะกินทีละสองถัง เริ่มจาก 5 ตัว จนกลายเป็น 40-50 ตัว ตอนเลี้ยงแรกๆ คอยศึกษาพฤติกรรมแบบนอนเฝ้าเลย ผ่านไปสองปีการเลี้ยงแพะตอบโจทย์ เพราะไม่ต้องเสียเงินซื้ออาหารสักบาท ส่วนต้นไม้ตอนนั้นปลูกจากไว้บ้างแล้ว กับต้นไม้บางชนิด แต่ไม่เป็นระบบ เพราะยังคิดไม่ออก ว่าจะไปแนวทางไหนดี รู้แต่ว่าถ้าจะเลี้ยงสัตว์ต้องเลี้ยงแบบไม่ซื้ออาหารจากโรงงาน คือถ้าไม่มีเงินในกระเป๋าก็สามารถอยู่ได้

*ต้นพร้าว หมายถึง มะพร้าว

“พอปีที่สอง เริ่มตั้งโจทย์ว่าจะเปลี่ยนพื้นที่นากุ้งร้างมาทำการเกษตรผสมผสานแบบยั่งยืน เพราะเมื่อก่อนทำอาชีพเชิงเดี่ยวคือเลี้ยงกุ้ง ก็พบว่าอยู่ไม่ได้ ต้องทำแบบผสมผสาน คือมีทั้งสัตว์ พืช ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้แบบมีการพึ่งพิงกัน โดยเอามูลสัตว์มาเป็นปุ๋ยใส่ต้นไม้ ส่วนใบไม้ เศษไม้ก็ให้แพะกินได้ รวมถึงปลูกหญ้าเนเปียร์ไว้เป็นอาหารสัตว์ควบคู่ไปด้วย

“การจะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ต้องเลือกชนิดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ผมเคยเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่แจ้ไทย หมาชาวบ้าน มากัดตายหมด เลยต้องเลือกเลี้ยงไก่ที่แข็งแรงหน่อย อย่างไก่ป่า ซึ่งหากินเองได้ สามารถนอนบนต้นไม้ได้ ตัวผู้ขายเป็นไก่สวยงาม ตัวที่ขันดีๆ ขายเป็นไก่สำหรับแข่งขัน ส่วนตัวเมียเลี้ยงไว้

เก็บไข่ขาย ได้ลูกละ 6 บาท เพราะเป็นไข่อินทรีย์ที่กินอาหารตามธรรมชาติ” เขาเล่าประสบการณ์ตัวเองอย่างสนุกท่ามกลางสายลมเย็น ขณะนั่งบนแคร่ไม้ในสวนที่มีไก่สีสวยเดินไปมา และส่งเสียงขันให้ได้ยินเป็นระยะ

พื้นที่บ่อกุ้งร้างดั้งเดิมของพ่อแม่ จึงเป็นเสมือนห้องทดลองให้ชายหนุ่มค่อยๆ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงไปเรื่อยๆ เพื่อหาประเภทพืชที่เหมาะสมกับการอยู่ในน้ำกร่อย และทนแล้งได้ โดยนำมาทดลองปลูกอย่างละ 4-5 ต้น ในปีแรกต้นไม้ที่เอามาปลูกตายหมด เพราะดินและน้ำยังเค็ม เขาต้องแก้ปัญหาด้วยการขุดบ่อเพิ่มพร้อมทั้งใช้บ่อกุ้งร้างเป็นที่กักเก็บน้ำฝน และทำประตูกั้นไม่ให้มีน้ำเค็มเข้าพื้นที่ จากนั้นจึงค่อยเอากุ้ง ปู ปลามาปล่อยในบ่อ ส่วนบนขอบบ่อก็ปลูกพืชพันธุ์ไม้ต่างๆ อย่าง ฝรั่ง มะพร้าว กล้วย พริก ฯลฯ เพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า

"ผมค่อยๆ ทำไปทีละนิด เหมือนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า ...**ให้เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีละอย่าง**... ผมอยู่บ้านมา 7 ปีแล้ว อยู่ได้สบายมาก อย่างตอนเจอโควิดรอบแรก เพื่อนๆ ลำบาก แต่ผมอยู่ได้ เพราะมีพืชผักสวนครัว มีปลา บางทียังแบ่งให้คนที่ลำบากกว่าไปกิน รอบสองก็ยังอยู่ได้ แต่พอรอบสามเงินเก็บเริ่มน้อย เพราะรายได้ส่วนมากได้จากการขายขี้แพะ เนื้อแพะ ขายส่งเป็นตัวรวมแล้วได้ประมาณปีละแสนกว่าบาท พอตลาดมาเลเซียปิดเลยฝืดหน่อย แต่ยังมีรายได้จากน้ำตาลจากของเดิมที่ปู่ปลูกไว้สองไร่ และเพิ่งปลูกใหม่แซมตามต้นมะพร้าวตอนมาทำการเกษตรใหม่ๆ ตอนนี้กลายเป็นรายได้หลัก สามารถขายได้ปีละสองรอบ รอบละประมาณ 6-7 หมื่นบาท รวมแล้วก็ได้เป็นแสนบาท จากการขายน้ำตาลจาก ซึ่งยังต้องจ้างชาวบ้านมาช่วย ถ้าจะนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ คงทำไม่ทัน ต้องรอให้มีความพร้อมมากกว่านี้ ขณะเดียวกันก็ยังมีรายได้จากการขายปู ปลา กุ้งที่เลี้ยงในบ่อ รวมถึงสัตว์อื่นๆ อีกต่างหาก"

ในทุกๆ วัน เขาจึงยังคงทำงานในสวนที่มากไปด้วยพืชพันธุ์ไม้นานาชนิด และได้ดูแลเหล่าสรรพสัตว์ทั้งวัว แพะ ไก่ ฯลฯ โดยใช้วิธีธรรมชาติ และเน้นการพึ่งพิงตนเองเป็นหลัก ด้วยความเชื่อมั่นในแนวทางที่เดินมาอย่างไม่สั่นคลอน เพราะเห็นแล้วว่า ตนเองมีอิสระ และชีวิตดีขึ้นกว่าเดิมจริงๆ

เมื่อถามถึงผู้ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ก้าวเดินจนสามารถสร้างฝันให้เป็นจริงได้อย่างในทุกวันนี้ เขาพูดด้วยแววตามุ่งมั่นว่า "ผมศรัทธาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาก การใช้ชีวิตของผมเดินตามรอยพระองค์ท่าน โดยยึดหลักความพอเพียงพอประมาณ ถ้าไม่ใช้หลักการนี้ ผมจะไม่สามารถเก็บเงินจนมาสานต่อความฝันได้เลย

"ผมประทับใจการทรงงานและความไม่ถือพระองค์ของท่าน จึงเชื่อมั่นในแนวทางของพระองค์ท่านมาก อย่างเรื่องบันได 9 ขั้น ที่ว่า... **ขั้นแรก ทำให้พอกินก่อน 2. ให้เก็บไว้ใช้ 3. ทำให้อยู่ได้ พออยู่ได้ก็เกิดขั้นที่ 4. คือพอร่มเย็น เหล่านี้เป็นขั้นพื้นฐาน พอมีขั้นนี้แล้วก็ไปสู่ขั้นที่ 5-6 คือ ให้แบ่งปัน เช่น เอาไปทำบุญให้ทานคนที่ลำบากกว่า ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ การให้ความรู้ ฯลฯ พอให้แล้วก็เริ่มรู้จักเก็บรักษาซึ่งเป็นขั้นที่ 7. ด้วยการแปรรูป สร้างผลิตภัณฑ์ หลังจากนั้นคือ การขายซึ่งเป็นขั้นที่ 8. ก่อนจะไปสู่ขั้นที่ 9. การสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดการขยายผลไปสู่ผู้อื่น และชุมชน จนถึงประเทศ**

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทำให้ชาวบ้านอยู่ได้ด้วยตนเอง และได้อยู่ในบ้านเกิด ด้วยการสอนให้ทุกคนเห็นคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่ และนำมาใช้ประโยชน์เพื่อจะได้ไม่ต้องทิ้งถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น และสามารถอยู่บ้านได้อย่างมีความสุข มีความอบอุ่น อยู่ดีกินดี เหมือนที่ทรงมาทำโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ทำให้เกิดประตูระบายน้ำที่ช่วยให้เกิดการแบ่งแยกน้ำจืด น้ำเค็มชัดเจน แม้เกษตรกรจะต้องปรับตัวบ้าง แต่เป็นประโยชน์มาก อย่างคนในโซนน้ำกร่อยพอไม่เจอปัญหาน้ำเค็ม ก็ทำให้สามารถปลูกพืช เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้ ส่วนน้ำจืดถือเป็นหน้าที่ของเราที่ต้องหาทางเก็บไว้ใช้เอง ซึ่งก็ทรงมีแนวทางให้ศึกษา และนำไปประยุกต์ใช้อยู่แล้ว

“ที่สำคัญพอมีการแบ่งโซนชัดเจนทำให้คนรู้บทบาทหน้าที่ตัวเอง ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก และพอชาวบ้านปรับตัวได้ ทุกคนก็อยู่อย่างมีความสุข เพราะมีรายได้ มีอาชีพ มีข้าว มีปลาไว้กินส่วนที่เหลือก็ขายเป็นรายได้เสริม เก็บเป็นเสบียงไว้ใช้ในช่วงชีวิตที่เจอวิกฤติได้อีก ทำให้ประชาชนไม่ลำบาก และนี่คือความสุขที่แท้จริง เหมือนกับผมที่มีความสุขอยู่กับพ่อแม่ กับครอบครัวในทุกวันนี้”

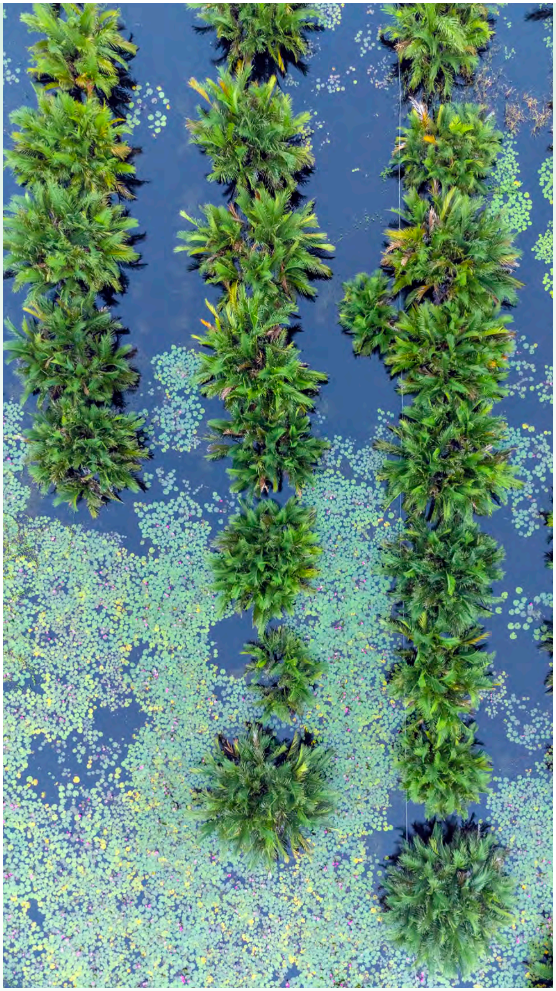

ปัจจุบัน ศุภชัย มีปลอด ไม่เพียงเป็นเกษตรกรที่เดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มตัว หากยังเป็นวิทยากรให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าว และเปิดบ้านให้เป็น**ศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสานศรีปราชญ์ฟาร์ม** เพื่อเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์ในการทำการเกษตรผสมผสานแก่ผู้สนใจทั่วไป เพื่อช่วยสืบสานปณิธานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วยความเชื่อมั่นว่า หากใครได้เดินตามแนวทางของพระองค์ย่อมได้พบความความสุขในชีวิตอย่างแน่นอน

พืชพันธุ์พื้นบ้าน ในโลกยุคใหม่

หากพูดถึงตำบลขนาบนาก อำเภอปากพนัง ซึ่งเป็นพื้นที่ปลายน้ำติดทะเลอ่าวไทย จะต้องมีพืชชนิดหนึ่งที่มองข้ามไม่ได้คือ “จาก” ซึ่งเป็นต้นไม้มากประโยชน์ที่คนในชุมชนปลูกคู่กับข้าวมาแต่โบร่ำโบราณ ชาวขนาบนากในอดีตจึงมีอาชีพหลัก คือ การทำนา และทำไร่จาก เพราะมีแหล่งน้ำธรรมชาติอย่างคลองหัวไทร และคลองหน้าโกฏิซึ่งเป็นคลองขุดใหม่เชื่อมต่อชายฝั่งทะเล **ทำให้ตำบลขนาบนากกลายเป็นพื้นที่ 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อยในบริเวณเดียวกัน** การทำไร่จากซึ่งชอบน้ำกร่อยจึงได้ผลดี แต่เมื่อสายลมแห่งความเปลี่ยนแปลงได้นำพากระแสการเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างไร้ระบบมาสู่ชุมชน นานวันเข้าก็ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม จนส่งผลให้นาข้าวหายไป ส่วนไร่จากเหลือน้อยลงจนน่าใจหาย

กระทั่งเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังในฯ ที่ทำให้สายน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติได้รับการฟื้นฟู พร้อมทั้งเกิดการจัดโซนแบ่งแยกน้ำจืดน้ำเค็ม รวมถึงมีการจัดโซนน้ำกร่อย ซึ่งศูนย์อำนวยฯ ได้ช่วยกันวางแนวทางป้องกันไม่ให้น้ำเค็มเข้าท่วมพื้นที่นาข้าว และไร่จาก ช่วงน้ำเค็มจัด พร้อมทั้งช่วยระบายน้ำในฤดูน้ำหลาก ทำให้ชาวชุมชนโซนน้ำกร่อยสามารถพลิกฟื้นผืนดิน และบ่อกุ้งร้างกลับมาทำนา ทำไร่จาก รวมถึงทำอาชีพเกษตรกรรมอื่นๆ และเมื่อยุคสมัยผ่านไป มีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามา จึงทำให้เกิดการพัฒนาพืชพันธุ์พื้นบ้านมากขึ้นตามไปด้วย

กวี จันทษี คือชาวขนาบนากคนหนึ่งซึ่งยังคงสืบสานการทำนา ปลูกข้าวพื้นเมือง และทำไร่จากตามรอยบรรพบุรุษมาตลอด อาจมีซวนเซบ้างในช่วงที่ชาวปากพนังโหมเลี้ยงกุ้งกุลาดำ แม้เขาจะต้านทานกระแสไม่ไหวบวกกับน้ำเค็มรุกพื้นที่มาก จนต้องหันมาทำนากุ้งด้วย แต่กลับไม่เคยทิ้งการทำไร่จาก แม้จะไม่ได้ผลดีเหมือนในอดีต แต่ก็อยากรักษาไว้ เหมือนที่เขาใช้คำว่า "ฤๅๆ ไถๆ ทำไป" เมื่อเวลาผ่านไปกว่า 30 ปี เปรียบไปก็คล้ายสายลมหวนคืน ให้เขาได้กลับมาทำนาเต็มรูปแบบ และทำไร่จากได้อีกครั้ง หลังจากมีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ เกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินนี้

"สมัยก่อนอาชีพคนขนาบนากทั้งหมดคือทำนา พอว่างจากช่วงหน้านาจึงมาทำป่าจาก โดยจะเริ่มทำนากันตั้งแต่เดือนมิถุนายน หลังจากนั้นเป็นฤดูฝนก็หยุดไปทำป่าจากช่วงเดือนกันยายน แล้วไปเริ่มต้นใหม่อีกทีช่วงเดือนมกราคม คนสมัยก่อนจะทำจากปีละสองครั้งๆ ละ 1 เดือน ตอนหลัง กลายเป็นทำป่าจากตลอดทั้งปี เพราะทำนาไม่ค่อยได้ผลแล้ว น้ำเค็มท่วมพื้นที่หมด

"คนปากพนังในอดีตจึงอพยพที่อยู่มากที่สุดไปอยู่แถวทุ่งใหญ่ ลานสกา สุราษฎร์ฯ เพราะไม่มีงานทำไม่มีที่ทำกิน เขาจะไปหาที่ใหม่ทำมาหากิน อย่างตอนเจอปัญหาน้ำทะเลหนุนสูงมาจากฝั่งปากพนังแรกๆ คนมองการณ์ไกลบอกเลยว่า ต่อไปน้ำเค็มจะท่วมตลอดจนทำมาหากินไม่ได้ คนต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น อย่างลุงของผมก็ไปอยู่กระบี่ สมัยนั้นไกลมาก ต้องเดินไปทุ่งใหญ่ ทุ่งสง จูงวัว หาบข้าวสารไปด้วยกว่าจะถึง ยิ่งตอนบ่อกุ้งกำลังรุ่งเรือง คนนอกพื้นที่ยิ่งเข้ามาเยอะ

“หลังจากมีประตูอุทกฯ แล้ว ผมคิดเลยว่าพวกเราต้องกลับมาทำนา ปลูกข้าวกินเอง เพราะพื้นที่ของเราเป็นโซนน้ำกร่อยสามารถทำนา หรือจะปลูกพืชอะไรก็ได้ โดยเฉพาะการทำป่าจาก”

~ • กวี จันทษี • ~

ชาวนาข้าวพันธุ์พื้นเมือง
บ้านขนาบนาก

“จำได้ว่า ตอนเรียนจบ ม.6 ที่นครฯ ผมยังกลับมาช่วยพ่อแม่ทำนาอยู่เลย ตอนนั้นบริเวณนี้เป็นพื้นที่ทำนาทั้งหมด และยังกันดารมาก จะไปปากพนังต้องนั่งเรือโดยสารอย่างเดียวและต้องไปตอนเช้า เพราะมีเรือวันละรอบ ถ้าพลาดคือต้องรออีกวัน ระยะทางจากขนาบนากไปปากพนังไม่ถึง 20 กิโลฯ แต่นั่งเรือนาน 4-5 ชั่วโมง เพิ่งมีถนนเข้ามาที่ตำบลขนาบนากเมื่อปี 2525 นี่เอง

“หลังจากมีถนนก็เริ่มมีการพัฒนามาเรื่อยๆ แต่คนยังทำนากันอยู่ จนเกิดการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ พื้นที่ที่เคยทำนา พื้นที่ป่าจากเปลี่ยนมาเป็นบ่อกุ้ง และหลังจากนั้นเราต้องพึ่งข้าวจากภาคกลางทั้งหมด”

คงเป็นเรื่องยากสำหรับคนรักถิ่นฐานบ้านเกิดที่เคยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ เป็นแผ่นดินทองของการปลูกข้าว แล้วต้องเห็นคนในชุมชนพึ่งพาข้าวจากที่อื่น แต่เพราะฟ้ายังมีตา ความยากลำบาก และความสิ้นหวังของผู้คนจึงได้รับการมองเห็นเหมือนสายฝนหลั่งมาชุบชูใจคนขนาบนาก ผ่านโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ที่ช่วยให้ชายวัยต้น 60 คนนี้และชาวชุมชนกลับมาทำนา ปลูกข้าวได้อีกครั้ง

"หลังจากมีประตูอุทกฯ แล้ว ผมคิดเลยว่า พวกเราต้องกลับมาทำนา ปลูกข้าวกินเอง เพราะพื้นที่ของเราเป็นโซนน้ำกร่อยสามารถทำนา หรือจะปลูกพืชอะไรก็ได้ โดยเฉพาะการทำป่าจาก ส่วนข้าวผมเลือกสายพันธุ์พื้นเมือง เริ่มจากข้าวยาโคก่อน เพราะขนาบนากไม่มีระบบชลประทาน อาศัยน้ำฝนอย่างเดียว จึงต้องใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองเป็นหลัก เพราะฉะนั้นเรียกได้ว่าในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฝั่งตะวันออกทั้งขนาบนาก ป่าแพรก ท่าพญา บ้านเพิง เป็นพื้นที่ที่ยังมีสายพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอยู่ตรงอื่นไม่ค่อยมีแล้ว

“จริงๆ เมื่อก่อนในลุ่มน้ำปากพนังมีข้าวพื้นเมืองหลายสายพันธุ์ แต่ช่วงที่หยุดทำนา ทำให้ข้าวบางพันธุ์หายไปเลย อย่างข้าวสีรักษ์ ข้าวพวงแก้วไม่มีแล้ว เคยมีคนเอาพันธุ์มาให้ บอกเป็นข้าวสีรักษ์ก็รู้สึกไม่เหมือนเดิม เพราะผมจำเอกลักษณ์ได้ คือถ้าเป็นของเดิมเมล็ดจะโต พอหุงเป็นข้าวสวยจะนิ่มกว่าที่เขาเอามาให้ ระยะเวลาในการปลูกก็สั้นกว่าแค่ 5 เดือน ถ้าเป็นสมัยอดีตจะต้องใช้ประมาณ 7 เดือน ตอนนี้ข้าวที่ปลูกจึงไม่ใช่พันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมเสียทีเดียว แต่เป็นข้าวเหมาะกับการปลูกในพื้นที่ อย่างข้าวเล็บนก ข้าวสังห์หยด ไว้ใช้บริโภค ข้าวกาบดำ ข้าวยอดจำปี ใช้ทำแป้งทำขนม และเป็นอาหารสัตว์อย่างข้าวไก่ เป็นต้น”

เมื่อเริ่มกลับมาลงแรงหว่านไถ ปลูกข้าวบนที่นากว่า 50 ไร่ อย่างมีความหวัง แต่เมื่อถึงฤดูเมล็ดข้าวออกรวงรอการเก็บเกี่ยว เขาก็ได้พบปัญหาซึ่งเป็นสิ่งที่หายไปพร้อมอาชีพทำนาข้าวคือ ไม่มีโรงสีในชุมชน ทั้งๆ ที่ในอดีตปากพนังเคยมีมากมายนับร้อยแห่ง เขาจึงร่วมกับเพื่อนกว่า 10 คน ช่วยกันทำนาแปลงรวมประมาณ 100 กว่าไร่ และทำโรงสีชุมชนในบริเวณบ้าน เพื่อช่วยให้ชาวบ้านได้สีข้าวกินเอง โดยมีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช พาไปดูงานที่มูลนิธิข้าวขวัญ จังหวัดสุพรรณบุรี และได้รับการสนับสนุนเครื่องสีข้าวจากผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีฯ ในปี 2547

“พอมีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ เข้ามา ทำให้พวกเราได้ปรับชีวิตใหม่ และมีหน่วยงานต่างๆ สนับสนุนเยอะ อย่างเมื่อก่อนที่นาจะกลายเป็นที่รกร้าง มีหญ้า มีต้นไม้ขึ้นเต็ม กรมพัฒนาที่ดิน และหลายๆ หน่วยงานก็เอารถขนาดใหญ่มาช่วยปรับพื้นที่ให้เราได้กลับมาทำนา จนทำให้เกิดโรงสีตามมา ตอนนี้มีทั้งคนในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียงประมาณ 3 ตำบล คือปากพนัง เชียรใหญ่ และหัวไทร ในรัศมีประมาณ 70 กิโลเมตร ที่เอาข้าวเปลือกมาสีที่โรงสีชุมชนในขนาบนาก ซึ่งตอนนี้มีที่นี่ที่เดียว เคยมีที่อื่นทำก็เลิกหมด เพราะคำว่าโรงสีชุมชนถ้าทำเพื่อเศรษฐกิจหรือคิดแสวงหารายได้ มันไม่คุ้ม เพราะรายได้จากการสีข้าววันละไม่เกิน 300 บาท แต่ที่เราทำเพราะคิดว่าได้ช่วยชุมชน คนจะได้ไม่ต้องหอบข้าวเปลือกออกไปหาโรงสีไกลๆ มีแกลบเหลือไม่ขายแต่ให้ ใครไม่มีข้าวสารมาเอาเลย ไม่ต้องซื้อก็ได้ **เพราะผมคิดว่าถ้าตัวเองอยู่ได้เพื่อนต้องอยู่ได้ และถ้าเพื่อนอยู่ได้ตัวเองต้องอยู่ได้เช่นกัน**

“ตอนนี้คนขนาบนากไม่ต้องซื้อข้าวกินเพราะปลูกเองเป็นส่วนใหญ่ จะมีคนขี่รถเอาข้าวมาสีทุกวัน เพราะเขาจะสีแค่พอกินเป็นเดือนๆ เราคิดราคาค่าสีข้าว 10 กิโล 3 บาท แต่ถ้าเอามาสีน้อยกว่านั้นไม่เอาตังค์หลาว*

“หลังจากมีประตูอุทกฯ ชีวิตภาคการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปมาก ทำให้มีอาชีพหลากหลายขึ้น สมัยก่อนพื้นที่ริมคลอง ริมแม่น้ำปลูกจากได้อย่างเดียว แต่ตอนนี้สามารถปลูกพืชอย่างอื่นได้ด้วย เช่น กล้วย พริก ฯลฯ และมีส่วนที่ดีมากๆ เลย คือการระบายน้ำช่วงน้ำท่วม ไปเร็วมาก ไม่ท่วมขังเป็นเดือนเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นข้าวพันธุ์พื้นเมืองจะปลูกไม่ได้ผลเพราะทนน้ำท่วมนานๆ ไม่ไหว

*หลาว หมายถึง อีก

"ผมคิดว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีวิสัยทัศน์ก้าวไกลมาก เพราะถ้าไม่มีประตูอุทกฯ กั้นแม่น้ำปากพนังกับทะเล ชุมชนในพื้นที่ 13 อำเภอจะเกิดวิกฤติเลย อย่างเมื่อก่อนเวลาน้ำเค็มเอ่อล้นจนมาถึงพื้นที่น้ำจืดจะทำอะไรไม่ได้เลย ส่วนพื้นที่น้ำเค็มก็ทำอะไรไม่ค่อยได้เหมือนกัน ผิดกับตอนนี้ทั้งพื้นที่น้ำเค็ม พื้นที่น้ำจืด ทุกคนมีอาชีพ มีรายได้เป็นหลักแหล่ง สามารถพึ่งพาตัวเองได้ทุกคน แม้แต่คนไม่มีทรัพยากรในท้องถิ่น ก็ยังมีทรัพยากรในแม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งมีหลายร้อยครัวเรือนได้อาศัย ทำให้คนไม่มีพื้นที่ของตัวเองสามารถอยู่ได้ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นจากมีโครงการฯ นี้ทั้งเพ*

สมัยก่อนราวปี 2518-2519 ผมมีโอกาสได้รับเสด็จในหลวงและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ตอนพระองค์ท่านเสด็จฯ มาที่ตำบลบางจาก อำเภอเมือง ก่อนเสด็จฯ ผ่านไปนครฯ สมัยนั้นมีถนนปากพนัง-นครฯ แค่สายเดียว หลังจากนั้น ก็ทรงช่วยเหลือที่นี่ คงเป็นเพราะทรงเห็นว่า ถ้าปล่อยให้ลุ่มน้ำปากพนังเป็นเช่นนี้ อนาคตลูกหลานปากพนังคงลำบาก

แต่ ณ วันนี้ คนทั้ง 13 อำเภอ 3 จังหวัด มีอาชีพ มีรายได้ จนทำให้คนที่อื่นมองว่าตอนนี้คนในลุ่มน้ำปากพนังมีความสุขมากกว่าคนพื้นที่อื่นแล้ว"

*ทั้งเพ หมายถึง ทั้งนั้น

นอกจากทำนาแล้วกวียังทำไร่จากมากกว่า 40 ไร่ ควบคู่ไปด้วย โดยทำเอง 5 ไร่ ส่วนที่เหลือแบ่งให้คนในชุมชนช่วยทำ ก่อนจะนำมาแปรรูปเป็นน้ำตาลปึ๊บและน้ำตาลไซรัป ซึ่งผลผลิตจากต้นจากของขนาบนากมากกว่า 80 % จะทำเป็นน้ำตาลปึ๊บเพื่อแปรรูปเป็นเหล้า ส่วนอีก 20% เป็นน้ำตาลไซรัป กับน้ำตาลเกร็ด และจะมีคนมารับซื้อถึงที่ โดยตลาดส่วนใหญ่คือพัทลุงกับนราธิวาส

"เรื่องจากสำหรับชาวขนาบนากคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้จากรุ่นสู่รุ่น สมัยก่อนพื้นที่จากปากพนังไปถึงสงขลายังไม่ได้ใช้น้ำตาลทรายจากอ้อย แต่จะใช้น้ำตาลจาก น้ำตาลโตนดทั้งหมด ตอนนี้มีงานวิจัยออกมาแล้วว่า น้ำตาลจากสามารถช่วยลดน้ำตาลในเลือดได้

"ผมคิดว่าอาชีพนี้ควรสืบทอดต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น ความจริงพื้นที่ไหนๆ ก็ปลูกจากได้ แต่ถ้าเป็นพื้นที่สามน้ำอย่างเราจากจะสมบูรณ์มากที่สุด คือถ้าปลูกในพื้นที่น้ำจืดปลูกได้จริงแต่ความหวานน้อยกว่า ส่วนถ้าปลูกในน้ำเค็มแม้ได้ความหวานมากกว่าแต่น้ำตาลในต้นจากจะออกน้อย อย่างจากแถวสมุทรสงคราม สมุทรสาครไม่มีน้ำตาล หรือถ้าเป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมตลอดจะไม่มีน้ำตาล ถึงมีก็ไม่ได้คุณภาพเหมือนที่นี่ เคยมีคนจันทบุรีมาเรียนรู้เรื่องจากที่นี่ และมีคุณยายคนหนึ่งบอกว่า ยายอยู่มาอายุ 80 กว่าแล้ว ไม่เคยรู้เลยว่าในต้นจากมีน้ำตาลด้วย ทั้งๆ ที่บ้านยายมีต้นจากเยอะ แต่ใช้เฉพาะใบกับลูก ซึ่งก็เป็นอย่างที่ผมบอก การปลูกจากในแต่ละพื้นที่จะได้ผลไม่เหมือนกัน"

เพราะเห็นคุณค่า ความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่น และสืบสานการทำอาชีพตามรอยบรรพบุรุษมาอย่างมุ่งมั่น บ้านของ กวี จันทษี จึงได้รับการสนับสนุนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองลุ่มน้ำปากพนัง อยู่ที่หมู่ 1 ตำบลขนาบนาก อำเภอปากพนัง ซึ่งเป็นบ้านเกิดที่เขารัก และภาคภูมิใจ โดยในแต่ละปีจะมีหน่วยงาน สถาบันการศึกษาต่างๆ มาดูงานเรื่องการทำนาข้าวพื้นเมืองซึ่งมีอัตลักษณ์ เอกลักษณ์เฉพาะตัว และการทำไร่จากที่สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ปีละหลายพันคน ซึ่งแน่นอนว่า หัวหน้าศูนย์ฯ อย่างเขาพร้อมเปิดรับทุกคน เพราะอยากมีส่วนช่วยต่อยอดความรู้จากประสบการณ์ที่ตนมีให้คนอื่นได้นำไปพัฒนาบ้านและสังคมต่อไป

“แม้ทุกวันนี้ความสมบูรณ์ของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตคนอาจเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจและกาลเวลา ซึ่งเงินเข้ามามีบทบาทมากกว่าสมัยก่อนที่คนยังพึ่งธรรมชาติสูง เรียกว่าไม่มีเงินสักบาทก็อยู่ได้ ต่างจากทุกวันนี้อยู่กันไม่ค่อยได้ แต่สำหรับที่นี่ยังถือว่าเงินสำคัญน้อยกว่าที่อื่น อย่างช่วงโควิดเห็นได้ชัดเลยว่า คนปากพนังได้รับผลกระทบน้อยมาก เพราะเรายังมีข้าวปลาอาหารกิน มีงานทำ

“**คนลำบากในชนบทคือคนไม่ทำงาน ส่วนคนอยู่เมืองลำบากเพราะไม่มีงานทำ** ถ้าคนไม่เกียจคร้าน อยู่ชนบทชีวิตรอดแน่นอน เพราะในพื้นที่มีทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เยอะแล้ว โดยเฉพาะที่ปากพนัง หลังจากมีการปรับพื้นที่เป็นน้ำจืดจะปลูกพืชปลูกผักอะไรทำได้หมด ในคลอง ในแม่น้ำก็ทำมาหากินได้เพราะมีปลาเยอะ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ทำให้ทุกคนมีอาชีพ มีงานทำ ขึ้นอยู่กับแต่ละคนแล้วว่า จะทำหรือไม่ทำ อย่างบ้านผมมีอาชีพเยอะแต่ไม่มีคนทำ”

เขาเล่าด้วยเสียงหัวเราะเบาๆ ก่อนจะทิ้งท้ายว่า การได้เห็นภาพชีวิตใหม่ในปากพนังวันนี้ทำให้มีความสุข ความพอใจในชีวิต และแน่นอนว่าเขาจะยังคงทำงานสืบสานพืชพันธุ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไปไม่เปลี่ยนแปลง

สินทรัพย์ ในป่าพรุควนเคร็ง

ในบริเวณลุ่มน้ำปากพนังนอกจากจะมีแม่น้ำ ทะเล ภูเขา และป่าไม้แล้ว ยังมีป่าลักษณะพิเศษอย่างป่าพรุขึ้นครอบคลุมพื้นที่มากกว่าแสนไร่ ทางฝั่งตะวันออกบริเวณรอยต่อลุ่มน้ำปากพนังกับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และกว้างใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศไทยรองจากป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส นอกจากทำหน้าที่กักเก็บคาร์บอน (Carbon sequestration) จากชั้นบรรยากาศไว้ในเนื้อไม้ เป็นแหล่งอาศัยของพืช และสัตว์แล้ว **ยังทำหน้าที่เป็นแนวกันชน ช่วยลดผลกระทบจากพายุฝนและอุทกภัย**ในพื้นที่ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช อีกด้วย

ที่สำคัญ ป่าพรุควนเคร็งยังมีต้นกระจูดซึ่งเป็นพืชท้องถิ่นจำพวกกกอยู่ในวิถี และเลี้ยงชีวิตคนเคร็งมายาวนาน โดยปัจจุบันการทำผลิตภัณฑ์จากกระจูดได้กลายเป็นรายได้หลักของชุนชนไปแล้ว เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกถ้าได้ไปเยือนแถบถิ่นบ้านเคร็งแล้วจะได้เห็นเส้นกระจูดฟ่อนใหญ่ๆ วางเรียงรายอยู่หน้าบ้านเกือบทุกหลัง บ้างก็วางผึ่งแดดกลางลานโล่ง อีกทั้งยังได้เห็นทั้งเด็กวัยรุ่น และคนชรานั่งสานกระจูดเป็นรูปทรงต่างๆ บนแคร่ไม้ไผ่บ้าง ตามพื้นบ้านบ้าง เหมือนเป็นชีวิตประจำวันที่ทำให้เกิดการใช้เวลาว่างอย่างเป็นประโยชน์ สร้างรายได้ และช่วยให้มีสมาธิอีกต่างหาก

...นี่คือภาพวิถีชีวิตคนบ้านเคร็งที่ให้ความรู้สึกอบอุ่น สุขสงบยิ่งนัก...

"การทำอาชีพสานกระจูดทำให้พวกเราอยู่ได้อย่างดี

"ตอนนี้มีคนเริ่มกลับมาใช้ชีวิตตามรอยบรรพบุรุษกันไม่น้อย โดยเฉพาะคนไปอยู่ที่อื่นแล้วไม่ราบรื่นก็กลับมา และอยู่ได้จริงๆ เพราะบ้านเรามีต้นทุนคือต้นกระจูดในป่าพรุทำเป็นอาชีพได้ อาหารการกินก็หาได้จากป่าพรุ แค่เอาเครื่องมือไปวางๆ ไว้ ก็ได้ปลาแล้ว ทั้งปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ กินอร่อยด้วย เพราะเป็นปลาเติบโตในธรรมชาติ แล้วยังมีกุ้ง ตัวต่อ ไข่มดแดงเยอะแยะ อย่างหมู่ 4 หมู่ 9 และหมู่ 11 ชาวบ้านมีแค่ที่บนเนินคนละ 2-3 ไร่ แต่ข้างล่างเป็นป่าพรุ เขาก็อยู่กันได้ และยังมีเงินส่งลูกเรียนอีกต่างหาก

"ยิ่งช่วงโควิด คนไปทำงานต่างจังหวัด หรือเด็กเรียนจบแล้วไม่อยากอยู่บ้านก็กลับกันมา อย่างน้อยๆ ไปเก็บกระจูดในป่าพรุได้วันละ 300-400 บาท คือคนที่นี่ไม่รวย แต่อยู่กันแบบพอกิน พอใช้ก็อยู่ได้"

> “พอเริ่มมีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ก็มีหน่วยงานเข้ามาให้คำแนะนำ และช่วยเรื่องต่างๆ จนทำให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าของกระจูดบ้านเรา ซึ่งสิ่งนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าไม่มีในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงเห็นความสำคัญของป่าพรุควนเคร็งอย่างใหญ่หลวง”

~ • สนั่น คงแก้ว • ~

อดีตผู้ใหญ่บ้านไสขนุน
อำเภอชะอวด

สนั่น คงแก้ว ผู้ใหญ่บ้านไสขนุน พูดถึงภาพชีวิตคนเคร็งในปัจจุบันเริ่มมีความมั่นคงทางอาชีพ เพราะมีทรัพยากรในท้องถิ่นให้เก็บมาทำงานได้ทุกวัน รวมถึงตัวผู้ใหญ่สนั่นเอง แม้ในวัยหนุ่มจะเคยพาพวกพ้องออกจากบ้านไปทำโรงงานเย็บเสื้อผ้าในกรุงเทพฯ นานนับสิบปี แต่ก็พบว่าอยู่ที่ไหนๆ ไม่มีความสุขเท่าอยู่บ้านตนเอง เขาจึงกลับมาทำงานเป็นสมาชิก อบต. ก่อนจะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 และเริ่มมีความหวังกับการทำงานพัฒนาชุมชนมากขึ้น เมื่อมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยส่งเสริมการสร้างอาชีพให้ชาวชุมชนได้ทำข้าวของเครื่องใช้จากกระจูดเกิดเป็นรูปแบบใหม่ๆ มีความทันสมัย และใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย กลายเป็นที่ต้องการของตลาด จนทำให้ชาวบ้านมีรายได้เดือนละไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท เกือบทุกครัวเรือน

“พอเริ่มมีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ก็มีหน่วยงานเข้ามาให้คำแนะนำ และช่วยเรื่องต่างๆ จนทำให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าของกระจูดบ้านเรา สิ่งนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าไม่มีในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงเห็นความสำคัญของป่าพรุควนเคร็งอย่างใหญ่หลวง ทรงให้หน่วยงานต่างๆ ช่วยกันรักษาป่าพรุควนเคร็งไว้ให้ได้ เพราะมีประโยชน์กับคนเคร็ง และมีความรู้ มีภูมิปัญญาที่หายาก อีกทั้งยังทรงให้รักษาแหล่งน้ำในป่าพรุไว้ให้ได้ ตรงนี้ผมยังจำได้ตลอด เพราะเป็นประโยชน์กับชุมชนจริงๆ

“ชาวบ้านที่นี่กับป่าพรุแยกจากกันไมได้ เพราะเขาหากินกับป่าพรุมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงเป็นทั้งอู่ข้าวอู่น้ำ สิ่งที่ในหลวงมีพระราชดำรัสไว้เป็นเรื่องจริงทั้งหมด ทรงมองเห็นอนาคตลูกหลาน จึงได้ทำโครงการพระราชดำริขึ้นมา และที่นี่ก็เป็นงานส่วนหนึ่งในโครงการฯ

“ตอนนี้คนเคร็งมีอาชีพอยู่กับป่าพรุเกือบ 100% เพราะที่นี่เป็นต้นกำเนิดของกระจูด รอบๆ หมู่บ้านมีเต็มไปหมด คนสมัยโบราณนำกระจูดมาใช้ประโยชน์เป็นร้อยๆ ปีแล้ว ตอนผมเด็กๆ ทำได้อย่างเดียวคือกระสอบใส่เกลือไปขายที่ปากพนัง ลักษณะคล้ายกระสอบปุ๋ย จากนั้นค่อยสานเป็นเสื่อปูนอน เอาไปขายที่ตลาดชะอวด ซึ่งต้องนั่งเรือไปเป็นวันๆ เพราะสมัยก่อนการเดินทางลำบากมาก ใครจะมาเคร็งต้องมาทางเรือ และน่ากลัวด้วย เพราะมีโรคเท้าช้าง โจรขโมยชุกชุม มีการลักเล็กขโมยน้อยเยอะ เพราะคนเข้ามาลำบาก โจรเลยมากองกันอยู่ที่นี่ จนมีถนนหนทางเชื่อมต่อกันได้มากขึ้นจึงค่อยๆ ลดลง ยิ่งพอชาวบ้านเริ่มมีงานทำจากการที่หน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุน ส่งเสริมเรื่องการแปรรูปกระจูด ปัญหาเหล่านี้ก็หมดไป และชีวิตคนเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ เพราะทุกคนมีอาชีพ มีรายได้ ขนาดครอบครัวมีลูกห้าหกคน ยังส่งลูกเรียนจบปริญญาไปสองคนแล้ว เพราะทำกระจูดนี่แหละ”

วิถีชีวิตชาวบ้านเคร็งในทุกวันนี้ จึงหาอยู่หากินกับป่าพรุ โดยทุกๆ เช้าพ่อบ้านจะเข้าป่าไปเก็บกระจูดสด ก่อนนำมาคลุกขี้โคลน และตากแดดให้แห้งตามแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ทำสืบต่อกันมา เพื่อช่วยยืดอายุกระจูดให้มีความเหนียว นุ่ม อยู่ได้ยาวนานหลายปี พอเที่ยงทั้งแม่บ้าน และลูกสาวจะนั่งจักสานเป็นข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ อาทิ กระเป๋าถือ กระเป๋าเดินทาง ตะกร้าใส่เสื้อผ้า ตะกร้าใส่ต้นไม้ประดับ ฯลฯ ซึ่งมีทั้งที่ทำตามออเดอร์ และขายทางตลาดออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันส่งกระจูดสดใส่รถบรรทุกไปขายให้คนสานกระจูดที่ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง อย่างน้อยวันละ 4 คันรถ ซึ่งจะทำรายได้ให้ถึงเกือบ 40,000 บาทต่อวัน

“ผมเป็นห่วงช่วงหน้าแล้ง เพราะถ้าเกิดไฟไหม้ ถึงจะมีน้ำจากเฮลิคอปเตอร์ในโครงการพระราชดำริ มีเจ้าหน้าที่มาช่วยดับไฟก็เอาไม่อยู่ เพราะในป่าพรุมีกระจูดแห้งเป็นเชื้อเพลิงอย่างดี และคลองธรรมชาติตื้นเขินหมดแล้ว ไม่มีน้ำมาช่วยอีก เราจะไปขุดลอกก็ทำไม่ได้ ผมคิดว่าถ้าคลองเดิมได้ขุดลอกจะช่วยได้บ้าง เพราะเมื่อก่อนคลองเชื่อมโยงกันหมดไปจนถึงทะเลน้อย แต่เดี๋ยวนี้วัชพืชเต็มคลอง ไม่ได้ขุดลอกเลย และไม่มีน้ำคลองไหนเข้ามาถึงโซนนี้ได้ แต่โชคดีที่ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ถ้าน้ำเริ่มแห้ง เราสามารถขอให้หน่วยงานชลประทานมาช่วยเติมน้ำได้บางส่วน ซึ่งยังดีที่มีหน่วยงานให้พึ่งพิง มาดูแล ช่วยเหลือชุมชนพอสมควร

“ถ้าทำให้มีน้ำหล่อเลี้ยงป่าพรุช่วงหน้าแล้งได้จะหมดปัญหา อย่างถ้าปีไหนฝนชุกจะดีหน่อย เพราะทำให้มีน้ำหล่อเลี้ยงป่าพรุ ช่วยไม่ให้เกิดไฟไหม้ ต่างจากปี 2562 ฝนไม่ค่อยตกป่าพรุเลยเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ เริ่มเกิดที่ควนขนุนซึ่งปกติกว่าจะมาถึงที่นี่ต้องใช้เวลา 4-5 วัน แต่ปีนั้นแค่วันกับคืนหนึ่งก็มาถึงแล้ว เจ้าหน้าที่เป็นร้อยคนมาช่วยสกัดไฟก็เอาไม่อยู่ ตอนนั้นทั้งองคมนตรี ผู้ว่าฯ ทุกหน่วยงานมาช่วยกันหมด แต่กว่าจะจัดการได้ก็เสียหายไปเยอะ และการฟื้นตัวของกระจูดต้องใช้เวลาเป็นปี จะเรียกว่าเป็นวัฏจักรก็ได้ที่ 4-5 ปี ต้องมีไฟไหม้ครั้งหนึ่ง เพราะมีเชื้อเพลิงสะสมเยอะ ส่วนหนึ่งมาจากฝีมือมนุษย์ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ อย่างบางคนไปหาปลาก็จุดไฟปิ้งปลา โดยไม่คิดว่าจะทำให้เกิดไฟไหม้ และเราห้ามใครไม่ได้ เพราะทุกคนสามารถเข้าไปในป่าพรุได้หมดทุกด้านทั้ง 3 จังหวัด 90 อำเภอที่ติดต่อกัน

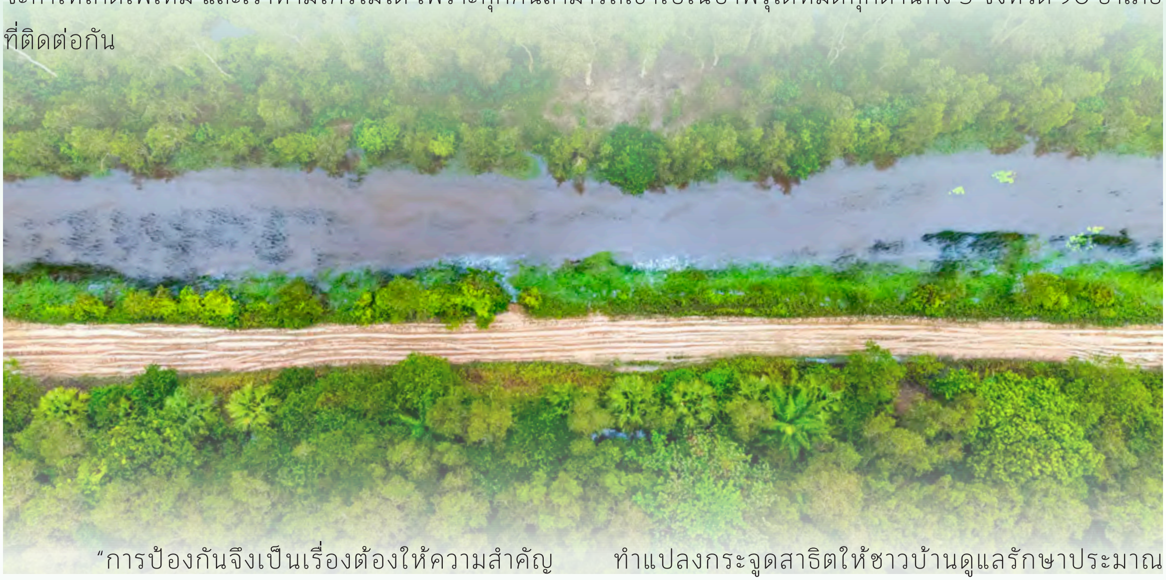

“การป้องกันจึงเป็นเรื่องต้องให้ความสำคัญ เพราะป่าพรุเลี้ยงคนตั้งสามจังหวัด ทั้งอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตำบลเชียรใหญ่ และตำบลชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะคนที่นี่ ซึ่งได้ประโยชน์จากกระจูดในป่าพรุเยอะ ตอนนี้เราจึงมีเครือข่ายช่วยกันไฟในหน้าแล้ง มีการจัดเวรยามครั้งละ 2-3 คน ลาดตระเวนร่วมกับหน่วยงานราชการ รวมถึงกำลังร่วมกับกรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทำแปลงกระจูดสาธิตให้ชาวบ้านดูแลรักษาประมาณ 6 ไร่ เผื่ออนาคตข้างหน้า แปลงนี้จะพ้นจากปัญหาไฟไหม้ อย่างน้อยๆ ก็มีกระจูดส่วนหนึ่งให้ชุมชนได้ใช้หากเกิดปัญหาเดิมอีก รวมถึงยังมีกิจกรรมปลูกต้นไม้เสริมในป่าพรุ และเรายังบรรจุเรื่องการสานกระจูดซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วย”

แต่จะว่าไปปัญหาไฟไหม้ป่าพรุก็มีส่วนทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาด้วย มิใช่เพียงเพื่อช่วยแก้ปัญหาเชื้อเพลิงสะสม แต่กลับกลายเป็นการต่อยอดพัฒนาอาชีพเพิ่มขึ้น โดยทางศูนย์อำนวยการฯ ได้สนับสนุนให้เกิดการแปรรูปเศษกระจูดเหลือใช้ที่ชาวบ้านนำไปทิ้งในป่าพรุจนกลายเป็นเชื้อเพลิงในเวลาที่เกิดไฟไหม้ ให้กลายสภาพเป็นถ่านอัดแท่งเพื่อใช้ทำอาหาร โดยมีคุณสมบัติพิเศษคือ ให้ความร้อนนาน และไม่เกิดไฟลุก เหมาะสำหรับใช้ทำหมูกระทะ แม้จะยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นก็ตาม

ที่สำคัญ ผู้ใหญ่บ้านคนนี้กำลังพยายามทำชุมชนคนเคร็งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะหากไม่ใช่ช่วงฤดูแล้ง ป่าพรุจะมีต้นทุนที่ดี เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์ปลา พืชพันธุ์ไม้ และทรัพยากรธรรมชาติให้ศึกษาเรียนรู้ รวมถึงวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นตั้งแต่การเก็บกระจูด การสานกระจูด การหาสัตว์น้ำ และยังมีผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้เลือกซื้อหา รวมถึงสามารถล่องเรือชมพืชพันธุ์อันหลากหลายในป่าพรุได้อย่างรื่นรมย์

“ผมคิดว่าอนาคตชุมชนน่าจะดีขึ้นกว่านี้อีก เพราะเรามีต้นทุนที่ดีหลายอย่าง และมีหลายหน่วยงานเข้ามาช่วย อย่างมหาวิทยาลัยทักษิณที่ช่วยเรื่องการท่องเที่ยว ในขณะทางมหาวิทยาลัยราชภัฏนครฯ ช่วยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และทำการตลาด โดยส่งเสริมให้เด็กวัยรุ่นมาช่วยเรื่องการขายออนไลน์ ซึ่งพอเจอโควิดเราเลยไม่เดือดร้อน พออยู่กันได้สบายๆ”

เพราะมีกระจูดเป็นพืชพันธุ์หล่อเลี้ยงชีวิตคนเคร็งที่บ้านไสขนุน อำเภอชะอวด และชุมชนใกล้เคียงจึงรักและหวงแหนป่าพรุในลุ่มน้ำนี้ยิ่งนัก จึงพยายามช่วยกันปกปักรักษาเหมือนเป็นการสืบสานปณิธานพ่อของแผ่นดินที่ทรงมาช่วยพลิกฟื้นผืนดินในลุ่มน้ำปากพนัง และสร้างอาชีพ จนทุกคนในชุมชนได้กลับมามีชีวิต และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่คล้ายจะเป็นแผ่นดินทองได้อีกครั้ง

มนต์เสน่ห์ ปากพนัง

เมื่อโลกหมุนเปลี่ยน และแผ่นดินสี่น้ำสามรสได้รับการดูแลสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ และป่าไม้ดีขึ้น ไม่เพียงทำให้ชุมชนในลุ่มน้ำปากพนังมีชีวิตผาสุก หากยังทำให้อำเภอเล็กๆ มากไปด้วยประวัติศาสตร์อย่างปากพนัง กลายเป็นเมืองให้คนต่างถิ่นและนักท่องเที่ยวต้องมาปักหมุด **หากเดินทางมาจังหวัดนครศรีธรรมราช ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ จะกลายเป็นไฮไลท์ดึงดูดผู้คนให้มาชมสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่** รวมถึงเรื่องราวแบ่งแยกน้ำจืด น้ำเค็มออกจากกันได้อย่างน่าอัศจรรย์ และแน่นอนว่า เรื่องที่ทุกคนต่างบอกกล่าวเล่าขานต่อๆ กัน **คือพระอัจฉริยภาพของในหลวงรัชกาลที่ 9 พ่อของแผ่นดินผู้ทรงร่วมทุกข์กับพสกนิกรทั่วทั้งประเทศถึง 7 ทศวรรษ**

โดยเฉพาะเมืองปากพนังที่กำลังมีมนต์ขลังในขณะนี้

ทุกๆ วัน เราจึงได้เห็นภาพผู้คนทั้งในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวต่างแวะเวียนมาชมวิวทิวทัศน์ วิถีสงบงามของชีวิตริมสายน้ำ ณ ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ โดยเฉพาะในช่วงอรุณรุ่งและเย็นย่ำ อันเป็นเวลาที่อาทิตย์สาดแสงสีทองกระจายไปทั่วท้องน้ำ ดูงดงามราวภาพฝัน...

ปล่องโรงสีโบราณ

หากมองไปไกลๆ จะเห็นปล่องโรงสีโบราณริมสายน้ำที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ชวนให้รำลึกถึงอดีตที่ปากพนังเคยเป็นทั้งอู่ข้าวอู่น้ำ และเมืองท่าสำคัญ มีเรือสำเภาทั้งจากจีน และฝรั่งเข้ามาค้าข้าวกับคนในสยามประเทศอยู่เนืองๆ จนทำให้มีโรงสีไฟจำนวนมาก

โดยมีอนุสรณ์สถานปล่องโรงสีตั้งตระหง่านอยู่ภายในพื้นที่ศูนย์อำนวยการฯ รวมถึงโรงสีอื่นๆ ให้ได้กลับไปย้อนรำลึกประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นเมืองค้าข้าวริมสายน้ำที่มากไปด้วยเรื่องราวชีวิตแห่งนี้

"หากมองไปไกลๆ จะเห็นปล่องโรงสีโบราณริมสายน้ำที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ชวนให้รำลึกถึงอดีตที่ปากพนังเคยเป็นทั้งอู่ข้าวอู่น้ำและเมืองท่าสำคัญ"

พิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เพื่อพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

ย้อนไปเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2541 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงวางศิลาฤกษ์ในการก่อสร้าง**พิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เพื่อพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง** เป็นสถานที่สำหรับใช้จัดแสดงนิทรรศการเพื่อบอกเล่าเรื่องราวอันเป็นประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งอดีตเคยรุ่งเรืองของเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ ก่อนล่มสลาย จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริการแก้ไขปัญหา 4 น้ำ 3 รส ให้ชาวลุ่มน้ำปากพนัง เพื่อฟื้นฟูสภาพพื้นที่และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน จนเกิดผลสำเร็จอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

อาคารพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เพื่อพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

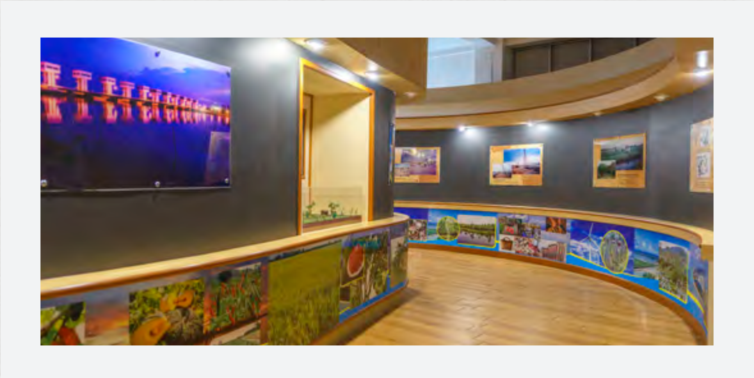

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สถานที่ที่จะพลาดไม่ได้ คือการได้ไปชม **พระตำหนักประทับแรมปากพนัง** หรือ **พระตำหนักประทับแรมเฉลิมพระเกียรติอำเภอปากพนัง** ที่โดดเด่นด้วยรูปทรงสถาปัตยกรรมตามแบบภาคใต้ ตั้งอยู่ท่ามกลางมวลหมู่ดอกไม้เมืองร้อนนานาพันธุ์ โดยเฉพาะต้นราชพฤกษ์ เมื่อถึงฤดูกาลจะออกดอกเหลืองอร่ามทั่วทุกด้านของพระตำหนัก

พระตำหนักประทับแรมเฉลิมพระเกียรติ

นอกจากนี้ พระตำหนักยังตั้งอยู่ภายในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นพระตำหนักแห่งแรกในประเทศที่สร้างจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวนครศรีธรรมราชและชาวไทยทั่วประเทศ ด้วยความจงรักภักดี พร้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อเหล่าพสกนิกรชาวปากพนัง

ซึ่งโครงการนี้เป็นที่รู้จักในนาม **“สร้างบ้านให้พ่อ”** สำหรับเป็นพระตำหนักแปรพระราชฐานเสด็จทรงงาน ณ ลุ่มน้ำปากพนัง โดยจังหวัดนครศรีธรรมราชได้น้อมเกล้าฯ ถวายพระตำหนักประทับแรมอำเภอปากพนัง เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2550

แหลมตะลุมพุก

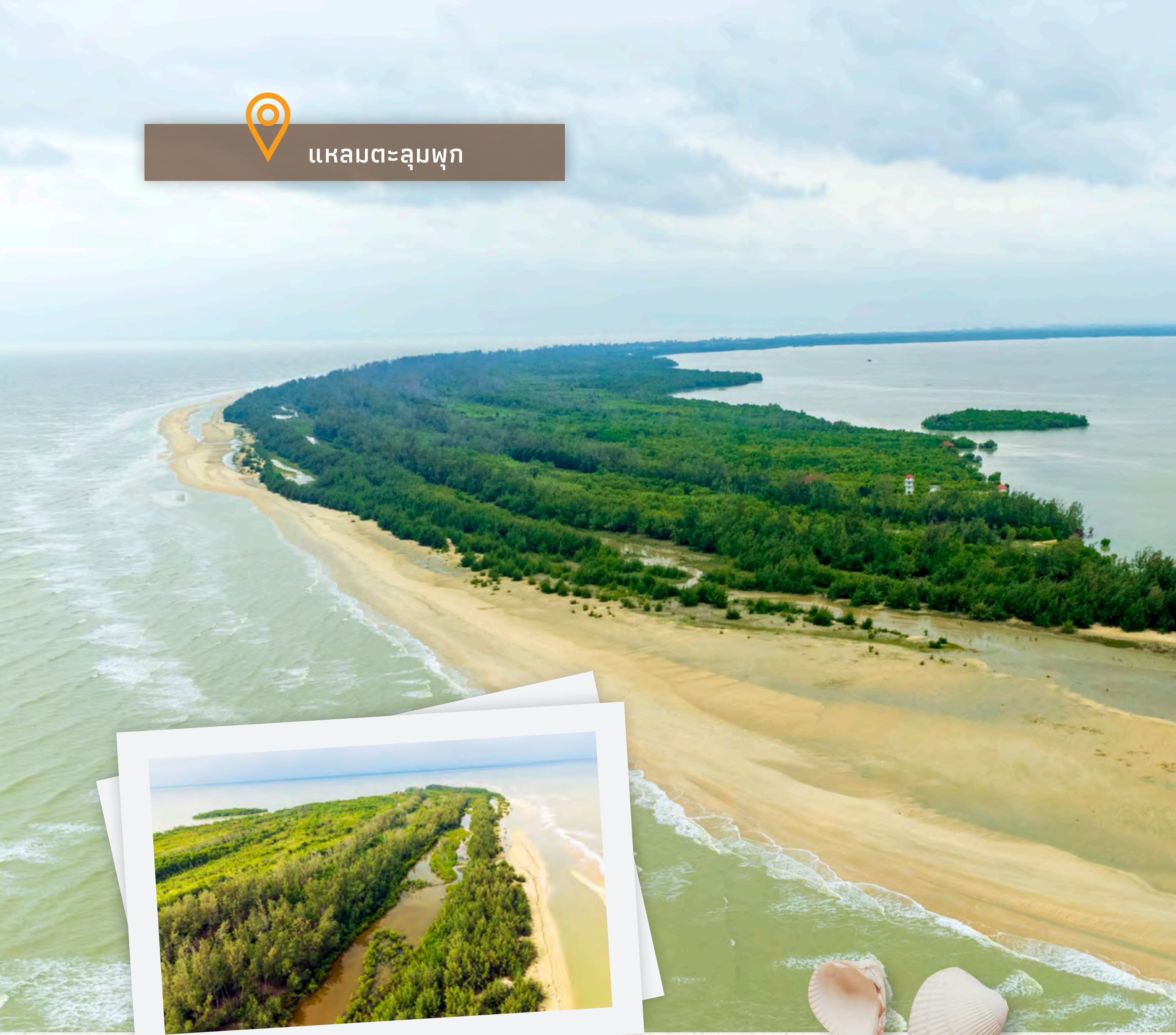

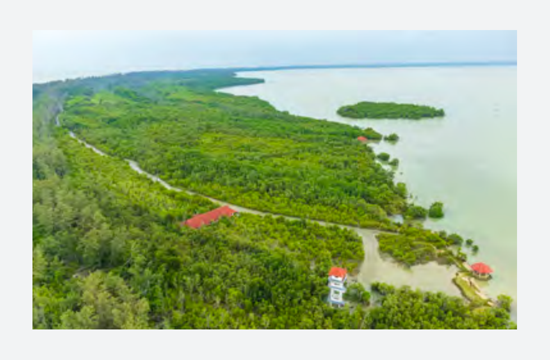

แหลมตะลุมพุก ซึ่งเป็นชายหาดโล่งกว้างยาวกว่า 6 กิโลเมตร ทอดตัวคดโค้งเรียวยาวไปตามแนวชายฝั่งทะเลทั้งด้านเหนือ-ใต้ โดยด้านหนึ่งจะรับคลื่นลมทะเลจากฝั่งอ่าวไทย ในขณะอีกด้านรับคลื่นลมจากฝั่งปากอ่าวแม่น้ำปากพนัง ซึ่งภาพที่เห็นวันนี้คือหาดทรายขาวสะอาดเคียงคู่อยู่กับผืนน้ำสีคราม ดูสวยสงบ แต่ใครละจะลืมภาพความทรงจำในคืนพายุใหญ่โหมกระหน่ำ พัดพาบ้านเรือน ชีวิตผู้คนจมหายไปกับสายน้ำนับพันคน แต่เพราะประวัติศาสตร์ทำให้มีปัจจุบัน การไปเยือนแหลมตะลุมพุก จึงทำให้ได้ย้อนทบทวนบทเรียนของบ้านเมือง และที่จะลืมไม่ได้คือ พระมหากรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงก่อตั้ง มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างทันท่วงที จนคนทั่วโลกสามารถสัมผัสได้ว่า ความรักที่พระองค์ทรงมีต่อพสกนิกรนั้นมิอาจประเมินค่าได้

ตลาด 100 ปี เมืองปากพนัง

เป็นตลาดเล็กๆ ริมฝั่งแม่น้ำที่อยู่คู่เมืองมานานนับร้อยปี ปัจจุบันสามารถเข้าทางถนนริมน้ำได้ โดยมีป้ายไม้เขียนว่า **“ตลาด 100 ปี เมืองปากพนัง”** อยู่ปากทางเข้าสู่ตลาดด้านใน

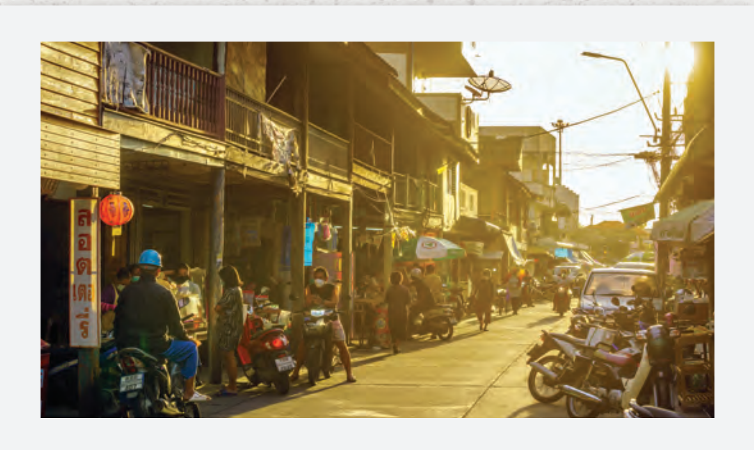

หากใครชอบกิน **"ขนมลา"** ขนมขึ้นชื่อของปากพนังก็มีให้เลือกซื้อหลายร้าน และถ้ามาช่วงสายๆ หรือบ่ายจะได้เห็นพ่อค้าแม่ค้านำปลาสารพัดชนิดใส่กระจาดวางตากแดด เพื่อทำปลาเค็ม ปลาแห้ง เป็นภาพวิถีชีวิตคนทะเลที่น่าสนใจมากทีเดียว อีกทั้งในบริเวณตลาดด้านริมแม่น้ำยังมีท่าเรือข้ามฟากไปฝั่งตรงข้าม ในอัตราค่าโดยสารคนละ 1 บาทมานานหลายสิบปีแล้ว และเมื่อเดินออกสู่ถนนอีกด้านจะมีร้านขายอาหารแห้ง ประเภทปลาแห้ง ปลาเค็ม กะปิ มันกุ้ง ฯลฯ ให้เลือกซื้อเป็นของฝากอีกด้วย

แม่น้ำปากพนัง

เมื่อได้นั่งเรือชมแม่น้ำปากพนัง ซึ่งเป็นวิธีที่เราจะได้สัมผัสบรรยากาศเมืองปากพนังอย่างแท้จริง เพราะ**แม่น้ำปากพนัง** มีต้นน้ำอยู่บนเทือกเขาบรรทัด ในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ก่อนจะไหลผ่านอำเภอเชียรใหญ่ และคลองสาขาจากอำเภอหัวไทรมารวมกันที่บ้านปากแพรก จนกลายเป็นแม่น้ำปากพนังหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมาจนวันนี้ ซึ่งตลอดเส้นทางการล่องเรือในแม่น้ำ จะทำให้ได้เห็นทั้งภาพวิถีชีวิตผู้คน อาคารบ้านเรือน เรือประมงจอดเรียงราย ภาพชาวบ้านในขณะกำลังแล่นเรือออกหาปลา บ้านเรือนริมน้ำบางหลังยังมีกระชังปลามียออยู่หน้าบ้าน และยังได้เห็นบ้านนก หรือคอนโดนกนางแอ่นตามริมแม่น้ำเป็นตึกใหญ่โต มีช่องเล็กๆ ให้นกซึ่งจะส่งเสียงเจื้อยแจ้วดังไปทั่วเมืองในยามเย็นที่บินกลับรังในคอนโดฯ ถึงแม้วันนี้จำนวนนกนางแอ่นจะลดน้อยลง ทำให้ธุรกิจผลิตรังนกไม่รุ่งเรืองเหมือนก่อน แต่ยังถือว่าเป็นแหล่งรายได้และสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของปากพนัง นอกจากนี้ยังจะได้เห็นภาพปล่องโรงสีข้าวโบราณตามริมน้ำที่ทำให้ได้ย้อนรำลึกประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นเมืองค้าข้าวในสายน้ำที่มากไปด้วยเรื่องราวชีวิตแห่งนี้

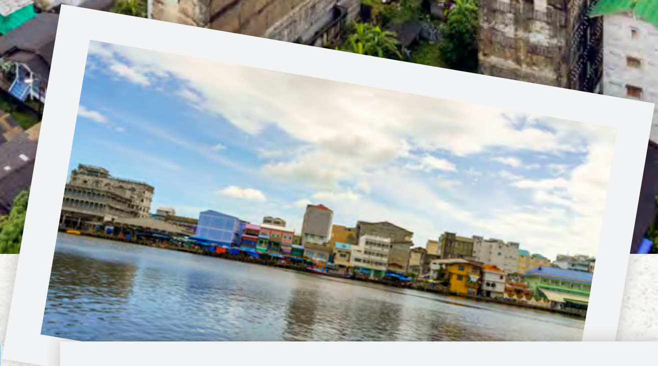

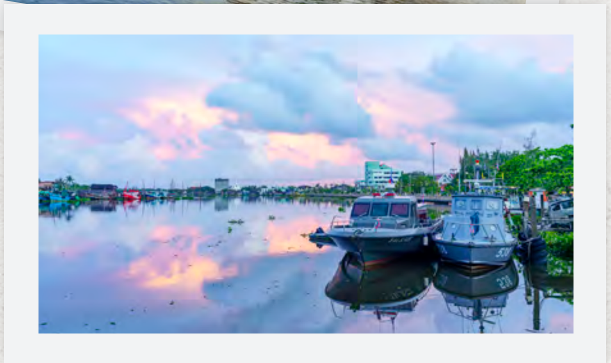

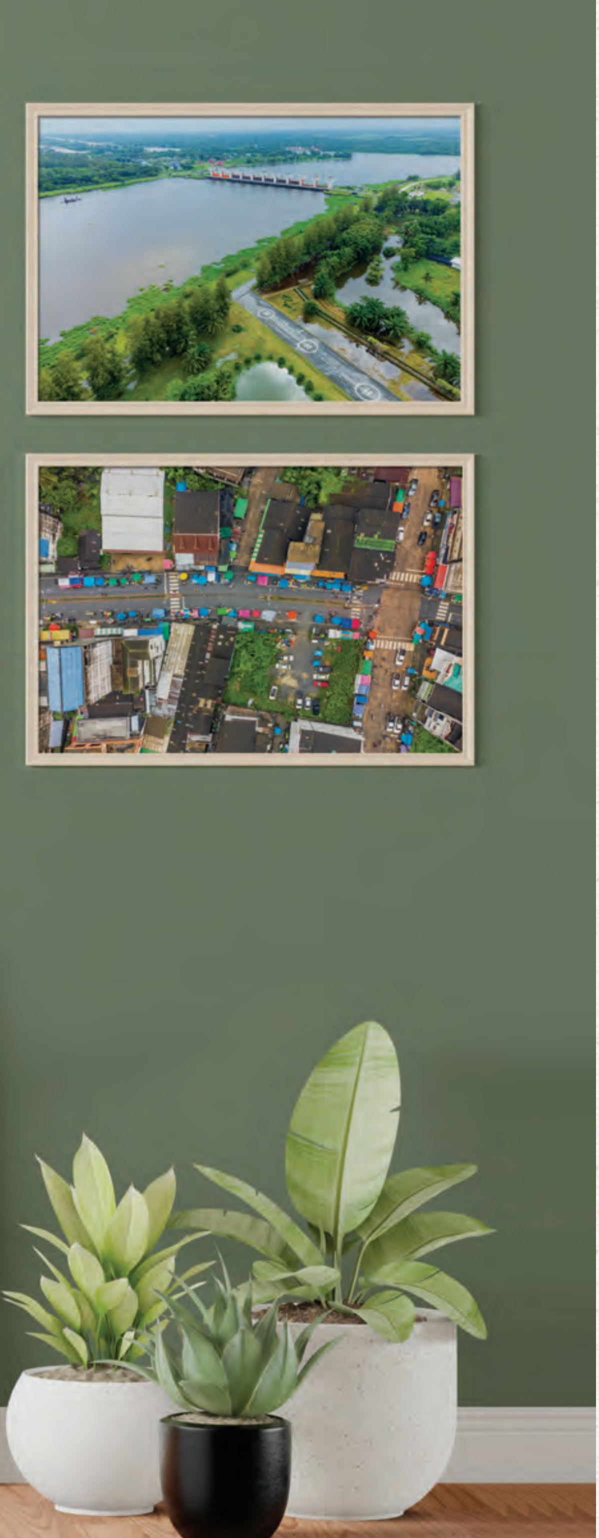

สำหรับคนที่สนใจเรื่องการทำเกษตรกรรมตามวิถีคนปากพนัง ก็มี**ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง** ที่มีหลากหลายอาชีพให้ได้ศึกษาดูงาน สร้างแรงบันดาลใจนำไปประยุกต์ใช้ได้ แทบทุกตำบล ทั้งขนาบนาก คลองน้อย หรืออำเภอใกล้เคียง การที่ทุกชีวิตล้วนเชื่อมั่นในแนวทางดังกล่าวว่า สามารถนำพาชีวิตไปสู่อนาคตที่ดีได้จริง และการที่ปากพนังกลับมาเป็นเมืองที่คนอยู่อย่างร่มเย็นได้อีกครั้งอย่างทุกวันนี้ ก็ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9ที่พระราชทาน**โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**โดยแท้

เหนือสิ่งอื่นใด สิ่งที่ได้พระราชทานเพื่อประโยชน์สุขของอาณาราษฎร เราทุกคนควรอนุรักษ์ รักษา สืบสาน และต่อยอดให้บังเกิดความยั่งยืนต่อไป

ขอขอบพระคุณ

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล
กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา
และ อดีตเลขาธิการ กปร. คนที่ 1

นายสมพล พันธุ์มณี
อดีตเลขาธิการ กปร. คนที่ 5

นายกฤษฎา สุทธิพิศาล
อดีตผู้จัดการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ กรมชลประทาน

นายสมพร ภู่ศิริ
ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

นายปัญญพงษ์ สงพะโยม
หัวหน้าฝ่ายขยายผล ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

นายสำราญ พุ่มบุญฑริก
อดีตหัวหน้าฝ่ายจัดสรรน้ำและปรับปรุงระบบชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปากพนังล่างฯ

นายมูฮัมหมัดยูซุฟ บุญผล
นักอนุรักษ์กระวาน อำเภอร่อนพิบูลย์

นายช่วง สิงโหพล
เกษตรกรอินทรีย์ อำเภอพระพรหม

นางอัมพร สวัสดิ์สุข
เจ้าของสวนส้มโอ อำเภอปากพนัง

นายสมพงศ์ เจษฎารมย์
คนทำปลากระบอกร้า อำเภอปากพนัง

นายรักชาติ ช่วยเกลี้ยง
อดีตผู้ใหญ่บ้านเนินหนองหงส์ อำเภอหัวไทร

นายศุภชัย มีปลอด
เกษตรกรรุ่นใหม่ บ้านขนาบนาก
อำเภอปากพนัง

นายกวี จันทษี
ชาวนาข้าวพันธุ์พื้นเมือง บ้านขนาบนาก
อำเภอปากพนัง

นายสนั่น คงแก้ว
อดีตผู้ใหญ่บ้านไสขนุน อำเภอชะอวด

คณะที่ปรึกษา

นายลลิต ถนอมสิงห์
เลขาธิการ กปร.

นายปวัตร์ นวะมะรัตน
รองเลขาธิการ กปร.

นางสาวอุศนีย์ ธูปทอง
รองเลขาธิการ กปร.

นายสมศักดิ์ เพิ่มเกษร
รองเลขาธิการ กปร.

นางสุพร ตรีนรินทร์
ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

นางพิชญดา หัศภาค
ที่ปรึกษาด้านการพัฒนา

นายหทัย วสุนันต์
ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คณะอำนวยการ

นายศุภรัชต์ อินทราวุธ
ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพื้นที่ 1

นางอรอนันต์ วุฒิเสน
ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์

นายอภิศักดิ์ สรวิสูตร
ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพื้นที่ 4

นางวิไล หมอกอรุณ
ผู้อำนวยการกลุ่มสื่อสารองค์กร

นางสาวศิริพันธุ์ กาญจนเรขา
ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานพื้นที่ 4/1

คณะทำงานจัดทำหนังสือ

นางเบญจรัตน์ อัครพลวงศ์
นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ
นางสาวปรียา อรุณพูลทรัพย์
นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ปฏิบัติการ
นางสาวประทีป ศรีคำ
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

นางสาวชฎาธร อุทัย
นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ
นายพิสิทธิ์ วิเชียรทศพร
นายช่างภาพ
นางสาวทัศพร กาญจนเรขา
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ผู้เขียน **นางสาวนริสษา บุญเสริม**
ถ่ายภาพ **นายณรงค์ศักดิ์ นาคธน และนายรักษ์ชาติ โสดาบัน**
พิมพ์ครั้งที่ 1 **เดือนกันยายน 2565**
จำนวนพิมพ์ **3,000 เล่ม**
ISBN **978-616-7671-65-9**
ออกแบบ **บริษัท พีทู ดีไซน์ แอนด์ พริ้นท์**

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เลขที่ 2012 ซอยอรุณอมรินทร์ 36
ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700
โทรศัพท์ : 0-2447-8500-6 **โทรสาร** : 0-2447-8561
เว็บไซต์ : www.rdpb.go.th **Facebook** : สำนักงาน กปร.

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ปีพุทธศักราช 2558 (เพิ่มเติม)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)